

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Andrej Osolnik

Vloga mednarodne skupnosti pri nastajanju države Kosovo

Specialistično delo

Ljubljana, 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Andrej Osolnik

Mentor: doc. dr. Milan Brglez

Vloga mednarodne skupnosti pri nastajanju države Kosovo

Specialistično delo

Ljubljana, 2009

Zahvaljujem se mentorju doc. dr. Milanu Brglezu za pomoč in predloge pri pisanju specialistične naloge.

Še posebej hvala vsem domačim, ki so mi v času šolanja stali ob strani in me vseskozi vzpodbujali.

Andrej

Vloga mednarodne skupnosti pri nastajanju države Kosovo

V specialistični nalogi sem obravnaval vlogo mednarodne skupnosti pri nastajanju države Kosovo. V prvem delu naloge sem analiziral današnjo državo Kosovo z vidika različnih dejavnikov. Na podlagi analize številnih primarnih in sekundarnih virov sem analiziral zgodovinske, geografske, demografske faktorje, analiziral sem tehnološki razvoj države, ekonomijo, gospodarstvo, mednarodne organizacije ter legitimne in nelegitimne akterje, ki so vezani na območje Kosova. V drugem delu naloge analiziram vlogo mednarodne skupnosti pri nastajanju države v obdobju od začetka devetdesetih let do danes. Obdobje sem razdelil v pet faz reševanja krize. Naloga je pokazala, da mednarodna skupnost v začetku devetdesetih let ni bila dovolj pozorna na kosovsko krizo, ker se je ukvarjala z drugimi problemi na Balkanu. Intenzivneje se mednarodna skupnost vključi v dogajanja na Kosovu šele v drugi polovici devetdesetih let. V vseh teh letih je nemalokrat prišlo do situacije, ko je bila Organizacija Združenih narodov odrinjena na rob dogajanja, istočasno pa je Nato prevzel pobudo in se aktivneje vključil v krizo. Zaključek naloge je tudi, da se Varnostni svet Organizacije Združenih narodov velikokrat zaradi različnih notranjih interesov stalnih članic na krize ne odziva pravočasno. Ocenjujem, da je mednarodna skupnost preko misije KFOR in UNMIK opravila na Kosovu veliko delo, tako na področju varnosti kot tudi pri civilni izgradnji demokratične družbe. Ključno breme izgradnje demokratične in socialno pravične družbe pa je na ramenih državljanov Kosova. V nalogi obravnavam tudi pravico Kosova do samoodločbe in reakcije držav na razglasitev neodvisnosti. Ocenjujem, da je imelo Kosovo zaradi srbskega zanikanja pravice do notranje samoodločbe in z ukinitvijo avtonomije podlago za pravico do zunanje samoodločbe. V zadnjem poglavju analiziram organizacijo evropske misije EULEX in njihove težave pri prevzemanju mandatov na področju pravosodja, carine in policijskih zadev. Zaključim lahko, da je kljub začetnim težavam nameščanje misije EULEX po celotnem ozemlju Kosova potekalo brez večjih problemov.

Ključne besede: Kosovo, etnični konflikti, mednarodna skupnost, samoodločba, EULEX.

The role of the international community in building Kosovo as a state

In the project, I consider the role of the international community in building Kosovo as a state. In the first part I analyze the current state of Kosovo from different points of view. Based on the analysis of various sources, I describe the historical, geographical and demographic factors; I analyze the technological development of the state; as well as the economy, international organizations, states and the legitimate and illegitimate actors involved in the course of events that have taken place in the area of Kosovo. In the second part I describe the role of the international community in building the country in the period of time beginning of the nineties to the present. I divide the period of time into five stages of resolving the crisis. The facts reveal that the international community in the early nineties did not focus enough attention to the crisis in Kosovo, because the intense preoccupation was assigned to other problems in the Balkans. International community focuses on the Kosovo problems only in the second half of the nineties. In those years, the United Nations have often been marginalized in the processes, while the Nato has taken the initiative and has been fully engaged in the crisis of Kosovo. The conclusion of the project is that the Security Council of the United Nations does not respond to the crisis in time frequently due to various internal interests of permanent members. I estimate that the international community through UNMIK and the KFOR mission in Kosovo carried out an enormous work, in the field of security, as well as in the construction of a democratic civil society. The key burden of building a democratic society is taken upon shoulders of the citizens of Kosovo. I also discuss the right of Kosovo to self-determination and the response of countries to the declaration of independence. I estimate that Kosovo had the basis for external self-determination due to Serb denial of the right to the internal self-determination and the elimination of Kosovo as autonomy. In the last chapter I describe the European mission EULEX and the difficulties in taking their credentials in the field of justice, customs and police matters. I conclude, despite the initial difficulties the positioning of the mission EULEX was executed throughout the territory of Kosovo without major problems.

Keywords: Kosovo, ethnic conflicts, the international community, self-determination, EULEX.

KAZALO

1	UVOD	10
2	METODOLOŠKI OKVIR	13
2.1	Izhodišče	13
2.2	Predmet raziskave	13
2.3	Cilji raziskave	14
2.4	Hipoteze	15
3	ANALIZA STANJA NA KOSOVU	16
3.1	Zgodovinska dejstva območja	16
3.1.1	»Ilirska teza«	17
3.1.2	Albanska kolonizacija od šestnajstega do devetnajstega stoletja	20
3.1.3	Kosovo med drugo svetovno vojno	24
3.1.3.1	Razkosanje Kosova	24
3.1.3.2	Prvi partizanski odredi	25
3.1.3.3	Delovanje Balli Kombetar	26
3.1.4	Kosovo po drugi svetovni vojni	27
3.1.4.1	Načelo samoodločbe tudi za Albance v SFRJ	27
3.1.4.2	Narodnostni razcvet po osvoboditvi	28
3.1.4.3	Delovanje reakcionarnih sil	29
3.1.4.4	Obdobje hudih deformacij	29
3.1.4.5	Pravno-politična afirmacija Kosova in albanske narodnosti	31
3.1.4.6	Devetdeseta leta, napad na ZRJ in razglasitev neodvisnosti	34
3.2	Geografska analiza Kosova	39
3.2.1	Oblika in velikost ozemlja	41
3.2.2	Meje	43
3.3	Demografska analiza	44
3.4	Znanstveno-tehnološki razvoj ozemlja	47
3.4.1	Naravni viri – rude	47
3.4.2	Gospodarstvo in ekonomija	48

3.4.3	Šolstvo in zdravstvo	49
3.5	Ideološki faktorji	51
3.5.1	Srbska pravoslavna cerkev na Kosovu	51
3.5.2	Islam na Kosovu	51
3.5.3	Rimskokatoliška cerkev na Kosovu	52
3.6	Mednarodni subjekti, vezani na Kosovo – legitimni akterji	52
3.6.1	Države	52
3.6.1.1	Srbija	52
3.6.1.2	Združene države Amerike	53
3.6.1.3	Rusija	53
3.6.2	Mednarodne in regionalne organizacije	54
3.6.2.1	Organizacija združenih narodov	55
3.6.2.2	NATO	56
3.6.2.3	Evropska unija	58
3.6.2.4	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi	59
3.6.2.5	Policija UNMIK in kosovska policijska služba	60
3.6.2.6	Kosovski zaščitni korpus	62
3.7	Nelegitimni akterji	63
3.8	Norme, vrednote in pravila, ki veljajo na Kosovu	64
4	ODNOS MEDNARODNE SKUPNOSTI DO KOSOVSKE KRIZE SKOZI ČAS IN KONCEPT REŠEVANJA KOSOVSKEGA PROBLEMA	66
4.1	Obdobje do leta 1999	67
4.1.1	Mednarodna skupina za stike	69
4.1.2	Načrt Christopherja Hilla	70
4.1.3	Sporazum Holbrook – Milošević	70
4.1.4	Pogajanja v Rambouletu	72
4.1.5	Vojaška intervencija	74
4.1.6	Ponovna pogajanja	76
4.1.7	Analiza resolucije Varnostnega sveta 1244	77
4.2	Obdobje po vojni	82
4.3	Obdobje 2006-2008	86

4.4	Rezultati misije UNMIK	88
5	PRAVICA DO SAMOODLOČBE KOSOVA	91
5.1	Argumenti v prid kosovskim Albancem	92
5.2	Argumenti, ki nasprotujejo neodvisnosti Kosova	94
5.3	Celovitost države nasproti pravice do samoodločbe	95
5.4	Končni status Kosova	96
6	NEODVISNOST KOSOVA	99
6.1	Reakcije mednarodne skupnosti	99
6.2	Reakcije držav	99
6.2.1	Države EU	99
6.2.2	ZDA	100
6.2.3	Rusija	102
6.2.4	Srbija	102
6.3	Reakcije v državah Balkana - regija	104
7	EU - KOSOVO	106
7.1	Organizacija civilne misije EU za Kosovo - EULEX	107
7.2	Prezemanje funkcij od Združenih narodov	110
7.3	Težave pri prevzemanju mandatov	111
8	SKLEP IN VERIFIKACIJA	113
9	LITERATURA	122
	PRILOGE	
A	Seznam tabel, grafov in shem	132
B	Tabelarni pregled obdobj vključevanja mednarodne skupnosti v reševanje krize na Kosovu	133

SEZNAM KRATIC

Kratica:

AL	Arabian League	Arabska liga
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations	Združenje držav JV Azije
AU	African Union	Afriška unija
AVNOJ	Antifašističko vječe narodnog oslobođenja Jugoslavije	Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije
BIH	Bosna i Hercegovina	Bosna in Hercegovina
CK KPM	Centralni komite Komunistične partije Makedonije	-
CSCE/ KEVS	Conference on security and Cooperation in Europe	Konferenca za evropsko varnost in sodelovanje
DPA	Dayton Peace Agreement	Daytonski mirovni sporazum
EU	European Union	Evropska unija
EULEX	European Union Rule of Law Mission	Civilna misija Evropske unije na Kosovu
EUPT	European Union Planning Team	Načrtovalna skupina Evropske unije
ICJ	International Court of Justice	Mednarodno sodišče
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia	Mednarodno sodišče za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije
KFOR	Sile Nata na Kosovu	Kosovo Forces
KPA	Komunistična partija Albanije	-
KPJ	Komunistična partija Jugoslavije	-
KPS	Kosovo Police Service	Kosovska policijska služba
KPSS	Kosovo Police Service School	Kosovska policijska šola
KSF	Kosovo Safety Forces	Kosovske zaščitne sile
NATO	North Atlantic Treaty Organization	Severnoatlantska zveza
NOV	Narodno osvobodilna vojska	-
OAS	Organization American States	Organizacija ameriških držav
OIC	Organization of Islamic	Organizacija islamske konference

	Conference	
OPLAN	Operational Plan	Operativni načrt
OSCE/ OVSE	Organization for Security and Co- operation in Europe	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OVK	Osvobodilna vojska Kosova	-
PfP/ PzM	Partnership for Peace	Partnerstvo za mir
SACEUR	Supreme Allied Commander Europe	Vrhovni poveljnik za Evropo
SC/VS	Security Council	Varnostni svet
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija	-
SHS	Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev	-
STA	Slovenska tiskovna agencija	-
TMK	Trupat ë Mbrojtjës "Kosovës	Kosovski zaščitni korpus
UÇK	Ushtria Çlirimtare e Kosovës	Osvobodilna vojska Kosova
UL	Ustanovna listina	Charter of the United Nations
UN/OZN	United Nations	Organizacija združenih narodov
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees	Visoki komisariat Združenih narodov za begunce
UNMIK	United nations Interim Administration Mission in Kosovo	Mednarodna civilna misija za Kosovo
UNMIK-P	UNMIK Police	Policija UNMIK
WTO	World Trade Organization	Svetovna trgovinska organizacija
ZDA	Združene države Amerike	-
ZRJ	Zvezna republika Jugoslavija	-

1 UVOD

Na prehodu v 21. stoletje je nacionalno in mednarodno varnostno okolje postavljeno pred mnogo odprtih dilem, na katere še nismo uspeli najti vseh odgovorov. Da bi razumeli problem Kosova, moramo poznati zgodovino problema in problematiko, s katero so se srečevali narodi, ki so v preteklosti skupaj živeli na Balkanu. Zato bom na začetku naloge poskušal predstaviti problem Kosova s strani zgodovinskih dejstev, ki so se zgodila na območju Balkana in so med drugim vplivala na stanje, v katerem se je znašlo Kosovo danes.

Razlogi za sedanje konflikte na Balkanu deloma izvirajo iz večkratnih samovoljnih določitev mej v času padca Otomanskega cesarstva v devetnajstem in dvajsetem stoletju. V tem obdobju so se le malo upoštevala območja, ki so jih posamezni narodi poseljevali. Rezultat je bila končna delitev prebivalstva na Kosovu, v Bosni in Hercegovini, Srbiji, Črni gori, Grčiji, Bolgariji, Romuniji, Hrvaški in Makedoniji. Po mojem mnenju je prav to razlog, da so v vseh teh državah še danes prisotne številne manjšine. Razumevanje nekaterih narodov, da bi morale biti države oblikovane na temelju nacionalne države, je v današnjem času pomanjkljivo, napačno in celo nevarno, saj povsod prihaja do prekrivajočih se mednarodnih sestav in mnogovrstnih identitet (van Walt van Praag 1998, 11).

V devetnajstem stoletju se je govorilo o makedonskem vprašanju, najbolj burna razprava je bila o tem, ali bi morala Makedonija pripadati Grčiji, Bolgariji ali Srbiji. V dvajsetem stoletju se je v tisku in politiki veliko govorilo o tako imenovanem albanskem vprašanju in predvsem o tem, kako bi se lahko združilo albansko prebivalstvo v eno državo.

Na Balkanu je po letu 1945 socialistična oblast s svojo politiko skupnega življenja večjega števila narodov na Balkanu potisnila v ozadje etnično-nacionalno vprašanje. Ta socialistična ideja o sožitju narodov pa ni mogla večno trajati. Stara nasprotja, četudi prikrita, so živela naprej v zasebnem življenju, a tudi na ravni občin in v ljudski kulturi, zato je nacionalistično mišljenje privrelo ponovno na plan.

Od leta 1944 je Titu s spretnimi ukrepi uspelo nasprotja med narodi Jugoslavije tako uravnovesiti, da več kot 40 let niso dvomili v sobivanje v skupni državi. Med te zgodovinske ukrepe Jugoslavije spadata tudi ustanovitev Makedonije in podelitev avtonomne pokrajine Vojvodini in Kosovu. Po Titovi smrti leta 1980 so nacionalistična nasprotja znotraj Jugoslavije ponovno izbruhnili. Ideal socializma se je razblinil in ljudje so se začeli vračati k starim zgodovinskim mitom. Posledično je prišlo do razmaha albanskega nacionalizma in do vojne

med Srbi in kosovskimi Albanci, sledila je težka poveljna situacija, ki se je kot mednarodni protektorat vlekla od leta 1999 naprej. Številne vezi med skupnostmi so bile pretrgane in zdi se nemogoče, da bi se kmalu ponovno vzpostavile (Derens 2007, 9-10).

Problematika albanskega vprašanja je kompleksna in neposredno povezana z razvojem zgodovine albanskega naroda in albanske države. Albanci si že več kot stoletje prizadevajo združiti območja zgodovinske naseljenosti albanskega naroda. V nasprotju s tem Srbi obravnavajo Kosovo kot svojo »sveto deželo«, saj je bil tam center srbske pravoslavne cerkve v štirinajstem stoletju. Kosovo ima s svojimi štirinajstimi samostani in zgodovinskimi cerkvami, ruševinami stoštiridesetih cerkva in triindvajsetimi drugimi samostani za Srbe ogromen simboličen pomen (Pirjevec 2003, 463).

Življenjski problemi na Kosovu zahtevajo vzpostavitev novih odnosov ter normalizacijo in stabilizacijo razmer, kar lahko Kosovo pripelje v boljšo prihodnost. Vsekakor pa se je treba boriti proti temu, da bi spopadi na jugu Evrope postali stalnica oziroma neke vrste normalno stanje, pri katerem se določene entitete izčrpavajo pri iskanju svojega nacionalnega interesa in celo možnosti za svoj lasten obstoj (Vukadinović 2002, 25). Kljub temu, da je z vidika albanskega vprašanja v tem trenutku najbolj aktualna problematika Kosova, pa albansko vprašanje ni zgolj lokalni problem, geografsko omejen na Kosovo. Obravnavati ga je treba z vidika celotnega Balkana oziroma celo območij, ki segajo izven Balkana. Za razumevanje situacije na Kosovu je treba poleg osnovnih dejavnikov, subjektov, odnosov in norm poznati tudi zgodovinski in kronološki potek dogodkov, ki so privedli določeno območje v situacijo, da se še danes obravnava kot »svetovno žarišče«.

Omenjene dejavnike opredeljujem in analiziram glede na zgodovinska dejstva v prvem delu specialistične naloge. V tem delu naloge analiziram tudi geografske in demografske dejavnike Kosova ter v kakšnem stanju je znanstveno-tehnološki razvoj območja in kako na življenje vplivajo ideološki faktorji. Zelo pomemben vpliv na razvoj dogodkov na Kosovu so odigrali tudi mednarodni subjekti. V tem poglavju bom analiziral vpliv posameznih držav na razvoj dogodkov na Kosovu in seveda tudi vpliv mednarodnih organizacij. Pomemben vpliv imajo poleg legitimnih tudi nelegitimni subjekti (npr. teroristične organizacije, organizirani kriminal).

V tem delu bom analiziral tudi norme in običaje, vrednote in pravila, ki veljajo na Kosovu. V prvem delu specialistične naloge bom natančno analiziral dejavnike države Kosovo.

V drugem sklopu specialistične naloge bom obravnaval dejavnosti mednarodne skupnosti. V tem kontekstu se bom osredotočil na delo Združenih narodov, Varnostnega sveta, na njegove akte, resolucije ter njihov pomen in težo v mednarodnem pravu. Na Kosovo bom apliciral analizo Resolucijo 1244 in poskušal v nadaljevanju naloge povezati njeno vsebino z misijo, ki jo je pripravljala in jo bo sedaj izvajala Evropska unija po kompletnem prevzemu funkcij od Združenih narodov. V tem delu naloge bom analiziral tudi reakcije mednarodne skupnosti na posamezne dogodke, ki so se na Kosovu zgodili po razpadu Jugoslavije do razglasitve neodvisnosti Kosova.

V zadnjem delu specialistične naloge pa bom analiziral argumente, ki potrjujejo pravico do samoodločbe Kosova, in nasprotno argumente, s katerimi se poskuša pravico do samoodločbe Kosova omejiti. V tem delu se bom v zaključku naloge posvetil tudi organizaciji civilne misije Evropske unije na Kosovu. Opisal bom, na kakšen način je bilo in je predvideno sprejemanje določenih funkcij od Združenih narodov in morebitne težave pri prevzemanju funkcij.

Specialistično delo je odraz potrebe po proučevanju in analizi razmer na Kosovu predvsem zaradi dejstva, ker je Republika Slovenija oziroma Slovenska vojska prisotna na tem ozemlju v okviru mednarodnih sil. Republika Slovenija izraža potrebo po prisotnosti na tem območju tudi zaradi dolgoročnih interesov na področju gospodarskega in kulturnega sodelovanja. Splošno poznavanje tega predela nekdanje Jugoslavije in poznavanje mednarodnega položaja Kosova je temelj za boljše odločitve voditeljev v prihodnje, pa naj bo to na vojaškem, gospodarskem ali kateremkoli drugem področju družbenega življenja.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Izhodišče

Pri proučevanju in analiziranju stanja na Kosovu bom uporabil naslednje metode:

Metoda analize in interpretacije virov bo uporabljena za pridobitev ustreznih informacij iz primarnih in sekundarnih virov za predstavitev področja problematike Kosova in delovanja mednarodne skupnosti. Moji primarni viri so zakoni in resolucije VS¹ ter mednarodne pogodbe. Kot sekundarne vire uporabljam različne monografske publikacije, članke, gradivo s strokovnih simpozijev in spletne strani, ki obravnavajo področje mednarodnega prava, mednarodnih organizacij, Kosova in drugih držav, ki so kakorkoli vpletene v dogajanje VS ali so direktno povezane z območjem jugovzhodne Evrope.

Izkustvena metoda bo uporabljena za osvetlitev problematike delovanja Slovenske vojske v na Kosovu. Ker že nekaj let delujem kot varnostni častnik, je intenzivno poznavanje področja in sodelovanje eden od stalnih procesov mojega dela. Pri sodelovanju se srečujem tudi s problematiko, ki je povezana z delovanjem na obravnavanem področju.

Deskriptivno metodo bom uporabil za opis proučevanja in predstavitve rezultatov.

2.2 Predmet raziskave

Predmet proučevanja bo država Kosovo in reakcije mednarodne skupnosti na dogajanja na področju jugozahodne Evrope.

V specialistični nalogi bom proučil dejavnike Kosova kot države, kjer se bom osredotočil na zgodovinska dejstva, geografsko analizo območja, demografsko analizo ter na znanstveno-tehnološki razvoj.

Prav tako bom v specialistični nalogi analiziral mednarodne subjekte, ki so kakorkoli vezani na rešitev omenjenega problema. Analiziral bom legitimne in nelegitimne akterje, povezane z reševanjem kosovske krize.

Na tej osnovi bom proučil faze aktivnosti mednarodne skupnosti pri reševanju kosovskega konflikta, ki jih bom opredelil kot a) fazo iskanja dejstev in zgodnjega opozarjanja, b) fazo

¹ Security Council (Varnostni svet Organizacije združenih narodov).

preprečevanja eskalacije konflikta, c) deeskaliranje konflikta, d) fazo ohranjanja miru in e) fazo dolgoročne krepitve in vzpostavitve miru. V nalogi bom opredelil tudi pravico do samoodločbe, ki je bila s strani določenih akterjev Kosovu nepriznana. Na koncu naloge bom analiziral misijo UNMIK², misijo Združenih narodov, s prehodom oziroma poskusom prevzemanja funkcij evropske misije EULEX³.

Skozi celotno nalogo pa bom posamezna dejanja mednarodne skupnosti poskušal podkrepiti z določenimi mednarodnimi akti, resolucijami, ki so temelj mednarodnim akcijam.

S svojim delom želim poglobiti svoja znanja s področja mednarodnega prava in poznavanje za Slovensko vojsko enega pomembnejših kriznih žarišč, na katerem s svojimi silami tudi sodeluje. Naloga bo dodaten prispevek v naboru izdelkov, ki obravnavajo Kosovo, z nekaj novimi spoznanji v okviru sodelovanja in prevzemanja funkcij UNMIK-a na EULEX.

Moj prispevek k proučevanju Kosova bo pogled z zornega kota častnika Slovenske vojske, ki se ukvarja z varnostno problematiko na tem območju.

2.3 Cilji raziskave

Splošni cilj proučevanja je država Kosovo in mednarodnopravna dejstva ter odnos mednarodne skupnosti pri reševanju omenjenega problema

Izvedbeni cilji naloge so:

- analizirati faktorje oziroma dejavnike Kosova,
- analizirati aktivnosti mednarodne skupnosti pri reševanju kosovskega problema v preteklosti ,
- proučiti mednarodnopravna dejstva pri reakcijah mednarodne skupnosti,
- proučiti pravico do samoodločbe Kosova,
- prenos oziroma predaja določenih dolžnosti UNMIK na evropsko misijo EULEX in
- podati svoja videnja in zaključke o naštetih problematiki.

² United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, (Mednarodna civilna misija za Kosovo).

³ European Union Rule of Law Mission, (Civilna misija Evropske unije na Kosovu).

2.4 Hipoteze

Pri obravnavanju omenjene problematike sem si zastavil naslednji vprašanji oziroma postavil dve hipotezi, ki ju bom skozi nalogo poskušal dokazati ali pa jih delno ali popolnoma ovreči.

Hipotezi:

a) »Koncept mednarodne skupnosti reševanja konflikta etničnega spora na območju Kosova po razpadu Jugoslavije do intervencije 1999 ni bil uspešen.« in

b)»Organizacija misije UNMIK ter prenos pooblastil in odgovornosti na EULEX omogoča Kosovu dolgoročen in uspešen lasten razvoj.«

3 ANALIZA STANJA NA KOSOVU

3.1 Zgodovinska dejstva območja

Ko obravnavamo problem položaja in prihodnosti države Kosovo, moramo vsekakor upoštevati zgodovinske okoliščine. Albanski nacionalizem utemeljuje svoje zahteve v prvi vrsti s sedanjim demografskim stanjem: Albanci so na Kosovu v pretežni večini. Ozemlje pokrajine je v etničnem pogledu skoraj strnjeno albansko, zato so s sklicevanjem na pravico do samoodločbe zahtevali določene ustavne in politične spremembe. Vendar je albanska iredenta menila, da sedanje demografsko stanje ne bi moglo biti zadosten argument. Zaradi tega se je sklicevala na zgodovino in trdila, da so Albanci kot potomci Ilirov praprebivalci Balkanskega polotoka, torej tudi kosovskega območja.

Albanci trdijo, da so živeli na tem območju že pred naselitvijo Slovanov in da so jih Srbi v trinajstem in štirinajstem stoletju samo začasno odrinili s prvotne albanske zemlje. Potem pa se je, po spletu naključnih dogodkov in brez resnejše diskontinuitete vzpostavilo prejšnje stanje (Bogdanović v Stanič in drugi 1984, 85).

Mnogi srbski zgodovinarji trdijo, da albanskega prebivalstva na današnjem širšem področju ni bilo, razen v nekaj mestih in večjih trgih. Albanski zgodovinarji pa temu oporekajo in trdijo, da so Albanci staroselski narod, ki je bil predhodno pod bizantinsko oblastjo (Imami 2000, 36 – 9).

Sicer pa je Kosovo le ena, čeprav osrednja sestavina veliko albanskih pretenzij. Iredentisti so zahtevali vsa ozemlja v Jugoslaviji in Grčiji, kjer živijo Albanci; dele Črne gore, Kosovo in dele Srbije zunaj Kosova, območje zahodne Makedonije, v Grčiji pa ves Epir do Arte. Zemljevid Velike Albanije zajemna jugoslovanska mesta Bar in Podgorico, Kraljevo in Kruševac, Leskovac in Vranje pa Skopje, Prilep, Tetovo, Gostivar, Bitolo in Ohrid. Vprašanja potemtakem tudi v našem pogledu ne moremo omejiti le na Kosovo, ker so Albanci v zadnjih dveh stoletjih dosegli največjo demografsko koncentracijo in najgloblji prodor prav na tem območju. Tu je težišče njihovega pritiska, prek katerega bi se posredno morale uresničiti še druge, veliko večje in širše balkanske ambicije tega nacionalizma, Kosovo pa predstavlja tudi nevralgično točko za Srbijo, ki ne izbira sredstev, ko je treba zaščititi lasten narod in omejiti pravice albanskemu narodu. Kot trdijo albanski zgodovinarji, da so predniki Albancev Iliri, ki so

na tem območju živeli že v času naselitve Slovanov in stopili v srednji vek pod novim imenom Albanci (Voje 1994, 35).

3.1.1 »Ilirska teza«

Poimenovanje »ilirski« se je uporabljalo za južnoslovanske narode (Srbe, Hrvate in Slovence) že od petnajstega stoletja. Zato se je tudi slovanski jezik imenoval ilirski jezik. Klasicistična in zlasti neoklasicistična Evropa uporablja na prehodu iz osemnajstega v devetnajsto stoletje za jugoslovanske pokrajine skorajda samo naziv Ilirika. Pod francosko oblastjo so bile na tem območju v letih od 1809 do 1813 Ilirske province.

Albanski ilirizem prihaja v naše stoletje zelo pozno in anakronistično⁴, čeprav na prvi pogled z več zgodovinskimi razlogi.

Če že govorimo o argumentu za etnogenezo albanskega naroda, moramo na drugi strani vedeti, da je ilirska teorija le ena izmed obstoječih in da se je postavljalo kot nasprotje več drugih teorij. Predniki poznejših Albancev so se po teh teorijah v času preseljevanja narodov tudi sami preselili iz svoje domovine v gorah Balkana in Rodopov na zahod. V drugem in tretjem stoletju našega štetja preplavili ilirsko-dardanski etnikum v Moravsko-wardarski dolini. Pomikali so se kot živinorejci naprej na zahod proti ozemlju antičnega ilirskega plemena Albanov (okrog današnje Kruje). Tako se je kolonizacija albanskih planin končala šele ob koncu latinskega obdobja, tik pred doselitvijo Slovanov ali vzporedno z njo, torej v šestem stoletju. Med to prvotno kolonizacijo, ko se je albanska narodnost šele oblikovala, so bila poseljena gričevnata in planinska območja južno od Prokletij, medtem ko so ravnine, doline in prisoje, kjer je živelo romanizirano prebivalstvo najrazličnejšega izvora, kolonizirali poljedelci Slovani (Bogdanović v Stanič in drugi 1984, 87).

Zgodovinski viri pred enajstim stoletjem našega štetja Albancev ne omenjajo. Med preseljevanjem narodov o njih ni govora, kar je mogoče zlahka pojasniti s politično in vojaško nepomembnostjo priseljenih živinorejcev. V novi domovini so se precej dolgo ogibali stikov z mestnim in kmečkim prebivalstvom. Ob koncu dvanajstega stoletja so območje ob Drimu in ob izviru reke Fani, ki se je v srednjem veku imenovalo Pilot, vsekakor naseljevali Albanci, saj ga je Nemanja⁵ vzel od Arbanasov⁶ in ga priključil srbski državi.⁷ Ko se je

⁴ Anakronistično pomeni v nasprotju s časom oziroma časovno neskladen z drugim dogajanjem v Evropi.

⁵ Nemanja je bil srbski vladar v tem obdobju.

⁶ Vse do enajstega stoletja zgodovinski viri ne pričajo o Albancih, ki živijo na jugu Balkana. Med prvimi jih leta 1081 omenja pesnica Ana Komnina, hči bizantinskega cesarja Alekseja I in sicer Arvaniti. Tako jih dandanes

»nemanjiška« država širila proti jugu, so bili zasedeni kraji naseljeni s slovanskim in albanskim prebivalstvom. Pri tem ne smemo pozabiti, da so Albanci takrat živeli v nomadskih živinorejskih skupnostih, organiziranih v planšarije. Sezonsko so se selili z nižjih v višje živinorejske pasove. Vlahi, ostanek romaniziranih staroselcev v srbski državi, so v srednjem veku zaradi simbioze s srbskim narodom izgubili lastnost etnikuma in bili kot socialna kategorija živinorejcev slovanizirani. Albanski živinorejci so svojo etnično identiteto obranili, vendar so podobno kot Vlahi zaradi enake družbenogospodarske organizacije in statusa naseljevali določeno območje docela pogojno in sezonsko vse do teritorializacije planšarij v poznem srednjeveškem obdobju.

Srbska država se je na območju današnjega Kosova širila s priključevanjem in združevanjem srbskih etničnih ozemelj, ki so bila pod bizantinsko oblastjo. Kosovo in severna Albanija prideta v okvir srbske države že v času vladarja Bodina, v letih od 1081 do 1116, medtem ko sta bila Kosovo polje in Hvosno že srbsko ozemlje med vladanjem Caslava v prvi polovici desetega stoletja. Nemanjiška država je dobila na kosovskem ozemlju izhodišče za nadaljnje širjenje proti jugu v obdobju od velikega župana Štefana Nemanje (1170 - 1196) do Štefana Dečanskega (1321-1331), zlasti pa Štefana Dušana (1331-1355), ki je kot car in samodržec Srbov, Grkov, Bolgarov in Arbanasov z listino iz leta 1348 zavzel celotno Albanijo, razen Drača. Po bitki pri Marici in razpadu srbskega carstva sta Kosovo in severna Albanija prišla v posest kneza Lazarja (1371-1389) in njegovih naslednikov: Lazarevića, Brankovića in Balšića. Podlaga za to je bilo strnjeno srbsko prebivalstvo na Kosovu, pa tudi osrednje mesto tega območja v političnem, cerkvenem in kulturnem življenju Srbov in Srbije v trinajstem in štirinajstem stoletju, deloma pa tudi v petnajstem stoletju (Bogdanović v Stanič in drugi 1984, 88).

Za štirinajsto stoletje je znano pogosto izpostavljanje vzpostavljanje rodbinskih vezi med srbskimi in albanskimi despoti, med katerimi so se kljub tesnim družinskim vezem porajali krvavi spopadi v borbi za oblast (Imami 2000, 25).

Nesporno zgodovinsko dejstvo je, da se je na širokem območju Kosova in Metohije ohranjala kontinuiteta srbskega naroda ves čas od zgodnjega srednjega veka do propada srbske države

imenujejo Grki, kasneje so jih Turki poimenovali Arnauti. Albanci so sami sebe imenovali Arbanasi. V severnem narečju sodobnega albanskega jezika Arbanash, v južnem narečju pa Arberesh, medtem ko so jih srednjeveški Srbi poimenovali Rabanasi.

⁷ Pravoslavni Srbi so do sedemnajstega stoletja. Malo pred letom 1628 prestopijo v katoliško vero, njihovi pravoslavni menihi zbežijo, leta 1692 pa po ukazu Pečkega preselijo v Srbijo tudi ljudstvo (Radonjić v Stanič in drugi, 1984, 87).

(1459) in da je bilo vse ozemlje severozahodno, severno in severovzhodno od črte Skadarsko jezero – Komovi – Prokletije - Šara poseljeno s srbskim prebivalstvom. Številne planšarije vlaške tradicije, ki so se nahajale v hribovitih krajih, so se postopoma popolnoma posrbile.

Lahko rečemo, da so bili Kosovo, Metohija in drugi predeli današnje kosovske države v obdobju od trinajstega do šestnajstega stoletja etnično najbolj homogena območja srbske države. Navzočnost drugih narodnosti na tem območju v srednjem veku ni sporna. Vse kolonije obrtnikov, trgovcev in rudarjev, kakor tudi albanske planšarije v okolici Prizrena niso razlog, da bi dvomili o srbskem značaju celotnega območja. Od tu tudi nadvse pomembna vloga Kosova v življenju srednjeveške Srbije.

Z izgubo državne samostojnosti in svobode⁸ so se spremenile življenjske razmere srbskega naroda na širšem območju Kosova, pa tudi v drugih srbskih pokrajinah. Ločnica med obdobjema, srbsko svobodo in turškim jarmom, je dogodek, ki postane simbol srbske zgodovine.⁹

Kosovska bitka se uvršča (glede na svoj zgodovinski pomen ne le za srbski narod, temveč tudi za vso Evropo) med velike oborožene spopade. Odločen odpor Srbije proti turški invaziji je bil sicer na bojišču strt v vojaškem in fizičnem smislu, vendar je propad kneza Lazarja z vojsko vred dobil v zgodovinski zavesti srbskega naroda pomen mučeniške smrti za nebeško kraljestvo in zato tudi duhovne zmage pri opredelitvi za ideal krščanske civilizacije. Bližnje in daljne posledice Kosovske bitke so bile za Srbe porazne, saj je postala vazalna država, Kosovo pa je kasneje potisnilo v ljudski poeziji v ozadje vse dogodke v borbah s Turki, ki so trajale več kot celo stoletje. Vesti o bitki na Kosovu so kmalu prodrle daleč izven Srbije. Zanimivo je, da so bili prvi vtisi takšni, da Turki niso zmagovalci. Nekoliko kasnejši viri pa govorijo, da je bila bitka težka in krvava ter neodločena (Voje 1994, 114-5).

Kosovo je zato za srbski narod potrditev in pečat njegove identitete, ključ k dojemanju sporočila vse njegove zgodovine. Je vez z njegovo avtentično in izvirno državnostjo. Živa zavest o lastni srednjeveški državi je bila pet stoletij kasneje aktiven dejavnik v boju srbskega naroda za osvoboditev in združitev. Zavest o Kosovu kot o svoji, to je srbski zemlji, pa je njen neodtujljivi del (Bogdanović v Stanič in drugi, 1984, 91).

⁸ Izguba državne samostojnosti in svobode je posledica turške invazije.

⁹ Kosovska bitka - 15. junija 1389. Bitka je navdihnila cikel srbskih ljudskih pesmi in tako je kosovska bitka postala za Srbe, ne glede na resnični zgodovinski pomen, simbol odločilnega spopada med krščanstvom in islamom. V tem spopadu naj bi se srbski narod žrtvoval za rešitev Evrope, kakor se je Kristus žrtvoval za rešitev človeštva (Pirjevec 2003, 13).

Vendar odnos do Kosova ni nikoli temeljil samo na predstavah o preteklosti. Dogajanje na tem ozemlju je ta odnos nenehno aktualiziralo, dokler ni bilo konec turške okupacije. Z uničenjem državnih formacij balkanskih narodov, ko je bila odpravljena stara in vzpostavljena nova družbenogospodarska ureditev, se je odprla pot za otomansko kolonizacijo Balkana. Šlo je tudi za zelo nasilno, bojovito islamizacijo množic, ki so si jih podredili Turki v Bolgariji, Makedoniji, Grčiji, Srbiji, Albaniji in Bosni. S sprejetjem islama sta se spremenila pravni status in gospodarski položaj. Množice so pridobile določene privilegije in varstvo, izgubile pa svojo nacionalno in tudi civilizacijsko identiteto.

Kljub temu se etnični in demografski odnosi na albansko-južnoslovanski meji niso tako hitro spremenili. Srednjeveško stanje se je ohranilo vse petnajsto in šestnajsto stoletje. Čeprav so se razmeroma velike množice srbskega in makedonskega prebivalstva odselile pred Turki že po bitki pri Marici leta 1371 (v moravsko Srbijo), zlasti pa po padcu Smedereva leta 1459 (v južno Ogrsko do leta 1526), pa na tem ozemlju ni bistvenega spreminjanja in zamenjave narodnosti (Bogdanović v Stanič in drugi, 1984, 90).

Trajna etnična meja med Srbi in Albanci v Metohiji začne razpadati šele konec šestnajstega stoletja. Do turške zasedbe je etnična meja med Srbi in Albanci na rekah Črnega in Belega Drima. V sedemdesetih letih šestnajstega stoletja pa se v zgodovinskih virih omenjajo prvi večji roparski napadi Albancev v okolici Prizrena, Đakovice in Peči v Metohiji ter v okolici Skadra na zahodu.

3.1.2 Albanska kolonizacija od šestnajstega do devetnajstega stoletja

Albanska etnija se pojavlja na Kosovu v šestnajstem in sedemnajstem stoletju predvsem kot maloštevilno katoliško prebivalstvo v nekaterih mestih (Đakovica, Prizren), nato pa tudi kot katoliška ali že islamska plemena, ki prihajajo iz hribovitih delov Albanije - Malesije in Dukadžina - ter občasno in v naskokih ropajo po Metohiji. Srbi so ves ta čas v absolutni večini kot narod na svoji zemlji.¹⁰ Občutnejše spremembe nastanejo šele z avstrijsko-turško vojno 1683-1699, ki je velike množice Srbov najprej spodbudila k uporabi proti Turkom, potem ko so se Avstrijci morali umakniti čez Savo in Donavo, pa k velikemu preseljevanju. Pod

¹⁰ Poskusov, da bi nekatere turške zapise iz 16. stoletja tolmačili kot statistiko domnevne albansko-muslimanske večine na Kosovu (M. Tarnava), ne moremo imeti ne za resne in ne za uspešne. Kot se je pokazalo v kompetentni znanstveni razpravi na onomastičnem zborovanju v Dubrovniku 1979, temelji ta statistika na jezikovno povsem zgrešenih interpretacijah in branju virov (Bogdanović v Stanič in drugi, 1984, 93).

vodstvom patriarha iz Peći Arsenija III. Crnojevića so se velike množice Srbov s Kosova in Metohije izselile leta 1690 na Ogrsko. Svojo kosovsko domovino je takrat zapustilo več kot 100.000 Srbov, zlasti meščanov, obrtnikov in ljudskih starešin, pa tudi navadnega kmečkega prebivalstva.¹¹ Ta migracijski val je odnašal s seboj tudi veliko makedonskega prebivalstva. Takšen proces se je nadaljeval tudi v osemnajstem stoletju, po dveh avstrijsko-turških vojnah in albanski etnični klin je ločil Srbe in Makedonce (Voje 1994, 267-8).

Selitev je vsekakor zelo oslabil srbski etnični element na Kosovu, enako tudi makedonskega v severni in srednji Makedoniji, zlasti ob glavnih poteh iz gornjega porečja Vardarja skozi Kačanik preko Kosovega polja do Novega Pazarja in naprej proti Valjevu in Beogradu. Še ena selitev na Ogrsko, iz istih razlogov kot prejšnja, zdaj pod vodstvom patriarha Arsenja IV. Jovanovića-Šakabente, je v letih 1738-39 zajela tudi del Klimentov, albanskega katoliškega plemena iz Malesije, ki se je skupaj s Srbi bojevalo proti Turkom. Selitvi sta močno zredčili srbsko in makedonsko prebivalstvo, ki je bilo oslabiljeno zaradi turško-muslimanskega nasilja, povrh tega pa se je moralo braniti še pred albanskimi vpadi, ki začenjajo ravno ob koncu sedemnajstega stoletja čedalje bolj dobivati značaj in razsežnosti hitre, trajne in množične kolonizacije, katere valovi sežejo celo do Toplice, južne Morave in Vardarja (Bogdanović v Stanič in drugi, 1984, 94 - 96).

Tej kolonizaciji botrujeta dva dejavnika: gospodarske razmere in turška politika. Za ububožane živinorejce v albanskih hribih postanejo plodne ravnice in prisojni deli Metohije, Kosova, Moravske Srbije in zahodne Makedonije posebno privlačne. Turki pa so od začetka osemnajstega stoletja iz strateških razlogov podpirali muslimansko kolonizacijo na občutljivih točkah in smereh.

Albanska kolonizacija je torej potekala ob spodbudi in podpori turških oblasti v osemnajstem in devetnajstem stoletju. Spremljali pa so jo islamizacija, asimilacija in kruto nasilje nad srbskim in makedonskim prebivalstvom. Kljub vsemu se je ohranila zavest, da je kosovsko ozemlje srbsko.

¹¹ Da je selitev 1690 leta zgodovinsko dejstvo, je mogoče neizpodbitno dokazati s številnimi zgodovinskimi viri, zato je trditev nekaterih albanskih zgodovinarjev s Kosova (S. Rizaj, A. Hadri), da selitve ni bilo in da Srbov na Kosovu ni bilo nikoli več, kot jih je danes, nesprejemljiva ter povsem neznanstvena in politično tendenciozna (Bogdanović v Stanič in drugi, 1984, 94).

Tok albanske kolonizacije je obsegal večji del Kosova in zahodne Makedonije. Ti kraji so bili cilj albanskih kolonistov iz severne Albanije (malisorski tok in dukađinski tok) in iz srednje Albanije (škumbijski tok). Najsilovitejši je bil dukađinski tok, s katerim so prišli Albanci najdlje na vzhod, do Masurice in Leskovca. Kot začetek kolonizacije štejemo obdobje preseljevanja v letih 1690 in 1738. Naslednji val množične kolonizacije je bil med zadnjo avstrijsko-turško vojno 1788-1791, nato pa v začetku devetnajstega stoletja, v času srbskih vstaj 1804. in 1815. leta. Naselitveni val je povzročil, da se je etnična slika močno spremenila, saj so albanski živinorejci preplavili Kosovo. Selitve iz današnjega področja Kosova so bile najbolj obsežne na strani Srbov. Srbi, ki so pobegnili v Avstrijo so se proslavili kot graničarji, ki so zelo uspešno branili avstrijsko in beneško mejo pred Turki. Bili so zelo bojeviti hajduki – uskoki (Imami 2000, 52).

Način kolonizacije je opisal srbski raziskovalec J. Cvijić (1966, 139-140). ki pravi:

Najprej so prišle arnautske¹² čete, ki so odpeljale otroke in odrasle ter izsiljevale tamkajšnje srbsko prebivalstvo. Prebivalstvo se je prenehalo ukvarjati z živinorejo in obdelovanjem polj. Glavni zaslužek postane zanj pečalba¹³. V tako oslabljenih in zastrašenih vaseh se najprej naselijo dve do tri arbanaske družine. Ti Arbanasi ohranjajo tesne stike s sorodniki v matici in s celim plemenom, ki jim po potrebi pomagajo. Tako Arbanasi postopoma preženejo slovanske kmete iz vasi.

Nasilništvo, s kakršnim so srbske staroselce preganjali iz njihove domovine, so segala od najrazličnejših izsiljevanj, umorov, preganjanja s posestev in odvzemanja premoženja, do mučenj z razbeljenim pokrovom za peko kruha, streljanja iz zasede, napadov na čast (posilstev). Albanci so z načrtno likvidacijo uglednejših ljudi dosegli, da so se izselile številne družine. Ta val kolonizacije je dosegel vrh leta 1878 po srbsko-turški vojni. Iz osvobojenih krajev južne Srbije (Toplica, Leskovac, Vranje), ki so bili s sklepom berlinskega kongresa dodeljeni Srbiji, je iz strahu pred maščevanjem takrat pobegnilo vse tako naseljeno albansko prebivalstvo, in sicer deloma v vzhodne kosovske predele, tik ob novi meji, deloma pa celo do Tikveša v Makedoniji. Premestitev in kolonizacijo Albancev je spremljalo veliko nasilja, požiganje vasi in pobijanje vsega srbskega in makedonskega prebivalstva, na katero so spotoma naleteli. Albanci so občutno okrepili obmejni pas ob Srbiji in bili do prve balkanske vojne vir nenehnih nemirov in obmejnih spopadov (Imami 2000, 140).

¹² Albance imenujejo zgodovinarji v tem obdobju Arnauti.

¹³ Pečalba: Beseda izvira iz bolgarskega jezika in pomeni sezonsko delo.

Leta 1878 so Albanci ustanovili v Prizrenu Ligo za obrambo pravic albanskega naroda.¹⁴ To dejanje sovпада z intenzivnimi vojaškimi posegi srbske in črnogorske vojske na severnem delu Kosova, Turčijo pa so porazile ruske sile. Normalno je bilo, da je bil strah pred vojaško zasedbo Kosova in Albanije velik, prav tako pa je bilo nasprotovanje oblasti nad Albanci veliko zaradi njihovega početja v preteklosti. Čeprav imajo analitiki Prizrensko ligo le za izraz strahu pred neverniki, velja potrditi, da je program z vidika Albancev pomemben navkljub zahtevi, da se osvojena ozemlja vrnejo Turčiji. Slednja pa naj ugotovi zahtevam Albancev po avtonomiji. Turčija bi morala Albancem vrniti patriarhalno avtonomijo, ki so jo že imeli, in pravico, da sami odločajo o državnih uradnikih. Od sultana so zahtevali, da jih oprosti davkov in ne vključuje albanskih nabornikov v turško vojsko.

Prizrenska liga je dokaj nazorno povzela nacionalne zahteve Albancev in je bila le prvi korak na poti konstituiranja albanskega naroda in države. Po štiridesetih letih, ko je Turčija že bila dejansko na tleh, so se v Valoni zbrali albanski prvaki in razglasili neodvisnost Albanije. Takoj sta jo priznali Avstrija in Italija, da bi preprečili slovanskima državama Srbiji in Črni gori razširitev na Jadransko morje. Isto leto so ministri na londonski konferenci potrdili ustanovitev Albanije. Posledično sta se morali iz Albanije umakniti srbska in črnogorska vojska. Srbiji takšen razplet ni ustrezal, ker ni dobila izhoda na morje. Njeno vodstvo se je zavedalo, da bo albansko vprašanje na Kosovu trajno sredstvo za pritisk. S Prizrensko ligo se prične oblikovanje modernega albanskega naroda. (Horvat 1988, 16).

Prva svetovna vojna je bila priložnost, da se ponovno sproži albansko vprašanje. Albanske čete, ki so jih vodili plemenski poglavarji s Kosova in turški oficirji so leta 1915 proti silam Antante, torej proti Srbiji in Črni gori, objavile džihad, sveto vojno. Umik srbske vojske preko Kosova in preko albanskih gora proti jugu na Krf, kjer naj bi se srbska vojska reorganizirala in se skupaj s francosko vojsko pripravila na solunsko fronto in kasneje vrnitev v domovino je bil zelo krvav za albansko in srbsko stran. Srbsko osvajanje Kosova in severnih predelov Albanije in pohod na Krf sodita med najbolj krvava obdobja srbsko-albanskih odnosov. Celotni srbski oficirji so se nemalokrat zgražali nad početjem lastne vojske v smislu nečloveškega ravnanja z Albanci. Umik srbskega prebivalstva preko Kosova so izkoristili Albanci in se maščevali za leto 1912 (Judah 2000, 20).

¹⁴ Prizrenska liga: Liga za obrambo pravic albanskega naroda je bila ustanovljena kot posledica vojnih spopadov na Balkanu, posledično po porazu (in je bila Turčij izrinjena z evropskih tal) in zavedanju, da albanski narod potrebuje svoj prostor za samostojno državo. Še posebej zato, ker je bilo med pripravami na berlinski kongres jasno, da bo omenjeni kongres pomembno vplival na balkanske meje.

Po odhodu srbske vojske iz Srbije na Krf sta Kosovo zasedli Bolgarija in Avstro-Ogrska. Njuna politika do prebivalstva je bila različna, odvisna pač od ciljev, ki sta jih omeli vsaka zase. Bolgari so na svojem območju uvedli zelo strog režim s ciljem pregnati Albance z njihovih domov in kasneje naseliti Bolgare. Avstro-Ogrska je bila naklonjena albanskemu prebivalstvu, pri čemer je seveda računala, da bo po končani vojni le ohranila svoj vpliv. Po koncu prve svetovne vojne je Kosovo v sedanjem obsegu spet postalo najprej del Kraljevine Srbije in nato Kraljevine SHS¹⁵. Ponovila se je stara zgodba o preseljevanju Albancev s Kosova čez Prokletije. Država se je lotila agrarne reforme in kolonizacije osvobojene pokrajine s srbskim prebivalstvom. Proces resrbizacije Kosova, ki so se mu Albanci močno upirali, ni bil dokončan, kajti leta 1941 so se novi gospodarji na novo lotili razkosavanja Jugoslavije in Kosova. Kosovo in del severozahodne Makedonije sta bila pripojeni Albaniji pod italijanskim protektoratom. Kosovska Mitrovica z okolico in rudniki v Trepči so ostali v sestavi Srbije in s tem pod nemško oblastjo, vzhodni deli Kosova pa so bili priključeni Albaniji. Že takrat se zgodi, da je bil albanski jezik v javnem življenju ukinjen, prav tako niso odpirali šol v albanskem jeziku (Horvat 1988, 16).

3.1.3 Kosovo med drugo svetovno vojno

3.1.3.1 Razkosanje Kosova

Po kapitulaciji jugoslovanske kraljeve vojske je bilo Kosovo razdeljeno med tri okupatorje, in sicer: Italijane, Bolgare in Nemce. Največjo okupacijsko cono, ki so jo avgusta 1941 pripojili Veliki Albaniji, je dobila Italija in ji je dodala še zahodno Makedonijo ter dele Črne gore, ki mejijo z Albanijo. Bolgarija je dobila del Gnjilanskega okraja, del Vitinskega področja, Kačanik in Siriničko župo na Šar planini. Nemci pa so zasedli Kosovsko-Mitrovški, Vučitnski in Labški (Podujevski) okraj. Ker je bila razdelitev sporna, je takoj povzročila prepire med okupatorji, vendar se meje okupacijskih con niso spremenile do kapitulacije Italije septembra 1943.

Okupacijo je prebivalstvo Kosova sprejelo različno. Lahko rečemo, da so se najbolj razmahnile velikoalbanske, velikosrbske in velikobolgarske nacionalistične težnje in da so zlasti Albanci na Kosovu sprejeli italijanskega okupatorja kot neke vrste osvoboditelja pred srbskim preganjanjem. Taka orientacija dela albanskega prebivalstva ni značilna le za Albance na

¹⁵ SHS: Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Kosovu, temveč naletimo na podobno usmeritev pri marsikateri narodni manjšini v Jugoslaviji (Nemci, Madžari, Italijani), saj so v obdobju med vojnama tlačene manjšine v začetku vojne videli v nacifašističnih vojskah, polnih obljub, svojega rešitelja (Nečak v Stanič in drugi 1984, 195).

Na Kosovu so v vrste pomočnikov okupatorja takoj prešli predstavniki albanske buržoazije in obnovljenega fevdalnega sloja, ki so postali nosilci velikoalbanske ideologije. Jasno je, da je bil cilj okupatorja podpihovati vse tri nacionalizme, zlasti pa velikoalbanskega in velikosrbskega, ter šovinizem. Tako so si omogočili lažje vladanje na okupiranih območjih in kasnejšo oporo za uspešnejši boj proti narodnoosvobodilnemu gibanju.

Da bi italijanski okupator dokazal dobronamernost svojih akcij in da bi tudi v vsakodnevni praksi prišla do izraza njegova osvoboditeljska vloga, je začel odpirati albanske šole. Albancem se je spet ponudila možnost za maščevanje Srbom. Oborožene skupine Albancev so tako požigale srbske vasi ter pobijale in izganjale Srbe (Judah 2000, 27).

3.1.3.2 Prvi partizanski odredi

Po prvi večji uspešni akciji partizanov v rudniku Trepča julija 1941 se je narodnoosvobodilno gibanje na Kosovu od avgusta do decembra 1941 razširilo in ustanovljeni so bili prvi partizanski odredi.

Konec leta 1942 in v začetku leta 1943 se je partizansko gibanje na Kosovu še razširilo. Ustanovljena sta bila dva partizanska odreda, ki sta bila sestavljena v glavnem iz Albancev. Začetki partizanskega oboroženega odpora Albancev pa niso bili omejeni le na Kosovo. V zahodni Makedonji so se Albanci skupaj z Makedonci začeli organizirano upirati fašistični okupaciji v drugi polovici leta 1941, vendar pride do širših oblik protifašističnega boja šele leta 1943, zlasti po ustanovitvi CK KPM¹⁶. V prvi polovici julija 1943 se na območju Makedonije oblikuje enota iz pripadnikov albanske narodnosti, ki pride v začetku avgusta istega leta v sestav partizanskega odreda, sestavljenega iz partizanov albanske in makedonske narodnosti. Tudi ta odred naj bi prispeval k povrnitvi razbitega zaupanja med Albanci in Makedonci. V Črni gori pride do večjega odhajanja Albancev v partizanske vrste šele po letu 1943, zlasti na področju Ulcinja, v bližini Podgorice, na področju Plava in Rožaja. Na jugu Srbije, posebno v Preševu in okolici, so Albanci vstopili v vrste narodnoosvobodilnega odpora že v drugi polovici leta 1941

¹⁶ CK KPM: Centralni komite komunistične partije Makedonije.

in so bili najtesneje povezani s srbskim narodnoosvobodilnim gibanjem, v katerega so vstopali (Nečak v Stanič in drugi 1984, 196).

V času malo pred kapitulacijo Italije pa so se razširili in poglobili tudi stiki med jugoslovansko in albansko partijo ter albanskim osvobodilnim gibanjem. Marca 1943 je bila v Elbasanu prva državna konferenca KPA¹⁷, ki so se je udeležili tudi jugoslovanski predstavniki. Jugoslovanska pomoč je bila izrazita, saj so jugoslovanski predstavniki neposredno po državni konferenci pomagali pri organiziranju večjih operativnih enot NOV¹⁸ Albanije. Takšen primer je bila 1. albanska narodnoosvobodilna brigada. Začetki oblikovanja nove Jugoslavije so se zgodili v Jajcu, kjer je bila sprejeta deklaracija, s katero se narodom v Jugoslaviji priznava enakopravnost narodov, vključujoč pravico do odcepitve in združitve z drugimi narodi. Kosovski Albanci tam niso bili prisotni na zasedanju in se pravica do samoodločbe po kasnejših interpretacijah njim ni priznala (Judah 2000, 31).

Ne glede na orisane začetke NOB na Kosovu in med Albanci je do vidnejšega odpora proti fašizmu prišlo med Albanci šele po kapitulaciji Italije. Razvidno je, da je bilo partizansko gibanje med Albanci na Kosovu med drugo svetovno vojno dokaj slabo razvito.

3.1.3.3 Delovanje Balli Kombetar¹⁹

Na Kosovu so pomembno vlogo odigrale tudi kvizlinške²⁰ organizacije. Organizacija Balli Kombetar se je čez nekaj časa razdelila v dve glavni skupini, od katerih je ena zagovarjala taktiko pasivnega čakanja, češ da še ni prišel čas boja proti Italijanom, in se je naslanjala na nekatere kroge v Veliki Britaniji. Druga skupina pa je odkrito sodelovala z okupatorjem. Čim bolj sta se širila aktivnost in vpliv narodnoosvobodilnega gibanja, tem bolj se je Balli Kombetar postavljal na stran reakcionarnih in nacionalističnih sil. Njihova organizacija in metode delovanje so bile podobne četniškim.

Sredi marca 1943 je organizacija odkrito stopila na stran okupatorja. V Tirani sta predstavnika in voditelja druge skupine podpisala z Italijani sporazum o skupnem boju. S podporo okupatorja je Balli Kombetar razširil delovanje tudi v Jugoslaviji, zlasti na Kosovu. Bil je glavni nosilec

¹⁷ Komunistična partija Albanije.

¹⁸ Narodno osvobodilna vojska.

¹⁹ Balli Kombetar je najpomembnejša kvizlinška organizacija. Na območju Albanije je bila ustanovljena novembra 1942. V prevodu to pomeni Narodni vrh oziroma Narodno gibanje. Organizirali so jo begi (plemiški gospodi), age in predstavniki buržoazije.

²⁰ Kvizling je narodni izdajalec, ki sodeluje z okupatorji lastne države. Naziv je po Vidkunu Quislingu, norveškem predsedniku marionetne vlade pod nemško okupacijo. Kvizlinška organizacija je oznaka vseh vojnih, političnih in drugih organizacij, ki sodelujejo z okupatorjem.

ideje o Veliki Albaniji, skupaj z njo pa še Kosovski komite in Druga prizrenska liga. Te organizacije so s poudarjanjem, da se borijo za svobodo Albancev na Kosovu in v zahodnem delu Makedonije, želele vključiti v svoje vrste čim več ljudi albanske narodnosti. Po kapitulaciji Italije je Balli Kombetar stopil v službo Nemcev in se občutno okrepil. Oborožene akcije so izvajale njihove enote. Po umiku nemške armadne skupine z Balkanskega polotoka so proti koncu leta 1944 reakcionarne sile na Kosovu organizirale kontrarevolucionarni odpor v Drenici in še v nekaterih krajih Kosova (Nečak v Stanič in drugi 1984, 198).

Njihove enote so napadle Uroševac, Gnjilane in Kosovsko Mitrovico ter motile delovanje ljudske oblasti. 8. februarja 1945 je tedanje partizansko vodstvo vzpostavilo vojno upravo na Kosovu in Metohiji²¹. Delovala je do marca 1945, ko so bile v Drenici kvizlinške sile dokončno poražene. Njihovo delovanje v tem in v povojnem razdobju je pomembno vplivalo na razvoj in dejanski položaj Albancev ter na nacionalne odnose na Kosovu v novi Jugoslaviji.

3.1.4 Kosovo po drugi svetovni vojni

Reševanje albanskega nacionalnega vprašanja v SFRJ²² je načelno potekalo skladno z načelom o samoodločbi narodov in popolni nacionalni enakopravnosti vseh narodov in narodnosti Jugoslavije.

Med NOB in socialistično revolucijo so bile na Kosovu ustanovljene vse družbenopolitične organizacije in pokrajinska vodstva. Med socialistično revolucijo so bili ustanovljeni tudi oblastni organi in vojaške organizacije, leta 1943 pa sta se formirala tudi Glavni štab za Kosovo in Metohijo in Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor Kosova in Metohije. Tako so bili ustvarjeni temelji avtonomnega bivanja pokrajine Kosova in pogoji za dosego svobode in popolne enakopravnosti albanske in vseh drugih narodnosti Kosova v okviru prihodnje jugoslovanske federacije (Nečak v Stanič in drugi 1984, 203).

3.1.4.1 Načelo samoodločbe tudi za Albance v SFRJ

Pravno-politično reševanje albanskega nacionalnega vprašanja v Jugoslaviji se je začelo med 2. svetovno vojno, zlasti pa s sklepi drugega zasedanja AVNOJ-a²³ in s sklepi prve konference

²¹ Večina Srbov uporablja za takratno pokrajino ime Kosovo in Metohija. Albanci in drugi pa le Kosovo. Zahodni del Kosova se imenuje Metohija. Ime izhaja iz grščine in pomeni cerkvena imovina. V Metohiji so namreč pravoslavne cerkve in samostani, stari tudi več kot tisoč let.

²² Socialistična federativna republika Jugoslavija.

²³ Antifašistično vječe narodnog oslobođenja Jugoslavije (Antifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije).

Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora Kosova in Metohije, ki je bila konec leta 1943 in v začetku leta 1944.

Februarja 1945 je bila na Kosovem vpeljana vojaška uprava in med 8. in 10. julijem 1945 je vodstvo Jugoslavije sprejelo odločitev v sodelovanju s kosovskim vodstvom, ki so ga sestavljali predvsem Srbi in Črnogorci. Odločili so se, da se Kosovo mora pridružiti Federalni Srbiji in ta odločitev je kasneje služila kot osnova za izvrševanje ustavnega dogmatizma svobodne volje, torej kot samoopredelitev kosovskih Albancev za združitev z jugoslovansko federacijo (Magaš 1993, 34).

Torej sta se Kosovo in Metohija priključili Srbiji in se vključili v jugoslovansko federacijo kot njen tvorni, sestavni in afirmativni subjekt. Jugoslovanska ustava je leta 1946 potrdila Kosovo in Metohijo za avtonomno enoto v jugoslovanski federaciji.

3.1.4.2 Narodnostni razcvet po osvoboditvi

Na temelju dosežene avtonomije Kosova v jugoslovanski federaciji je albanska narodnost v Jugoslaviji dosegla po drugi svetovni vojni osvoboditev in velike rezultate pri nacionalnem uveljavljanju.

Prvič v zgodovini albanske narodnosti v Jugoslaviji je oblast organizirala tudi osnovne in srednje šole v albanskem jeziku. Otroci so bili zlasti množično zajeti v štiriletne šole. Državni organi so postavljali nove šole in začasno preurejali številne zasebne stavbe, da bi se v njih učili otroci. Učiteljski kader so pomagali dodobra okrepiti učitelji, ki so prišli po osvoboditvi iz Albanije, in prosvetni delavci, ki so prišli iz Albanije med okupacijo. Organizirani so bili tudi množični tečaji za nepismene. Takoj po osvoboditvi so bile ustanovljene pomembne kulturne ustanove v albanskem jeziku, recimo Radio Priština. Oddaje v albanščini so bile tudi na beograjskem, skopskem in titograjskem radiu. V Prištini je začel izhajati tednik Rilindja, v Skopju štirinajstdnevnik Flaka e Vellaznimit, književna revija Jeta e Re, pozneje revija Perparimi. V Prištini in Skopju sta začeli delovati poklicni gledališči. V albanskem jeziku so delovala tudi številna druga kulturno - umetniška in kulturno - prosvetna društva (Nečak v Stanič in drugi 1984, 209).

Prve višje šole so bile ustanovljene 1958. in 1959. leta, filozofska fakulteta leta 1960. Tej so sledile druge fakultete in tako je bila leta 1970 ustanovljena prištinska univerza. V pokrajini so odprli tudi mnoge znanstvene inštitute in ustanove. Ustanovljena je bila tudi Akademija znanosti in umetnosti kot najvišja znanstvena ustanova v pokrajini.

Ustanovitev prištinske univerze s poukom v albanskem in srbskem jeziku in ustanovitev Akademije znanosti in umetnosti Kosova sta predstavljali dragoceni pridobitvi politike nacionalne enakopravnosti albanske narodnosti v Jugoslaviji. To je bil takrat pravzaprav edini primer na svetu, ko je imela kaka narodnost kot narodna manjšina, ki živi ločeno od svojega matičnega naroda, univerzo in akademijo znanosti, ki sta delovali v njenem materinem jeziku (Nečak v Stanič in drugi 1984, 211).

3.1.4.3 Delovanje reakcionarnih sil

Ob podpori reakcionarnih sil in ostankov okupatorja, ki so delovali na liniji albanskega nacionalizma in iredentizma, so tovrstni ostanki na Kosovu večkrat organizirali akcije proti novi oblasti. Te sile so izrabile številne napake in slabosti, da bi lažje opravljale svojo dejavnost na Kosovu. Te skupine so se morale po osvoboditvi Kosova umakniti v gozdove, ker so se z izrabljanjem nacionalnega in verskega sovraštva skušale znova povzpeti na oblast v posameznih mestih in predelih Kosova (Nečak v Stanič in drugi 1984, 211).

Poglavitni vzrok za takšno dejavnost je treba iskati tudi v delovanju oblastnih organov. Do nje pa je prihajalo tudi po zaslugi številnih družbenih, političnih, zgodovinskih in nacionalnih nasprotij na tem območju, kakor tudi zaradi navedenih številnih napak in deformacij šovinistične narave, ki so jih zagrešili posamezniki v organih oblasti in vojaških enotah.

3.1.4.4 Obdobje hudih deformacij

Pod vplivom etatizma, centralizma in birokratizma je prišlo do zanemarjanja vloge republik in pokrajin pri uveljavitvi enakopravnosti narodov in narodnosti. Negativne težnje so se zlasti pokazale v odnosu do narodnosti v Jugoslaviji, posebej v odnosu do avtonomnega položaja albanske narodnosti.

Nezaupanje v albansko narodnost so zlasti organi državne varnosti skušali opravičiti s tezo o ogroženosti Kosova in Metohije. S tem so hoteli potrditi tudi že oblikovane ocene zvezne in republiške državne varnosti o narodnih manjšinah, zlasti o albanski, in opravičiti izjemen odnos državne varnosti do prebivalstva Kosova in Metohije. Najhujše deformacije v nacionalnih odnosih na Kosovu in s pripadniki albanske narodnosti so bile v obdobju 1951-1957 (Nečak v Stanič in drugi 1984, 213).

Povzročila jih je nacionalistična usmeritev skupine okrog Aleksandra Rankovića, ki je mednacionalne odnose podcenjevala, predvsem pa si je dovolila deformacije v odnosu do Albancev.

Med najhujšimi deformacijami, ki so prizadele pripadnike albanske narodnosti na Kosovu, je treba zlasti omeniti naslednje:

V začetku leta 1951 se je v skladu s težnjami skupine Aleksandra Rankovića začela akcija, da bi se Albanci, zlasti tisti v mestih, opredelili za turško narodnost. Pri tem so bile zlorabljene tudi nekatere jezikovne podobnosti, samo da bi se posamezniki izrekli, da so Turki. Pobudniki akcije so državljane celo materialno spodbujali, da bi se šteli za Turke, čeprav se to niso čutili. Uporabili so tudi surov fizični pritisk, da bi državljani sprejemali turško narodnost. Akcija se je končala s tem, da je število Turkov v Jugoslaviji, ki je znašalo 1953. leta 97.954 poskočilo leta 1961 na 259.536 ali za okrog 260 % (Ministrstvo za obrambo 1998, 22).

Ne smemo spregledati, da se je prisiljevanje Albancev in Muslimanov, naj se izrekajo za turško narodnost, časovno pokrivalo z akcijo izseljevanja v Turčijo. V izredno hudih razmerah, ko je Stalin agresivno pritiskal na Jugoslavijo, je bil leta 1953 sklenjen sporazum o balkanskem paktu med Jugoslavijo, Grčijo in Turčijo. Turška vlada je to izkoristila za to, da je zavezala Jugoslavijo k izpolnitvi državnega sporazuma o izseljevanju državljanov iz Jugoslavije v Turčijo, ki sta ga državi sklenili leta 1938. V zvezi s tem je bila sklenjena gentlemanska pogodba o izvršitvi tega sporazuma.

Jugoslovanska vlada se ni strinjala z množično izselitvijo Albancev v Turčijo, kakršna je bila želja buržoazne vlade stare Jugoslavije. Strinjala se je le z izselitvijo tistih posameznikov, ki bi to izrecno želeli.

Frakcijska skupina Aleksandra Rankovića in organi državne varnosti pa so ta gentlemanski sporazum izrabili zase. Pripadnike albanske narodnosti so silili, naj se imajo za Turke in se izseljujejo v Turčijo. Državljanom so ponujali olajšave ter poenostavljali postopek za spremembo narodnosti in za izdajo dokumentov za odhod v Turčijo. Vojaškim obveznikom, ki so odhajali v Turčijo, so celo črtali služenje vojaškega roka. Število državljanov, ki so sicer odhajali v Turčijo iz gospodarskih, družinskih, ideoloških in drugih razlogov, se je na ta način povečalo.

Najhujša deformacija, s katero so bili prizadeti nacionalni odnosi na Kosovu, je bila akcija zbiranja orožja pozimi leta 1955-1956. Potem ko so organi državne varnosti na Kosovu inscenirali priprave na vstajo Albancev zaradi priključitve k Albaniji, so začeli s trimesečno množično akcijo, med katero so maltretirali državljane – predvsem pripadnike albanske narodnosti – pod pretvezo, da nočejo oddati orožja. Po množičnosti in grobem pritisku na Albance je bila akcija podobna tistim, ki jih je v času stare Jugoslavije organizirala velikosrbska buržoazija (Nečak v Stanič in drugi 1984, 214).

Organi državne varnosti so poskrbeli še za eno obliko hude deformacije do pripadnikov albanske narodnosti, ko so inscenirali lažne sodne procese in ustanovili umetne sovražne organizacije, da bi kompromitirali albansko narodnost v Jugoslaviji. Tako so leta 1956 prav med akcijo zbiranja orožja in intenzivnim izseljevanjem v Turčijo inscenirali tako imenovani Prizrenski sodni proces, s katerim bi bilo treba politično diskvalificirati in likvidirati mnoge visoke funkcionarje na Kosovu in ugledne intelektualce albanske narodnosti. Sodni proces bi bil moral dokazati, da so ti kadri na pozicijah iredentizma in da so povezani s tujimi obveščevalnimi službami. Dogajalo se je tudi, da so organi državne varnosti na Kosovu ustanavljali umetne sovražne organizacije, da bi na podlagi lažnih obtožb zapirali in maltretirali pripadnike albanske narodnosti. Značilna deformacija za unitaristične sile na Kosovu je bilo nezaupanje v albansko inteligenco in sumničenje kulturno - prosvetnih in umetniških delavcev, pripadnikov albanske narodnosti. Sumljiva je bila sleherna ustvarjalna dejavnost v albanskem jeziku. Naštete deformacije proti Kosovu in pripadnikom albanske narodnosti so odsevale tudi v investicijski politiki na Kosovu.

Vse do leta 1961 Kosovo ni bilo v klubu nezadostno razvitih republik in pokrajin, čeprav je bila leta 1958 stopnja rasti družbenega dohodka na Kosovu samo 1,7 %, medtem ko je znašala za vso Jugoslavijo 8 %, temu pa je sledil samo še večji zaostanek kosovskega razvoja (Ministrstvo za obrambo 1998, 28).

3.1.4.5 Pravno-politična afirmacija Kosova in albanske narodnosti

Novembra leta 1968 so na Kosovu izbruhnile demonstracije, ki so jih vodili študentje, zahtevali pa so, da pokrajina dobi status republike in lastno univerzo v albanskem jeziku, ne pa samo vejo beograjske univerze. Protesti so se razširili tudi na območja zahodne Makedonije, ki so poseljena z albanskim prebivalstvom (Judah 2000, 38-7).

Tudi posledica teh demonstracij so bile ustavne spremembe iz let 1967, 1969 in zlasti iz 1971 ter 1974. Omogočile so visoko stopnjo pravno-politične afirmacije Kosova in uresničitve popolne nacionalne enakopravnosti albanske narodnosti z vsemi jugoslovanskimi narodi. Že z ustavnimi spremembami iz leta 1969 se je povečala vloga avtonomije Kosova in enakopravnosti albanske narodnosti. Pokrajina Kosovo in Metohija je bila takrat ustrezno preimenovana v Kosovo, Šiptarji²⁴ pa so bili preimenovani v Albance. Takrat je bilo tudi sklenjeno, da sprejema pokrajinska skupščina ustavni zakon namesto statuta in da se pravni akti in odloki skupščine preimenujejo v zakone. Ustanovljeni so bili številni samostojni organi pokrajine, podobni tistim v zveznih enotah. Oddelek vrhovnega sodišča Kosova je bil povišan v vrhovno sodišče, ustanovljeno je bilo pokrajinsko ustavno sodišče. Pokrajinski upravni zakon je zagotovil enakopravnost nacionalnih simbolov in albanske zastave, ki je obstajala pred ustanovitvijo albanske države. Ustavne spremembe so uveljavile popolno enakopravnost albanskega in srbskega jezika na Kosovu in turškega jezika v krajih, kjer so Turki številnejši. Tako so bile odpravljene nekatere omejitve položaja avtonomnih pokrajin, določene v ustavi iz leta 1963, v primerjavi s položajem, ki so ga imele pokrajine po ustavi iz leta 1946.

Ustavne spremembe iz let 1971 in 1974²⁵ so omogočile preobrazbo federacije, ki se je izrazila v afirmaciji republik in pokrajin in v uresničitvi popolne enakopravnosti narodnosti z jugoslovanskimi narodi (Nečak v Stanič in drugi 1984, 220).

Z ustavami federacije, republik in pokrajin so republike in pokrajini dosegle visoko stopnjo suverenosti pri samostojnem reševanju pretežnega števila gospodarskih, političnih, družbenih, kulturnih in drugih vprašanj na svojem ozemlju. Tudi pooblastila, ki so jih republike in pokrajini prenesle na federacijo, jim niso bila odtujena, ker so bili organi federacije, sestavljeni po paritetnem načelu zastopanja republik in pokrajin, pooblaščen, da rešujejo najpomembnejša vprašanja samo ob popolnem soglasju vseh republik in pokrajin oziroma

²⁴ Tista ilirska plemena, ki se niso asimilirala z balkanskimi Slovani in Grki, so se začela od sedmega stoletja imenovati Ščiptarji (Shqiptarë), to je ljudi, ki govorijo (od stare oblike Shqiptoj – Ščiptoj = govoriti) svoj ilirski jezik, da bi se na ta način razlikovali od drugih ilirskih plemen, ki so prenehala govoriti svoj ilirski – albanski jezik in so govorila južnoslovanski ali grški jezik. Ščiptarje so Grki imenovali Arvanitisi (iz albanske besede Arbër, sinonim za Shqiptar), južnoslovanski narodi so jih imenovali Arbanasi, Turki pa Arnavuti, drugi evropski narodi pa Albanci. Ozemlje, kjer so živeli in živijo Albanci, ti sami imenujejo Shqipëri (Ščiperi), južni Slovani Arbanija, Turki Arnavutluk, Evropejci pa Albanija. (Stanič in drugi, 1984, 44).

²⁵ Ustava Socialistične federativne republike Jugoslavije je razglasil Zbor narodov Zvezne skupščine SFRJ z ustavnim odlokom na seji 21. 2. 1974.

njihovih pooblaščenih organov. Avtonomni pokrajini sta bili sestavna dela republike Srbije in hkrati imele enakopraven položaj z republiko²⁶ (Kristan 1982, 497).

Titova smrt 4. maja 1980 in nesposobnost njegovih naslednikov – politikov pri reševanju težav v povezavi z gospodarsko krizo sta imeli velik učinek tudi na Kosovo. Albanci so začeli izražati vedno večje nezadovoljstvo, ki je doseglo vrhunec v demonstracijah študentov 1981 leta zaradi slabih in nevzdržnih pogojev na univerzi. Demonstracije so prerasle v vsesplošne demonstracije po vsem Kosovu in srbske sile so na to odgovorile s silo. Razglašeno je bilo izredno stanje in domnevno naj bi bilo v tem času ubitih več sto Albancev, na tisoče Albancev pa je bilo pretepenih in zaprtih. Zahteve albanskih demonstrantov so se nanašale predvsem na izboljšanje gospodarskih in socialnih pogojev, na koncu do odobritve statusa republike.

Na nasprotni strani so srbske oblasti skušale prikazati demonstracije kot protirevolucionarne z namenom združitve Kosova z Albanijo. Kljub konstantni srbski represiji in pritiskom so situacijo skušali prikazati, kot da so Srbi tisti, ki so žrtve zatiranja. Odnos med Srbi in Albanci se je po tem obdobju še poslabšal. Do nekako sedemdesetih let se je v Prištini vse pogosteje začel pojavljati proces segregacije²⁷. Ta proces je bil spremljan tudi z nenehnim vsiljevanjem strahu in napetosti. Tudi zaradi teh razlogov in napetosti se je vse več Srbov pričelo preseljevati v druge dele Srbije. Dodaten dejavnik, ki je nedvomno prispeval k spremembi demografske strukture na Kosovu je tudi visoka rodnost med kosovskimi Albanci (Lukič in Lynch 1996, 145).

Naraščajoče nezadovoljstvo je bilo izraženo tudi med srbskimi akademiki v dokumentu Memorandum, ki so ga pripravili člani srbske Akademije znanosti in umetnosti leta 1986. Srbski akademiki v tem Memorandumu ugotavljajo, da je Srbija izkoriščana s strani drugih jugoslovanskih narodov in da je po njihovem že Tito namerno oslabil Srbijo s tem, ko ji je priključil dve avtonomni pokrajini. Memorandum vključuje oziroma opisuje domnevne pritiske na Srbe zaradi albanske visoke rodnosti, ki jo tudi razumniki razumejo kot genocid nad srbskim narodom. Seveda je omenjeni dokument v javnosti naletel na velik odmev in še podkuril nacionalistične težnje ter navsezadnje postal zelo uporabno politično orodje. Z

²⁶ Z ustavnimi amandmaji iz leta 1968 in 1971 je bil spremenjen status avtonomnih pokrajin. Zaradi tega sta z novim statusom pokrajini okrepili svoj položaj znotraj Srbije, ter dobili obrise nekakšnih *kvazifederalnih* enot znotraj neobstoječe federalne ureditve Srbije, kljub temu pa nista bili formalno izenačeni z republiko, saj sta bili njen sestavni del (Kristan 1982, 505).

²⁷ Segregacija, ki je oblika diskriminacije, predstavlja prostorsko ločevanje različnih kategorij prebivalcev v družbi na podlagi formalnih ali neformalnih pravil in se nanaša na rase, etnije, kaste, družbene razrede in podobno. Segregacija je na primer zakonsko določena osamitev manjšin ali fizična ločitev manj vredne rase od več vredne rase (Slovenski veliki leksikon 2005, zvezek 3, 381).

izrazom »primerno politično orodje« mislim na to, da je Slobodan Milošević izrabil omenjeno situacijo predvsem za svoj hiter vzpon. Njegov vzpon na oblast se je zgodil med letoma 1987 in 1989.

Vse opisane nestabilne razmere so dobile vrhunec v spremembi ustave iz leta 1974. Spremembe srbske ustave so se zgodile leta 1989. Cilj spremembe ustave je bil slabljenje avtonomije pokrajin. Pravice pokrajin so bile postopoma prenesene na republiko Srbijo. Značilno za to obdobje je tudi, da je slabljenje moči KPJ vsaka republika izkoristila in prilagajala svojo republiško ustavo, ne upoštevajoč jugoslovansko ustavo.

3.1.4.6 Devetdeseta leta, napad na ZRJ in razglasitev neodvisnosti Kosova

Ko je bila Jugoslavija tik pred razpadom, je leta 1990 Republika Srbija razglasila novo ustavo. Za njo je značilna predvsem zavrnitev koncepta pokrajin, ki je bila aktualna do tedaj. Pomembno je tudi to, da je Vlada Republike Srbije, še preden je stopila v veljavo nova srbska ustava, začela z izvajanjem amandmajev in sprejela številne zakone, na podlagi katerih je do skrajnosti omejila pristojnosti pokrajin ter pravice in svoboščine državljanov albanskega porekla (Stanojlovič 1998, 49).

Prvi v vrsti sprejetih zakonov je bil zakon, ki je omejil lastninske pravice Albancev. Zmanjšane so bile tudi pravice in pristojnosti organov pokrajin. Številne takratne direktorje podjetij, ki so bili albanskega rodu, so zamenjali z direktorji srbskega rodu. Srbska ustava je načeloma zagotavljala enake državljske pravice in svoboščine za vse državljane, ne glede na njihov izvor. Vsi državljani naj bi imeli enake pravice do izobraževanja, pridobivanja javnih informacij ter političnega in ostalega družbenega življenja. Vendar je pri tem pomembno povedati, da ustava ni predvidevala enake rabe srbskega in albanskega jezika. Tu je pomembna razlika v primerjavi z določbami ustave iz leta 1974. Srbija je v tem času tudi ukinila pomembne znanstvene in kulturne institucije, kot sta na primer Akademija znanosti in umetnosti in Inštitut kosovske zgodovine (Stanojlovič 1998, 75).

Med ostalimi prepovedmi in omejitvami so srbske oblasti prepovedale prodajati in kupovati nepremičnine na Kosovu brez soglasja državnih organov, policijske sile oziroma varnostni organi so imeli neomejena pooblastila pri izvajanju hišnih preiskav, omejena je bila raba albanskega jezika v šolah in ustanovah. Z zakonom o informiranju so ukinili kosovske dnevnikarje in prevzeli vodenje vseh medijskih hiš. Srbska policija je ustrahovala in diskriminirala Albance na Kosovu. Vsa ta dejanja so imela osnovni cilj, da se okrepi srbska

prisotnost na Kosovu in ustvari razmere, ki bodo Albance prisilile k preseljevanju (Pirjevec 2003, 461).

Kot posledica vsega zgoraj naštetega so leta 1990 izbruhnile demonstracije, ki jih je srbska oblast izkoristila za obračun z demonstranti in kasneje razglasila izredno stanje na Kosovu. Kosovski Albanci so s 87% udeležbo in z izidom 99,87% na referendumu odobrili resolucijo nelegalno razpuščenega kosovskega parlamenta, ki je potrdila suvereno pravico in neodvisno državo s pravico do ustavne udeležbe v federaciji suverenih republik v Jugoslaviji na osnovi svobode in polne enakopravnosti med suverenimi republikami v federaciji. Na podlagi teh rezultatov je bivši kosovski parlament 23. oktobra 1991 ustanovil vlado, 24. maja 1992 pa so kosovski Albanci organizirali parlamentarne in predsedniške volitve (Pirjevec 2003, 463-464).

Albanski delegati v kosovski skupščini so 2. julija 1990 sprejeli ustavno dopolnilo, s katerim so takratno pokrajino Kosovo razglasili za republiko, ki pa je ni priznala nobena država²⁸. Kosovski voditelji so 24. maja 1992 organizirali tajne volitve, na katerih je skoraj na plebiscitaren način zmagala Demokratična liga Kosova. Avgusta 1992 je KEVS²⁹ na Kosovo, v Sandžak in Vojvodino poslala misijo svojih opazovalcev, ki so imeli nalogo, da sledijo in opazujejo dogajanjem na lokalnem nivoju. Junija naslednjega leta jih je oblast v Beogradu ukinila, ne da bi mednarodna skupnost temu ugovarjala.

V devetdesetih letih je bila za Kosovo po mojem mnenju ključnega pomena tudi pomoč iz tujine. Tu mislim predvsem na pomoč Albancev po svetu. Pomoč je bila nudena za vzpostavljanje kosovskih državnih struktur, parlamenta in lastnega izobraževalnega sistema. Učinkovitost srbskega sistema se je še vedno kazala v tem, da so imeli nadzor nad oboroženimi in varnostnimi silami. V tem času je kosovsko politiko vodil Ibrahim Rugova³⁰, ki je bil zagovornik mirnega reševanja spora. Čeprav je prebivalstvo Kosova podpiralo Rugovo, je leta 1993 Nacionalno gibanje za osvoboditev Kosova objavilo in pozvalo kosovske Albance k oboroženemu odporu in spopadu. Kljub nasprotnim taktikam oziroma strategijam pri oblikah reševanja spora se je večina prebivalstva Kosova odločila za miroljubno reševanje spora. Vsi kosovski Albanci so takrat čakali na pomoč z Zahoda oziroma so se zanašali na ustrezen pritisk na vlado v Beogradu.

²⁸ Badinterjeva komisija je menila, da imajo pravico do suverenosti samo republike bivše federacije, ne pa obe pokrajini (Pirjevec 2003, 464).

²⁹ Konferenca za evropsko varnost in sodelovanje.

³⁰ Ibrahim Rugova se je iz pisatelja in profesorja albanske književnosti skoraj po naključju znašel na mestu karizmatičnega agitatorja, ki mu je bilo sojeno, da bo zaslovel po vsem svetu zaradi svojega pacifizma. Menil je namreč, da je kosovsko neodvisnost treba vzpostaviti na miroljuben in političen način ter preprečiti vsak poskus oborožene vstaje proti srbski nadvladi, saj bi po njegovem povzročila strašno prelivanje krvi.

Leta 1995 je bilo organizirano mirovno pogajanje v Daytonu. Na Kosovu so upali, da se bo v sklopu Daytonskih mirovnih pogajanj lahko reševalo tudi kosovsko vprašanje. Predsednik Rugova je lobiral pri ameriškem predsedniku, da se tudi njihovo vprašanje postavi na dnevni red pogajanj. Vendar se to ni zgodilo oziroma na pogajanja predsednika Rugove niso povabili. Tako Daytonski mirovni sporazum ni vključil problematike, povezane s kosovskim vprašanjem. To se ni zgodilo iz dveh razlogov. Prvič, ker je v mednarodni skupnosti prevladoval občutek, da bodo pogajanja z vključitvijo Kosova preobsežna; in drugič, ker nihče ni želel odtujiti Slobodana Miloševića, »mirovnika«, ki je prisilil bosanske Srbe, da sprejmejo potrebne kompromise za podpis Daytonskega sporazuma, in čigar sodelovanje je bilo potrebno za uspešno implementacijo tega sporazuma (Caplan 1998, 750).

Že leta 1993 je skupina političnih aktivistov, ki je javno nasprotovala pacifistični politiki Rugove in njegove stranke, ustanovila prve celice OVK-ja³¹. Kasneje so srbski napadi na civiliste v februarju in marcu 1998 pripomogli k temu, da je OVK s približno 300 možmi narasla v veliko gverilsko enoto, ki je štela od 20.000 do 30.000 mož. V nadaljevanju, ko se je mednarodna skupnost na različne načine trudila, da bi sprti strani našli skupni jezik, je Beograd nadaljeval z vojaškimi posegi na območju, kjer je svoje zatočišče našla OVK (Pirjevec 2003, 466).

Konec maja 1998 so varnostne sile Srbije začele ofenzivo na mejnem območju z Albanijo. Posledica akcije varnostnih sil Srbije je bila, da je približno 15.000 ljudi zbežalo v Albanijo, 30.000 ljudi pa v Makedonijo. V poletju 1998 so srbske sile zavzele večino ozemlja Kosova, ki je bilo predhodno pod nadzorom OVK-ja. Posledica je bila spet, da se je sprožil nov val beguncev. Jeseni so srbske sile še povečevale napetost in nasilje na območju Kosova. Novi begunci so bili prisiljeni, da zapustijo Kosovo. Večina se je zatekla v gozdove, kjer jim je grozilo, da bodo morali zimo preživeti na prostem. Po ocenah mednarodnih organizacij je kriza na tem območju neposredno ali posredno ogrozila 700.000 ljudi.

To je tedaj tudi prepričalo velik del Evrope in seveda tudi Združene države Amerike, da je na pragu humanitarna katastrofa. Katastrofa, ki naj bi sledila, naj bi v vrtinec potegnila tudi sosednje države. Varnostni svet Združenih narodov je marca 1998 posredoval v konfliktu z resolucijo VS 1160³². Sledili sta še dve resoluciji VS, in sicer 1199 in 1203. Ob koncu leta

³¹Osvobodilna vojska Kosova.

³² Resolucija VS 1160 obsoja vsakršno prekomerno uporabo sile proti civilistom in mirnim demonstracijam na Kosovu s strani srbske policije in vsa teroristična dejanja Osvobodilne vojske Kosova ali zunanje podpore tem dejanjem, vključno z denarjem, orožjem ali usposabljanjem.

1998 je OVSE na ozemlje Kosova poslala opazovalno misijo, da preveri dejansko stanje na terenu in nadzoruje delovanje srbskih vojaških in paravojaških sil v boju zoper OVK. Kljub prisotnosti opazovalne misije je prišlo do poboja albanskih civilistov v vasi Račak. Pobjin neuspela pogajanja v Rambouletu, kot bom obrazložil kasneje, je bil vzrok za posredovanje Natovih sil junija 1999. leta. Nasilje se je nadaljevalo, priča smo bili novim grozodejstvom, mednarodna skupnost je bila zaskrbljena tudi za varnost svojih opazovalcev, ki so bili poslani na Kosovo. Združene države Amerike in Nato sta februarja 1999 ponovno poskušala z mešanico diplomacije in pritiskov oziroma groženj na pogajanjih v Franciji. Sprva tako vlada Republike Srbije kot tudi kosovski predstavniki niso hoteli podpisati predloga sporazuma. Potem, ko so bili predstavniki OVK-ja pripravljene podpisati sporazum, beograjski predstavniki pa ne, je bilo jasno, da se bo Nato začel pripravljati na intervencijo. Napadi zveze NATO³³ so trajali enajst tednov. V teh tednih je na tisoče ljudi, ki so bili pregnani z domov ali bili notranje premeščeni, prečkalo tudi meje Makedonije in Albanije. Po enajstih tednih močnega vojaškega pritiska na vlado v Beogradu in ko je že postal obtoženec Mednarodnega sodišča za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije, je Milošević sprejel NATOVE zahteve (Haas 1999, 164).

S podpisom tehničnega sporazuma 9. 6. 1999 so bili zračni napadi zveze NATO prekinjeni. Neposredno po tem in s sprejetjem Resolucije VS 1244, je bil vzpostavljen temelj za oblikovanje mednarodne civilne in vojaške misije na Kosovo. Vloga NATOVIH enot pod oznako KFOR³⁴ je bila na začetku predvsem nadzor popolnega umika jugoslovanskih oboroženih sil in specializirane policije s Kosova. Naloga je bila izpeljana še isto leto. Množica kosovskih beguncev in izgnancev se je vrnila na svoje domove. Razvoj na območjih oziroma enklavah, kjer so večinsko živeli Srbi, je bil nasproten. V pričakovanju povračilnih ukrepov se je na tisoče srbskih prebivalcev Kosova in Sintov izselilo s Kosova. Takrat je internacionalizacija konflikta, katere posledica je bil močan vojaški poseg, botrovala nejasnosti položaja oziroma statusa Kosova.

17. novembra 2001 so na Kosovu izvedli parlamentarne volitve. Formalno bi lahko ugotovili, da so bile volitve korak naprej v smislu uresničevanja resolucije 1244. Pomembna ugotovitev prvih volitev je, da so vse stranke, ki so prestopile prag parlamenta, potrdile željo kosovskih Albancev po neodvisnosti Kosova (Subotič 2004, 163).

³³ North Atlantic Treaty Organization (Severno atlantski svet).

³⁴ Kosovo Forces (Sile Nata na Kosovu).

Prioriteta UNMIK-a med letoma 2001 in 2002 je bila konsolidacija. Glavni cilji na Kosovu so se začeli počasi spreminjati iz humanitarnih v politične. Medetnično nasilje na Kosovu je drastično upadlo, kar je razvidno tudi iz spodnje tabele, povzete po Poročilu generalnega sekretarja S/2002/779 (Generalni sekretar 2002a).

Tabela 3.1: Statistika kriminala na Kosovu

Mesec, leto/ Kazniva dejanja	4. - 6. 2001	4. - 6. 2002	razlika 01/02	skupaj 2002
Umori	104	24	- 77 %	54
Kraje	1.628	406	- 75 %	3.798
Trgovina z ljudmi	27	3	- 89 %	10
Kraje vozil	479	86	- 82 %	268
Vlomi	114	37	- 68 %	95
Družinsko nasilje	3	43	+ 1433 %	130

Vir: Poročilo generalnega sekretarja S/2002/779.

Naslednji pomemben mejnik v zgodovinskem pregledu so bili nasilni izgredi na Kosovu leta 2004. Napad na kosovskega Srba in utopitev treh albanskih otrok je povzročilo nov val nasilja. Z vidika psihološkega in političnega vidika imajo ti dogodki še danes pomemben vpliv za nadaljnje skupno življenje. V tem obdobju lahko zabeležimo tudi prve dogodke, ko so bile sile UNMIK-a in KFOR-ja napadene z orožjem, predvsem s strani kosovskih Albancev. V tem obdobju so bile tarča napadov številne srbske šole, sakralni objekti in tudi posamezne stanovanjske hiše. Vzporedno s povečanjem izgredov na Kosovu so bili v noči s 17. 3. 2004 na 18. 3. 2004 izgredi tudi po večjih mestih v Srbiji in Črni gori. Pri tem lahko omenim, da sta bili zažgani dve mošiji v Beogradu in Nišu. 18. 3. 2005 zvečer so bile v Beogradu množične demonstracije s ciljem, opozoriti na nesposobnost mednarodne skupnosti, da bi zaščitila kosovske Srbe pred nasiljem kosovskih Albancev. Vlada takratne državne skupnosti Srbije in Črne gore je takoj po začetku izgredov zahtevala izredno sejo VS OZN. Vrhovni obrambni svet Srbije in Črne gore je takrat ponudil pomoč oboroženih sil. KFOR je ponudbo, ki je bila sicer legalno mogoča, iz načelnih razlogov zavrnil. Nasilni izgredi na Kosovu so politično vzdušje v Beogradu še bolj podžgali. Spet so se v Srbiji pojavili pozivi k posredovanju varnostnih enot na Kosovu. Statistika oziroma bilanca izgredov v letu 2004 je bila naslednja:

- 11 mrtvih kosovskih Albancev,

- 8 mrtvih kosovskih Srbov,
- 900 ranjenih civilistov na obeh straneh,
- 3900 izgnanih kosovskih Srbov,
- uničenje 31 srbskih pravoslavnih cerkva,
- uničenje 2 samostanov,
- požig 300 hiš kosovskih Srbov,
- 58 ranjenih na strani UNMIK-a in KFOR-ja,
- uničenje ali hudo poškodovanje 70 vozil UNMIK-a in
- uničenje 1 bojnega vozila KFOR (Ministrstvo za obrambo 2004, 13-14).

Izgredi leta 2004 so pripeljali do spremembe v razmišljanju o prihodnjem upravljanju Kosova. Nekateri predstavniki UNMIK-a so se sprijaznili z realnostjo na terenu, drugi so se predali, vsi pa so bili istega mnenja, da je silovito nasilje dokazalo, da je na Kosovu nujno potreben nov način vladanja/upravljanja (King in Mason 2006, 189).

V obdobju, ki je sledilo, je šlo za iskanje rešitve o končnem stanju Kosova. Generalni sekretar je Varnostni svet obvestil, da bo imenoval nekdanjega finskega predsednika Marttija Ahtisaarija³⁵ za svojega posebnega odposlanca za prihodnji status Kosova. Ahtisaari je decembra 2005 predstavil Varnostnemu svetu zaključke svojih prvih pogovorov med Prištino in Beogradom, kjer pove, da Beograd izključuje neodvisnost Kosova, nasprotno pa Priština izključuje avtonomijo znotraj obstoječe države.

Leta 2006 so se pod sponzorstvom Združenih narodov in vodstvom Marttija Ahtisaarija začela pogajanja o ureditvi prihodnjega statusa Kosova. Spomladi leta 2006 se je vprašanje Kosova postavilo na dnevni red Evropske unije.³⁶ Varnostni svet Združenih narodov je reševanje kosovskega vprašanja prenesel na skupino za stike, ki so jo sestavljale Združene države Amerike, Velika Britanija, Nemčija, Francija, Italija in Rusija. Večmesečna pogajanja niso obrodila sadov. Kosovski Albanci so se odločili, da enostransko razglasijo neodvisnost. V letu 2006 je umrl voditelj stranke Demokratične lige Kosova Ibrahim Rugova. Po njegovi smrti je predsedniško mesto za kratek čas prevzel Nexhat Daci, ki ga je nasledil Fatmir Sejdiu. Vodja takratne največje opozicijske stranke Hashim Thaci je skozi celo leto napadal vlado z različnimi obtožbami o korupciji in različnih kriminalnih dejanjih. V letu 2007 je na

³⁵ Imenovanje Marttija Ahtisaarija za posebnega odposlanca za prihodnji status Kosova je 10. novembra 2005 potrdil Varnostni svet Združenih narodov.

³⁶ Evropska unija oziroma steber, kjer se izvaja politika skupne zunanje in varnostne politike, glede vprašanja prihodnjega statusa Kosova ni bila jasna predvsem zaradi mnogih razlik v stališčih članic. Že takrat so glasno nasprotovale neodvisnosti Kosova Ciper, Grčija, Romunija in Španija.

parlamentarnih volitvah zmagala Thacijeva stranka, decembra 2007 pa je predsednik Kosova podelil mandat za sestavo vlade Hašimu Thaciju (Grgič 2007, 5).

Poslanci kosovske skupščine so 17. februarja 2008 sprejeli deklaracijo o neodvisnosti, ki razglaša Kosovo za neodvisno, suvereno in demokratično državo. Deklaracija obvezuje Kosovo k popolni implementaciji Ahtisaarijevega načrta in spoštovanju UL Združenih narodov ter Helsinške sklepne listine. Podrobneje bom dogajanja po razglasitvi neodvisnosti Kosova opisal v poglavju Neodvisnost Kosova.

3.2 Geografska analiza Kosova

Geografski položaj, oblika, velikost in meja območja so pomembni za analizo območja kot tudi vsake vojaške aktivnosti. Njihova analiza in vrednotenje poteka na vseh ravneh vojaških aktivnosti. Kosovo ima na Balkanu osrednjo zemljepisno lego, kjer vodijo najkrajše poti k Jadranskemu in Egejskemu morju. Z vseh strani je obkroženo z gorami (vklenjeno med gore) in ta gorovja predstavljajo pomembno oviro za prehod v vseh smereh. Kosovo leži na severni polobli in vzhodni geografski dolžini. Obsega območje južno od Republike Srbije, ki predstavlja osrednjo območje balkanskega polotoka, na severozahodu meji na Črno goro, na jugozahodu na Albanijo in na jugovzhodu na Makedonijo (Bratun 2005, 39).

V naslednji tabeli so prikazane geografske koordinate skrajnih točk Kosova.

Tabela 3.2: Geografske koordinate skrajnih točk Kosova

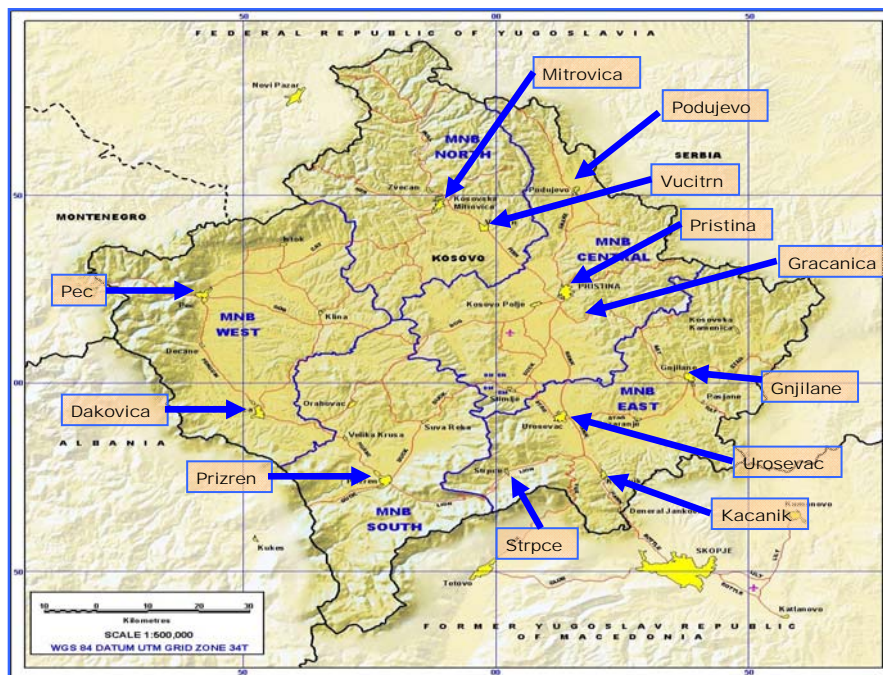
Smer	Severna geografska širina	Vzhodna geografska dolžina
sever	43° 16' 05''	20° 47' 30''
jug	41° 51' 19''	20° 37' 36''
vzhod	42° 38' 46''	21° 45' 44''
zahod	42° 44' 01''	20° 02' 28''

Vir: www.militaryperiscope.com/nations/naeur/kosovo/worldbog/index.html 14. 10. 2008).

Kosovo je gorata in kotlinska pokrajina. Dve veliki kotlini (Kosovska, pretežno v bazenu Ibra in Sitnice, in Metohijska – Dugadzini – ob ustju Belega Drima) obrobujajo na severu gorski venec (s Kopaonikom in vrhom Ostro kopje, visokim 1.789 m in njegovimi obronki), na jugu Šar planina (z vrhovi, visokimi od 2.496, 2.587 in 2.640 m), obronki Skopske Crne gore in druge planine, na zahodu Prokletije (z 2.656 m visokim vrhom Djeravica), na vzhodu pa nižji

hribi. Kopenske smeri dostopa sledijo geografskim karakteristikam oziroma glavnim komunikacijam, ki iz sosednih držav vodijo na Kosovo. V spodnji shemi so prikazana večja mesta na Kosovu (Ministrstvo za obrambo 2000, 14).

Shema 3.1: Večja mesta na Kosovu

Vir: Prirejeno po: <http://www.ifla.org/faife/faife/kosova/kosorepo.htm/> (15. 9. 2008).

3.2.1 Oblika in velikost ozemlja

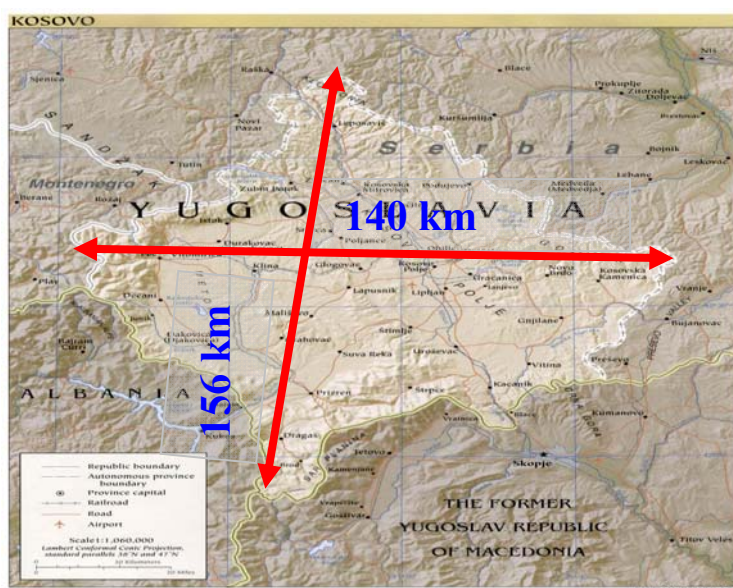
Površina Kosova je 10.887 km². Največja razdalja med severom in jugom znaša 157 km, od vzhoda do zahoda znaša 145 km. Najkrajša razdalja med severozahodom in jugovzhodom znaša 102 km, med JZ in SV 93 km. Kosovo je približno 1 x manjše od Slovenije. Oblika Kosova je podobna skledi ali čeladi. Večji del zemljišča in celotna meja se nahaja v visokogorju. To je Alpam podoben teren, ki je zelo težaven zaradi dostopa in sestopa. Naravno geografske ovire omejujejo in kanalizirajo prehodnost na prečne doline. Kosovsko vodovje je sestavljeno iz štirih glavnih vodotokov, in sicer:

- Beli Drim, ki izvira v Črni gori in preko zahodnega dela Kosova teče v Albanijo;
- Ibar, ki priteče na Kosovo z zahoda, teče v smeri severozahod-jugovzhod, zavije na vzhod pri Kosovski Mitrovici in nato na sever proti Srbiji in se končno izlije v Donavo;
- Sitnica, ki izvira jugozahodno od Prištine in se vije na sever proti Kosovski Mitrovici, kjer se združi z reko Ibar;

- Reka Lepenac, ki izvira vzhodno od Uroševca, teče najprej na sever in naredi lok proti vzhodu do Uroševca in nato nadaljuje na jug do Skopja, kjer se izlije v Vardar.

Nobena od teh rek ni komercialno plovna, da bi se lahko uporabljala za ribolov in rečni promet. Obdobje, ko imajo reke največ vode, je od začetka marca do konca maja, najmanj vode pa imajo od začetka avgusta do konca oktobra. Poplavna območja so neposredno ob rekah in potokih. Celotno območje Kosova je dobro namočeno. V nadaljevanju je shematsko prikazana velikost Kosova (Ministrstvo za obrambo 2004, 16-19).

Shema 3.2: Oblika in velikost ozemlja Kosova

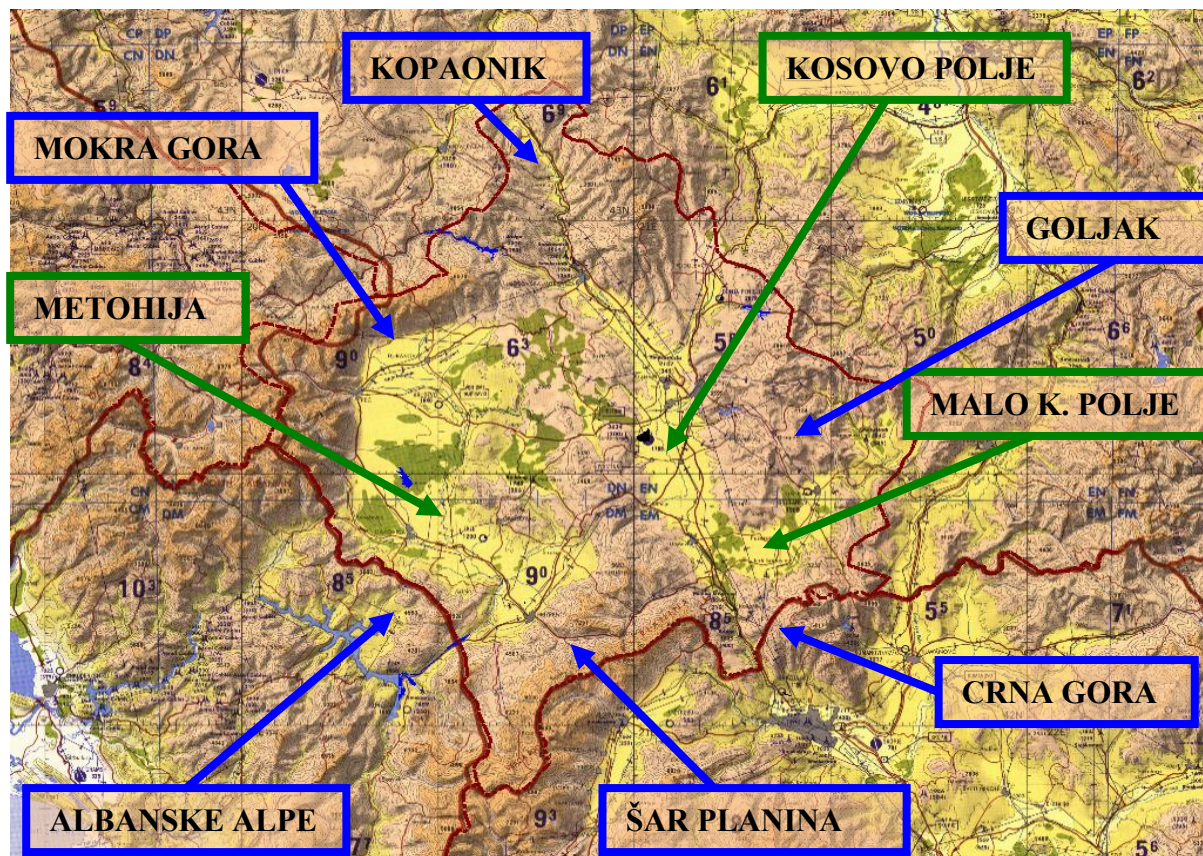

Vir: Prirejeno po: <http://kosovo99.tripod.com/kosovo.htm/> (12. 12. 2008).

Kosovo je z vseh strani obdano s planinskimi vrhovi, kot so Kopaonik, Goljak, Crna gora, Šar planina, Korab, Koritnik, Paštrik, Prokletije, Žljeb, Mokra gora in Rogoza. H Kosovu sodi tudi dolina Binačka Morava na jugovzhodu, manjši del doline reke Ibar ter južna pobočja Kopaonik na severu. Sestavljeno je iz treh naravnih geografskih celot Kosovo polje, Metohija in Malo Kosovo. Prvi dve sta večji celoti. Kotlina Malo Kosovo je ločena od Kosovega polja z reko Lab. Metohija je omejena na severu, jugu in zahodu s planinski grebeni in poteka vzporedno s Kosovim poljem. V dolžino meri 60 km, v širino pa okoli 25 km. Je kotlinaste oblike, doline in griči pa so rodovitni, ter relativno dobro prehodna v vseh smereh. Precejšen del je poraščen z gozdovi in je gosto poseljena. Kosovo polje, površine 502 km² se nahaja na nadmorski višini 543 m. Razteza se na obeh bregovih reke Sitnica. V dolžino meri okoli 85 km. Dolina reke Sitnica predstavlja rodovitno območje, ki je dobro prehodno, gosto poseljeno in ni poraščeno z gozdovi. Malo Kosovo polje se razteza na severovzhodu Kosova, v dolžino meri 16 km, v

širino pa okoli 5 km. Na spodnji shemi so prikazana gorovja, ki obdajajo Kosovo in ostale geografske celote (Ministrstvo za obrambo 2004, 21-22).

Shema 3.3: Planinski vrhovi in geografske celote

Vir: (Ministrstvo za obrambo 2000, 17).

3.2.2 Meje

Kosovo ima 675 km mejne črte. S Srbijo ga ločuje približno 320 km meje, z Makedonijo in Albanijo ga ločuje državna meja v dolžini približno 285 km, na Črno goro pa meji s približno 70 km državne meje.

Značilnost vseh mejnih črt je, da potekajo po naravnih mejah, ki predstavljajo hkrati tudi naravno oviro in s tem oblikujejo samo pokrajino. Edini možni prehodi predstavljajo soteske, ki so jih izdelale reke, ali pa planote, ki omogočajo cestno komunikacijo (Ministrstvo za obrambo 2000, 12).

3.3 Demografska analiza

Na Kosovu živi nekaj več kot 2.000.000 prebivalcev. Gostota naseljenosti je 185 prebivalcev/km². Stopnja rodnosti je med 10 in 15/1000 prebivalcev. Visoka stopnja rodnosti je značilna predvsem za kosovsko albansko prebivalstvo. Povprečna albanska družina šteje šest do sedem članov. Glavno mesto Kosova je Priština, ki je hkrati tudi največje mesto. Leži približno 240 km jugovzhodno od Beograda in 80 km severozahodno od Skopja. V naslednji shemi je prikazana administrativna razdelitev Kosova (Ministrstvo za obrambo 2004, 21).

Shema 3.4: Administrativna razdelitev Kosova

Vir: Prirejeno po: (Statistički Atlas Kosova 2008, 7).

Kosovo je razdeljeno na 30 občin in 7 regij. Središča regij so Priština, Peč, Prizren, Kosovska Mitrovica, Gnjilane, Đakovica in Uroševac.

Preglednica nam kaže, kako hitro in s kakšnim indeksom rasti se povečuje število prebivalstva na Kosovu. Več kot polovica prebivalstva je skoncentrirana v osmih od tridesetih občin. V naslednji tabeli in preglednici bom prikazal, kako je skoncentrirano prebivalstvo po posameznih večjih občinah in regijah.

Tabela 3.3: Število prebivalcev v večjih občinah Kosova

Občina	Število prebivalcev
Priština	580.000
Prizren	250.000
Đakovica	160.000
Uroševac	150.000
Gnjilane	140.000
Peč	128.000
Kosovska Mitrovica	120.000

Vir: (Ministrstvo za obrambo 2000, 12).

Shema 3.5: Občine in število naseljenih mest

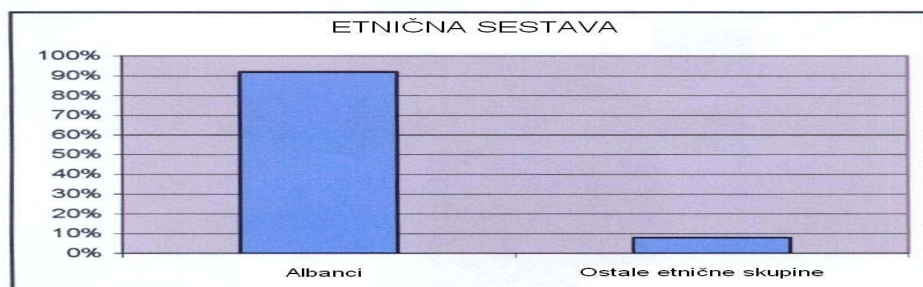

Vir: Prirejeno po: (Statistički Atlas Kosova 2008).

Glede na narodnostno strukturo živi na Kosovu skoraj 92 % Albancev, okoli 6 % Srbov in 2 % pripadnikov drugih narodnostnih manjšin (Gorani, Romi, Hrvati itd.). V naslednjih dveh grafih

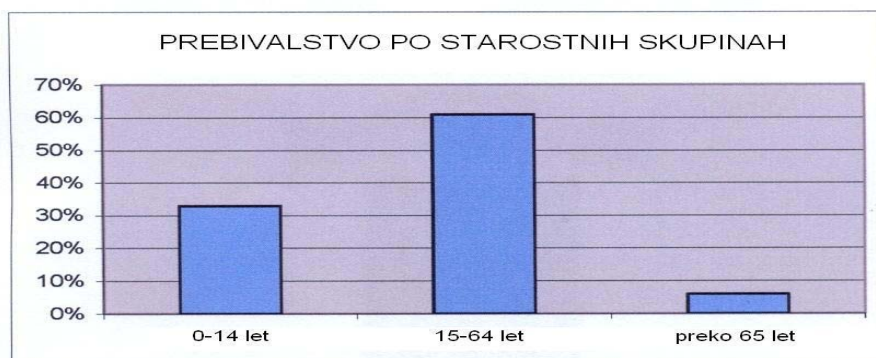
je prikazana etnična sestava prebivalstva na Kosovu in grafični prikaz prebivalstva po starostnih skupinah, iz katerega je razvidno, da je delež aktivnega prebivalstva preko 60%. (Statistični urad Kosova 2008).

Graf 3.1: Etnična sestava prebivalstva na Kosovu

Vir: Prirejeno po: (Kosovo u brojkama 2007, 10).

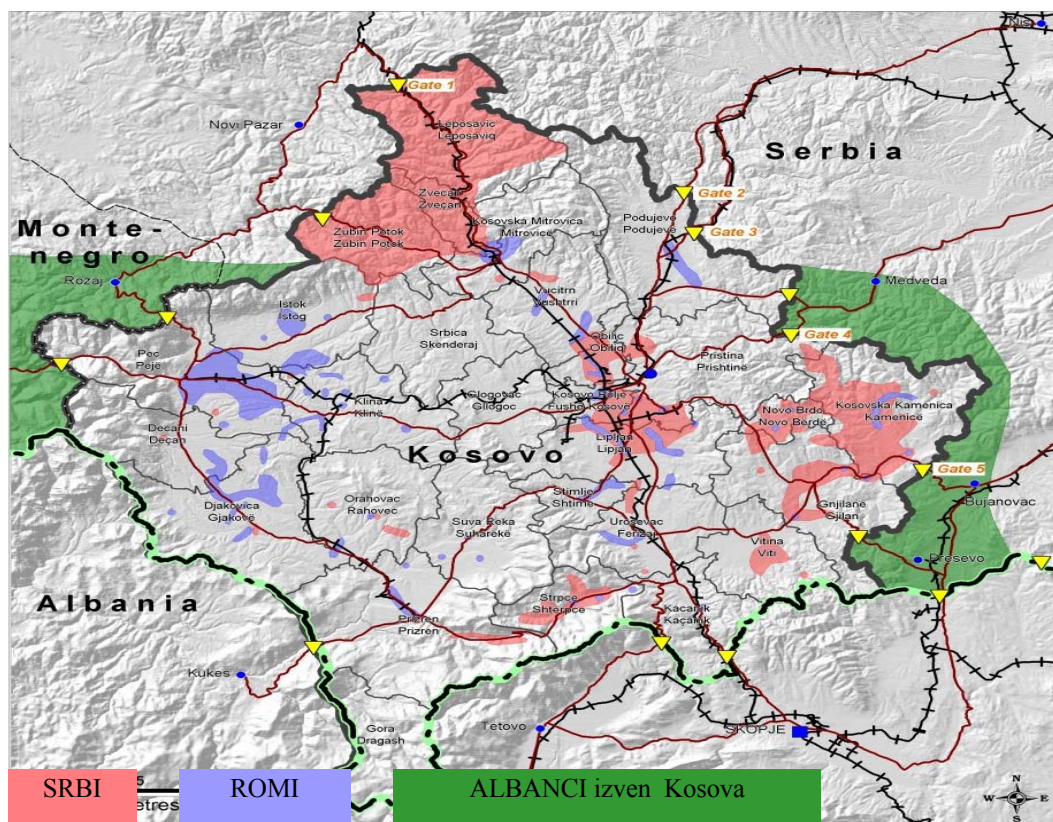
Graf 3.2: Delež prebivalstva Kosova po starostnih skupinah

Vir: Prirejeno po: (Kosovo u brojkama 2007, 11).

Srbska manjšina živi večinoma skoncentrirana v srbskih enklavah na različnih predelih Kosova, zlasti na severu Kosova. Največja srbska enklava je Kosovska Mitrovica oziroma njen severni del. Ostale srbske enklave pa so še: Leposavić, Zubin potok, Zvečan, Štrpce, Gnjilane in Kosovska Kremenica, Novo Brdo, Priluzje, Gračanica, Goraždevac, Bica, Velika Hoča in Orahovca. Na Kosovu sta uradna jezika albanski in srbski jezik. Angleščina je uradni jezik za UNMIK oziroma misije EULEX. Besedila sprejete zakonodaje se od ustanovitve misije UNMIK naprej se objavljajo v angleškem, albanskem in srbskem jeziku. Večina prebivalstva govori albansko, medtem ko srbski jezik govorita predvsem srbska in hrvaška manjšina ter Bošnjaki (Ministrstvo za obrambo 2004, 27). V naslednji shemi bom prikazal območja, kjer živi večina posamezne populacije na Kosovu, prav tako pa tudi območja, kjer največ kosovskih Albancev živi izven meja Kosova.

Shema 3.6: Shematski prikaz razporeditve prebivalstva glede na narodnost.

Vir: (Ministrstvo za obrambo 2000, 19).

Na Kosovu danes živi po ocenah Združenih narodov še okrog 80.000 Srbov, kosovskih Albancev pa naj bi bilo nekaj manj kot 1.900.000. A to je le groba ocena. S Kosova naj bi se po srbskih ocenah izselilo okoli 260.000 Srbov, kar je verjetno pretirana ocena (Lipušček, Mednarodna obzorja 2007).

3.4 Znanstveno-tehnološki razvoj ozemlja

3.4.1 Naravni viri – rude

Kosovo razpolaga z rudnimi bogastvi, kot so lignit, za katerega se predvideva, da ga je na zalogi približno 10 milijard ton. Na tem območju se nahajajo velike termoelektrarne s kapaciteto 1.400 megawatov. Sam gospodarski razvoj Kosova je predvsem vezan na rudarsko - metalurški in kemijski center »Trepča«, največjega giganta na Kosovu in pomembnega proizvajalca svinca in cinka v Evropi (Statistični urad Kosova, 2007). Na podlagi omenjenih podatkov je mogoče sklepati o ekonomskih težnjah vpletenih strani in s tem povezano tudi o ureditvi položaja na Kosovu.

Na Kosovu so nahajališča svinčeno-cinkove rude, ki vsebuje tudi srebro (Trepča, Janjevo, Novo Brdo, Kišnica, območje Mitrovice, Zvečan in drugi rudniki v podnožju Kopaonika). Velika so tudi najdišča kromove rude pri Đakovici, Orahovcu in Prizrenu. V Metohijski kotlini vodne energije ni v izobilju, je pa kar nekaj manjših rek, ki imajo dovolj velik padec in pretok, da se lahko uporabljajo tudi za pridobivanje električne energije. V veliki meri se izkorišča tudi rudniški bazen (lignit) na Kosovu. Lignita veliko porabijo za proizvodnjo električne energije v termoelektrarnah Kosovo I, II, III, IV in V (Statistični urad Kosova 2007).

3.4.2 Gospodarstvo in ekonomija

Pokrajina je bila dolgo ena najrevnejših v Evropi. Električno in vodovodno omrežje je slabo razvito. Dovajanje električne energije je moteno, saj potrebe presegajo zmogljivosti. Nezaposlenih je okoli polovice prebivalcev. Prevladuje trgovina, predvsem preprodaja in različne avtomobilске servisne storitve. Drugo najmočnejšo dejavnost predstavljajo komunikacije, proizvodnja je na tretjem mestu, kar daje slutiti, da večina kapitala prihaja iz tujine, ljudje pa se najbolj pogosto preživljajo s sivo ekonomijo in storitvami.

Kmetijstvo je pomembna gospodarska panoga. Glavni pridelki so žita, (koruza, pšenica, ječmen), krompir, slive, grozdje in tobak. Industrija je bolj ali manj vezana na kmetijstvo. V hribovitem svetu se ljudje ukvarjajo z govedorejo in ovčjerejo. Pomembna surovina je les. Industrija in rudarstvo sta za Kosovo gospodarsko zelo pomembni panogi. Pomembna produkta sta cement in žveplena kislina. Večina podjetij ne zaposluje več kot 5 ljudi, kar pomeni, da srednje velika podjetja praktično ne obstajajo. Energetska industrija tako rekoč ne deluje (Ministrstvo za obrambo 2004, 32).

V letu 2005 je Kosovu prvič od vzpostavitve UNMIK-a uspelo v celoti financirati proračun iz lastnih prihodkov. (carina, davki, lastni prihodki občin). To je velik dosežek glede na to, da so bili pretekli proračuni v veliki meri odvisni od donacij iz tujine. Bruto družbeni proizvod na prebivalca je v letu 2005 znašal okoli 1100 evrov na prebivalca. Gospodarska rast se po podatkih, ki sem jih zasledil v javnih medijih, giblje okoli 5 % na leto. Spodbuja pa jo zasebni sektor, ki se pretežno ukvarja s trgovino. Velik problem predstavlja nezaposlenost, ki se po neuradnih ocenah giblje okrog 50 %, čeprav to po mojem mnenju ni tako velik problem za prebivalstvo, ker je ogromno dela na črno. Povprečna plača zaposlenega na Kosovu naj ne bi presegala 200 evrov. Zelo negativen učinek na javne finance ima po izračunih Svetovne banke,

neodvisnost Kosova, ker mora Kosovo prevzeti tudi približno 1 mrd USD skupnega dolga nekdanje Jugoslavije (Statistični urad Kosova, 2008).

Kar polovica prebivalstva trpi lakoto - 37 odstotkov jih živi v revščini, z 1,42 evra na dan, 15 odstotkov pa v hudi revščini, saj morajo preživeti z manj kot 0,93 evra na dan. V pokrajini hudo primanjkuje delovnih mest. Tretjina od dveh milijonov ljudi, ki živijo na Kosovu, je mlajših od 14 let, kar je močno nad evropskih povprečjem. Nezaposlenih je okoli 330.000 prebivalcev, to je od 40 do 50 odstotkov aktivne delovne sile. Večina tistih, ki službo ima, dela v javnem sektorju, ki je tudi največji delodajalec. Zasebni sektor sestavljajo večinoma prodajalci, zasebna podjetja so majhna, saj zaposlujejo po navadi le 2-3 ljudi, ki delajo za minimalno plačo. Tudi industrijski sektor je šibek, težave so s stalno oskrbo z električno energijo. Kosovsko električno podjetje je sposobno proizvesti le 800 megavatov električne energije na dan, s čimer zadovolji 80 odstotkov potreb prebivalstva. Kupovanja energije od sosednjih držav si ne morejo privoščiti. Inflacija pa je predvsem zaradi uporabe evra nizka (RTV SLOa, 2008).

Pa vendar, za Kosovo se svetlika luč na koncu predora. Pokrajina mora najti načine, s katerimi bo povečala svojo gospodarsko rast. Ena izmed dobrih poti bi bil lahko razvoj rudarstva in energetskega sektorja, saj je tamkajšnja zemlja bogata z naravnimi bogastvi, kot so lignit, svinec, cink in magnezij. Poleg tega bi bili prevozni stroški do zahodnoevropskih držav relativno nizki. Gospodarski poznavalci priporočajo predvsem navezavo na lignit, s katerim bi lahko Kosovo privabilo tuje neposredne vlagatelje v energetske sektor, ki bi lahko tako postal gibalno gospodarske rasti. Poleg tega v zemlji pod površjem leži okoli 15 milijard ton rjavega premoga, zemlja pa naj bi vsebovala tudi okoli 20 milijard ton svinca in cinka ter 15 milijard ton niklja (RTV SLOa, 2008).

Poleg energije je zaradi rodovitne zemlje in primerne podnebja eden izmed mogočih virov rasti tudi kmetijstvo, ki je zdaj izredno neproduktivno. Razlog so zelo majhne kmetije, premalo tehničnega znanja in moderne opreme ter pomanjkanje sredstev.

3.4.3 Šolstvo in zdravstvo

Šolski sistem na Kosovu sestavlja 983 osnovnih šol, razporejenih po celotnem področju Kosova, 57 srednješolskih centrov in Univerza v Prištini, na kateri deluje 14 fakultet v obeh jezikih. Do propada otomanskega imperija na območju Kosova ne moremo govoriti o znanosti

in kulturi. S propadom otomanskega imperija in odhodom Turkov je ostalo le nekaj džamij in turških kapelic, kar je poleg pravoslavnih cerkva in samostanov edina kulturna zapuščina preteklosti. Na področju znanosti in kulture se je Kosovo začelo razvijati šele po letu 1918 in se je razvijalo naglo vse do danes, ko ima Kosova Univerzo v Prištini, Univerzitetno knjižnico, Muzej Kosovo, Inštitut za zaščito kulturnih spomenikov, Nacionalno gledališče v Prištini in mnoge ostale kulturne objekte. Za sanacijo razmer na šolskem področju so bili s strani mednarodne skupnosti in »Ministrstva za obrazovanje, nauke i tehnologijo« narejeni določeni koraki, ki naj bi v prihodnosti izobrazbeno strukturo prebivalstva Kosova dvignili na višji nivo (Statistični urad Kosova 2008).

Ugotovitve dejanskega stanja in priporočila omenjenega ministrstva Vlade Republike Kosovo so bile narejene po temeljitem pregledu Indikatorjev in statističnih podatkov o izobraževanju v letih 2004/2005, 2005/2006 in 2006/2007 in so naslednja:

Ugotovitve:

- *nizek odstotek učencev in dijakov, ki obiskujejo šolo,*
- *nizek odstotek učencev s posebnimi potrebami, ki obiskujejo šolo,*
- *visok odstotek učencev in dijakov, ki prenehajo šolanje na nivoju osnovne šole,*
- *zelo nizek nivo študentskih rezultatov in*

Priporočila:

- *zmanjšati odsotnost študentov,*
- *osvežiti informacijski sistem izobraževanja,*
- *izvesti analize o vzrokih odsotnosti od pouka oziroma predavanj,*
- *izboljšati rezultate preverjanj znanja za študente,*
- *pregledati izobraževalne indikatorje, posebno tiste, ki so povezani s primerljivimi evropskimi programi³⁷ in*
- *uporabiti statistične podatke, indikatorje in izobraževalne programe na vseh nivojih izobraževanja.*

(Poročilo Urada za statistiko Kosova: Indikatori i statistički podaci u obrazovanju 2004/05, 2005/06, 2006/07, 2008).

Šest odstotkov odraslih je nepismenih, kar polovica odraslih prebivalcev Kosova pa ima po podatkih Svetovne banke končano le osnovno šolo. Stvari se počasi popravljajo, saj je zdaj v

³⁷ Cilj do 2010. leta je zmanjšati število učencev in dijakov, ki ne znajo tekoče brati, za 20%, za 10% zmanjšati število dijakov, ki predčasno zapuščajo šole, in do leta 2010 je treba doseči, da 85% študentov, vpisanih na univerzo, študij zaključi do svojega 22. leta. (http://www.masht-gov.net/advCms/documents/Raporti%20statistikor_serbisht.pdf, 15. 1. 2009).

osnovno šolo vpisanih že 95 odstotkov šoloobveznih otrok, med otroki in mladino pa je nepismenih le še za pol odstotka. Kljub temu je skrb vzbujajoča kakovost izobraževanja, saj pomanjkanje primernih prostorov in učilnic pomeni, da mora veliko šol pouk izvajati v treh do štirih izmenah na dan. Zdravstvena oskrba je med najslabšimi v jugovzhodni Evropi, stopnja smrtnosti novorojenčkov je najvišja na tem območju (od 18 do 44 na 1.000 rojstev), veliko težavo pomeni tudi nezadostna prehrana, kar je povezano s pogostimi primeri tuberkuloze in z duševnimi težavami (RTV SLOb, 2008).

3.5 Ideološki faktorji

3.5.1 Srbska pravoslavna cerkev na Kosovu

Srbsko pravoslavno cerkev na Kosovu danes vodi metropolit Pavle II. kot poglavar cerkvene hierarhije v Beogradu. K škofovski konferenci pripadajo tudi štiri samostani, ki so jih v zgodnjem srednjem veku postavili srbski kralji.

Poleg duhovne oskrbe kosovske srbske manjšine v cerkvah imajo pravoslavni duhovniki za svojo dolžnost tudi javno izražati določena politična mnenja. Načeloma so ta stališča skrajno konservativna.

3.5.2 Islam na Kosovu

Danes opravlja mufti³⁸ funkcijo poglavarja vernikov v Prištini, prvotno pa je bil le nekakšen strokovnjak za vprašanja islama. Pri tem je treba poudariti, da je na Kosovu razširjena le sunitska smer islama, ki zlasti v Evropi velja za zmerno. Seveda pa to ne izključuje prisotnosti radikalnejših verskih skupin, kot so vahabiti³⁹. Zanimivo pri tem je, da je bilo vernim muslimanom na Kosovu romanje v Meko omogočeno le izjemoma in da se je leta 2004 prvič zgodilo, da je Savdska Arabija Kosovu dodelila kvoto za romanje. Pomembno je povedati tudi to, da so se na Kosovu ohranile muslimanske sekte, ki so nastale še v obdobju islamske mistike.

³⁸ Mufti je visok muslimanski dostojanstvenik, strokovnjak za verska in pravna vprašanja, muslimanski verski poglavar v islamskih deležah (Slovenski veliki leksikon 2005, zvezek 2, 671).

³⁹ Vahabiti so pripadniki pravovernega islamskega gibanja, ki ga je ustanovil Muhamad Ibn Abd Al Vahab v 18. stoletju. Vahabiti so vodili osvobodilno gibanje arabskih plemen proti Turkom. Sprva politično in nacionalno napredni, pozneje konservativni, zdaj nosilci uradne ideologije v Savdskii Arabiji (Slovenski veliki leksikon 2005, zvezek 3, 730).

3.5.3 Rimskokatoliška cerkev na Kosovu

Službe na Kosovu ocenjujejo, da je na Kosovu manj kot 70.000 pripadnikov Rimskokatoliške cerkve. Prizren je danes podrejen škofovskemu sedežu v Skopju. Le v dveh prizrenskih cerkvah se danes redno izvaja bogoslužje. Na splošno pa Katoliška cerkev podpira zmerno politiko.

3.6 Mednarodni subjekti, vezani na državo Kosovo – legitimni akterji

3.6.1 Države

3.6.1.1 Srbija

Kosovski konflikt je dosegel vrhunec z obsežno zračno operacijo NATA, ki jo je izvajal v Srbiji in na Kosovu. Operacija se je končala z umikom srbskih sil s tistega predela Kosova, kjer živi večina albanskega prebivalstva. Splošno gledano s stališča Zahoda je, da je bila Srbija največji politični, ekonomski in vojaški poraženec balkanskih vojn v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Leta 2005 se je na haaškemu sodišču za vojne zločine v nekdanji Jugoslaviji začelo sojenje srbskemu vodji Slobodanu Miloševiću, zahodna demokracija pa je začela vstopati v deželi, ki sta še preostali od nekdanje Jugoslavije: Srbijo in Črno goro. Vsaj na papirju pa je bila skupna vojska še naprej obsežna, dobro oborožena, z učinkovito zmogljivostjo, ki je vključevala nekaj pehotnih korpusov ter ostankov nekdanj močnih letalskih in pomorskih sil. Realnost je bila nekoliko bolj kruta: nizka morala pripadnikov oboroženih sil, preveč visokih častnikov, malo učinkovitih enot ter tisoče kosov zastarele in neoperativne vojaške opreme, vključno s tanki, topništvom, zračno obrambo in letali. Najpomembnejši cilj srbske obrambne politike je danes tesnejše sodelovanje z NATOM, posebej doseganje NATOVIH standardov preko aktivnega sodelovanja v programu PZM⁴⁰, kot to izvajata Švedska in Finska.

Sicer se je sodelovanje Srbije s haaškim sodiščem v zadnjih letih izboljšalo, vključno z zagotavljanjem pomoči pri aretaciji obtožencev, toda Mladićeva prostost zbuja zaskrbljenost, upravičeno ali neupravičeno, o prikritem vplivu protidemokratskih in nacionalističnih elementov v srbski vojski.

Srbi vztrajajo, da je Kosovo center njihove kulturne dediščine, ker so na ozemlju številni srbski religiozni objekti. Kosovo administrativno upravlja mednarodna skupnost že od leta 1999

⁴⁰ Partnerstvo za mir.

naprej in kljub številnim pogajanjem med Združenimi narodi in drugimi vpletenimi stranmi se do danes še ni našla rešitev, ki bi bila sprejemljiva za obe strani. Srbski politiki vztrajajo pri nesprejemljivosti neodvisnosti Kosova, pri čemer jih podpira Rusija, ki grozi z vetom na vsako resolucijo ZN, ki bi potrdila popolno kosovsko neodvisnost.

Pod pokroviteljstvom Združenih narodov so potekala pogajanja o prihodnjem statusu Kosova, ki so se končala 10. decembra 2007. Po tem datumu je kosovski parlament razglasil neodvisnost, ki so jo podprle ZDA in večina držav EU. Grčija in Ciper naj bi odlašala samo priznanje, pridružila pa naj bi se jim je tudi Romunija in Bolgarija, Španija. Slednjo skrbi vpliv dogodkov na Kosovu na domači balkovski separatizem.

Čeprav je bila za Srbijo razglasitev kakršnekoli oblike neodvisnosti nesprejemljiva, pa ni verjetno, da bi Srbija šla v neko vojaško napetost z NATOM. V zadnjih mesecih je srbski predsednik Boris Tadić večkrat poudaril, da Srbija v skladu z resolucijo Združenih narodov 1244 nima pravice intervenirati na Kosovu ne z vojaškimi in ne s policijskimi silami. Nasprotno, Srbija danes vztraja pri rednih povezavah z NATOM, oziroma silami KFOR-ja in misijama ZN in EU na Kosovu - UNMIK-om in EULEX-em.

3.6.1.2 Združene države Amerike

Celotno ameriško delovanje na tleh nekdanje Jugoslavije je trdno zasidrano z diplomatskimi, političnimi, vojaškimi in gospodarskimi sredstvi. Želja ZDA je, da je stalno prisotna na tem območju, kar ne bi bilo omejeno le na posredovanje v BIH in na tleh Jugoslavije. Njihov cilj je prihod in daljša prisotnost na tem območju. S takim delovanjem se je že Clintonova politika v preteklosti zasidrala na to območje (Kosovo in ves osrednji Balkan). S tem si je ZDA učvrstila pomembno točko ameriškega zunanjepolitičnega delovanja in povezanost z njim (Bližnji vzhod, Kaspijsko območje, vzhodno Sredozemlje). ZDA so se zopet pokazale kot vodilna sila, ki lahko uspešno deluje na evropskih tleh in hkrati tudi potrjuje svojo vodilno vlogo v modelu svetovne ureditve (Vukadinovič 2002, 127).

3.6.1.3 Rusija

Če bi razmere poskušali zelo poenostaviti, bi lahko prišli do spoznanja, da so ruski interesi tradicionalno vezani na Balkan. Gre za to, da je to edino evropsko območje, kjer bi lahko Rusija uresničila svoje geostrateške, politične in gospodarske interese. Sicer je današnja Rusija, ki so jo in jo v manjši meri še tarejo notranji problemi, oddaljena od vpliva, kot ga je

imela na tem področju nekoč. Edini trenutni politični interes, ki Ruse čvrsto drži na Balkanu, je predvsem njihova želja, da njihova politika ohrani vpliv in da je vključena v vse rešitve, ki se bodo na tem območju izvedle.

Tudi na ruske gospodarske interese na Balkanu se danes gleda drugače. Vse države na tem območju, vključno s Srbijo in Kosovom, vidijo svojo prihodnost v Evropski uniji. Ne glede na to, da se je vpliv Rusije v tem smislu zmanjšal, pa je treba vedeti, da je Rusija močna država, ki obvladuje velik del energentov in od katere je v veliki meri odvisna tudi Evropa.

Vpliv Rusije na krizno žarišče oziroma nastajanje države Kosovo je velik in močan. To dokazuje tudi izbira trojke iz Rusije, EU in ZDA, ki je vodila pogajanja o prihodnjem statusu Kosova med kosovsko delegacijo in delegacijo Srbije.

3.6.2 Mednarodne in regionalne organizacije

Na področju mednarodnega sodelovanja delujejo različne mednarodne organizacije, ki imajo tudi različne statuse. Delimo jih⁴¹ lahko na:

- mednarodne globalne organizacije, na primer Rdeči križ, UNCHR, in mednarodne regionalne organizacije, kot so Afriška zveza – AU, Arabska liga – AL, Organizacija islamske konference – OIC, Organizacija ameriških držav – OAS, Združenje držav JV Azije – ASEAN;
- mednarodne varnostne organizacije: OZN⁴² kot globalna organizacija in regionalne varnostne organizacije OVSE, NATO, ZEU;
- mednarodne globalne gospodarske organizacije, Svetovna banka, Mednarodna banka za razvoj, Svetovna trgovinska organizacija, in mednarodne regionalne organizacije, kot na primer Evropska unija – EU, G-8 ter druge;
- mednarodne nevladne organizacije⁴³ kot so Greenpeace, Zdravniki brez meja, Center for Justice and International Law, US Aid.

Tipologija mednarodnih organizacij je lahko tudi drugačna. Najbolj značilne so naslednje razvrstitve⁴⁴:

- po obsegu članstva so univerzalne, regionalne ali organizacije zainteresiranih držav;

⁴¹ www.uia.org/organizations (22.1.2009).

⁴² Organizacija združenih narodov (United Nations).

⁴³ Število nevladnih organizacij, ki jih opredeljuje OZN, je več kot 29.000, v ZDA jih je več kot dva miliona – seznam, sicer eden od mnogih, je dostopen prek: www.docs.lib.duke.edu/guides/ngo (22. 1. 2009).

⁴⁴ Povzeto po Danilo Türk: Temelji mednarodnega prava, Ljubljana, 2007, str. 318-320.

- po odprtosti se organizacije precej razlikujejo; popolnoma odprtih organizacij danes ni;
- po trajnosti - največ organizacij je ustanovljenih za nedoločen čas,
- po delovnem področju se mednarodne organizacije precej razlikujejo; nekatere med njimi opravljajo pretežno politične naloge, drugim je prednostna varnostna funkcija, tretje se opredeljujejo kot tehnične, četrte so finančne narave, pete pa narave ekonomskih integracij itd.;
- po naravi pooblastil - velika večina mednarodnih organizacij je posvetovalne narave.

Predložena tipologija mednarodnih organizacij ponazarja njihovo raznovrstnost in tudi njihove značilnosti. Posamezna mednarodna organizacija je samostojen subjekt mednarodnega prava, zato si je treba ogledati značilnosti organizacij individualno. V nadaljevanju bom opisal strukturo in naloge mednarodnih in regionalnih organizacij, ki so bile in so vezane na državo Kosovo (Türk 2007, 320).

3.6.2.1 Organizacija združenih narodov

UL⁴⁵ OZN je bila podpisana 26. junija 1945 ob koncu konference v San Franciscu. Izvirnik je deponiran v ZDA, kjer so deponirane tudi ratifikacijske listine. UL je mednarodna pogodba, ki je začela veljati potem, ko je bilo zbrano zadostno število ratifikacij. To je bilo doseženo 24. oktobra 1945. Ta dan se slavi tudi kot dan Združenih narodov. Prva dva člena UL določata cilje in načela Združenih narodov. Cilji Združenih narodov so (Türk 2007, 324):

1. *varovati mednarodni mir in varnost ter v ta namen: izvajati učinkovite kolektivne ukrepe, da se preprečijo in odvrnejo grožnje miru in da se zatrejo agresivna dejanja ali druge kršitve miru, in si prizadevati, da se mednarodni spori ali pa situacije, ki bi utegnile privedi do kršitev miru, zgladijo ali uredijo z mirnimi sredstvi in v skladu z načeli pravičnosti in mednarodnega prava;*
2. *med narodi razvijati prijateljske odnose, sloneče na spoštovanju načela enakopravnosti ljudstev in njihove samoodločbe, ter izvajati tudi ukrepe za utrditev svetovnega miru;*
3. *uresničevati mednarodno sodelovanje s tem, da se rešujejo mednarodni problemi ekonomske, socialne ali človekoljubne narave, kakor tudi s tem, da se razvija in spodbuja spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero in*

⁴⁵ Ustanovna listina (Charter of the United Nations).

4. biti središče, kjer se usklajuje dejavnost narodov za doseganje teh skupnih ciljev.

Kar zadeva pravne temelje, je poglobljena ideja UL ustvaritev univerzalnega mehanizma kolektivne varnosti, naperjenega zoper države, ki bi rušile mednarodni mir in varnost (Benko 2000, 263).

Organi Organizacije združenih narodov so naslednji: Generalna skupščina, Varnostni svet, Sekretariat, Meddržavno sodišče, Ekonomski in socialni svet in Skrbniški svet. Združeni narodi so zasnovani kot trajna mednarodna organizacija. UL ne vsebuje določb o izstopu iz organizacije, vendar tudi ne določa ničesar, kar bi bilo v neskladju s prostovoljno naravo članstva v organizaciji. V dosednji praksi izključitev ni bilo.

Za obravnavo teme specialistične naloge so pomembne tri skupine varnostnih mehanizmov, namenjenih preprečevanju konfliktnih situacij v mednarodni skupnosti, ki so predvideni v UL OZN, skladno s 4. členom I. poglavja UL OZN. V prvo skupino sodijo mehanizmi mirnega reševanja sporov, ki jih obravnava VI. poglavje UL OZN, v drugo skupino sodijo akcije ob ogrožanju miru, kršitvi miru in agresivnih dejanj (to področje obravnava VII. poglavje UL OZN), v tretjo pa uvrščamo mirovne operacije, za katera pa večina avtorjev meni, da sodijo med VI. in VII. poglavje. Pri obravnavi teme v nalogi pa je pomembno še VIII. poglavje, ki govori o regionalnih dogovorih in ureja odnose med OZN in regionalnimi vladnimi organizacijami. XI. UL poglavje je pomembno za razumevanje, ker se direktno navezuje na delovanje UNMIK-a na Kosovu.

3.6.2.2 NATO

Organizacija NATO je nastala s podpisom pogodbe, kar se je zgodilo v Washingtonu 4. aprila 1949. Podlaga za nastanek je bil 51. člen UL OZN, ki omogoča kolektivno obrambo držav oziroma s političnimi in vojaškimi sredstvi zagotavlja svobodo ter varnost za vse države članice. Določila Severnoatlantske pogodbe (Washingtonska pogodba)⁴⁶ so bistvena za delovanje zavezništva. V preambuli so navedeni razlogi za ustanovitev zavezništva v smislu varovanja svobode, skupne dediščine in demokracije, pri čemer je prizadevanje usmerjeno v stabilnost in blaginjo na območju, kar je opredeljeno v 6. členu omenjene pogodbe. Bistvo zavezništva je opredeljeno v 4. členu, ki odreja, da se morajo države med seboj posvetovati o zadevah, ki se tičejo vseh. NATO je sčasoma zgradil svojo strukturo na politični in na vojaški

⁴⁶ Besedilo celotne pogodbe je v NATOVEM priručniku Office of Information and Press, NATO, Brussels, 2001, 539-542.

ravni. Poveljstvo NATA je v Bruslju, kjer ima sedež tudi generalni sekretar NATA. Tu delujejo: Severnoatlantski svet, Odbor za obrambno načrtovanje, Skupina za jedrsko načrtovanje, Mednarodni štab, Vojaški odbor in Mednarodni vojaški štab ter večina organov, ki delujejo na politični in deloma vojaško strateški ravni.

V skladu s temo naloge bom v nadaljevanju opisal vlogo NATA pri nastajanju države Kosovo.

VS OZN je z Resolucijo 1199 o stanju na Kosovu potrdil, da sta ogrožena mir in varnost v regiji in zahteval prekinitev spopadov ter mirno rešitev konflikta. Hkrati je zveza NATO s političnim pritiskom in z grožnjo letalskih napadov na ZRJ⁴⁷ skušala preprečiti eskalacijo konfliktov na Hrvaškem in BiH ter širitve konflikta na Makedonijo in Albanijo. V ta namen je NATO izvedel operacijo »Determined Falcon« v bližini meje Albanija – Makedonija - Kosovo, ki je bila opozorilo ZRJ, da je NATO odločen uporabiti silo v primeru neizpolnitve postavljenih pogojev (Hrvatin 2005, 55).

Zaostrovanje konflikta in nepripravljenost ZRJ na kompromise sta pripeljala do začetka letalskih napadov NATA na ZRJ marca 1999. leta. Operacija »Allied Force« je bila izvedena brez avtorizacije VS OZN, njen namen pa je bil zaustaviti humanitarno katastrofo in vzpostaviti stabilnost v regiji. Letalski napadi so se končali po 78 dneh, med NATOM in ZRJ pa je bil podpisan Vojaško-tehnični sporazum, ki je zagotovil popolni umik enot ZRJ s Kosova in prihod mednarodnih sil na Kosovo. VS OZN je bil ves čas krize nekako v ozadju, dajal je le določeno mero legitimnosti posameznim politikam.⁴⁸ (Hrvatin 2005).

Z resolucijo 1244 je zagotovil legitimnost navzočnosti mednarodnih civilnih in varnostnih enot na Kosovu. NATO je dobil pooblastila za vodenje mednarodnih sil KFOR-ja⁴⁹, ki izvajajo operacijo »Joint Guardian«.⁵⁰ Cilji te operacije so bili preprečiti ponoven izbruh sovražnosti, ustvariti varno okolje ter zagotoviti javni red in mir, demilitarizacija OVK-ja, podpora drugim mednarodnim organizacijam ter podpora Misiji Združenih narodov za začasno administracijo (UNMIK).⁵¹ KFOR je še vedno prisoten na Kosovu s približno 15.000 pripadniki (Hrvatin 2005, 55).

⁴⁷ Zvezna republika Jugoslavija.

⁴⁸ Tako je z Resolucijo 1203 podprla verifikacijsko misijo OVSE-ja, ki naj bi spremljala izpolnjevanje zahtev na kopnem, in NATOVO misijo opazovanja v zračnem prostoru Kosova.

⁴⁹ V KFOR-ju sodelujejo pripadniki iz držav članic NATA, kot tudi iz držav nečlanic, predvsem iz programa PzM.

⁵⁰ Slovenija v KFOR-ju deluje od januarja 2000.

⁵¹ Nato's role in Kosovo, www.nato.int/docu/facts/2000/kosovo.htm (25.1.2009).

3.6.2.3 Evropska unija

EU je zavezana Kosovu od začetka konflikta leta 1999 z obsežnimi finančnimi in političnimi prizadevanji za trajni mir in demokracijo. Evropski svet v Kölnu je junija 1999 poudaril zavezo EU glede vodilne vloge pri obnovi Kosova. Takoj po koncu konflikta je Evropska komisija zagotovila nujno humanitarno pomoč v višini 378 milijonov evrov. Vzpostavila je delovno skupino za izvajanje prvih programov obnove; povezala je ukrepe pomoči z dolgoročnimi razvojnimi programi, ki jih izvaja Evropska agencija za obnovo, in prispevala 65 milijonov evrov v obliki izredne finančne pomoči konsolidiranemu proračunu Kosova. EU se je tudi zavezala, da bo sodelovala pri začasni administraciji ZN na Kosovu (UNMIK), ustanovila je svoj steber IV in doslej prispevala preko 100 milijonov evrov za administrativne izdatke. EU je največji darovalec, saj je v okviru programa CARDS (Pomoč Skupnosti za obnovo, demokratizacijo in stabilizacijo) razdelila 2 milijardi evrov. V obdobju 2002-2006 je pomoč pri izvajanju reform znašala 4,65 milijarde evrov – Kosovo je prejemnik 70% pomoči za obnovo na zahodnem Balkanu. Po Evropskem svetu v Kölnu leta 1999 se je EU odločila tudi za celovit pristop pri obravnavi Balkana, in sicer s stabilizacijsko-pridružitvenim procesom in pogajanjem o stabilizacijsko-pridružitvenem sporazumu. V tem času je EU oblikovala bolj specifične pristop do Kosova in uvedla kontrolni mehanizem stabilizacijsko-pridružitvenega procesa. Kontrolni mehanizem predvideva skupno tehnično delovno skupino, ki vključuje UNMIK, PISG (začasna institucija samovlade) in Evropsko komisijo. Cilji te skupine so podpora Kosovu pri izvajanju strukturnih reform, združljivih z načeli EU (Prebilič 2007, 12).

Evropska unija sodeluje tudi z UNMIK-om pri izvajanju stebra IV (gospodarski razvoj). Evropska agencija za obnovo upravlja z gospodarsko pomočjo v Srbiji, Črni Gori in na Kosovu. Samo v letu 2004 je EAR⁵² upravljala z 49 milijoni evrov pomoči za Kosovo, ki jo je odobrila Evropska komisija. Program za leto 2004 se je osredotočil na spodbujanje vlaganj mednarodnih finančnih institucij ter na pospeševanje odgovornega ravnanja in pravne države. IV. steber EU s svojim delovanjem prispeva k rekonstrukciji in ekonomskemu razvoju Kosova ter tesno sodeluje z začasnimi institucijami samouprave. EU se torej ukvarja z modernizacijo ekonomije na Kosovu preko razvoja struktur in instrumentov, ki predstavljajo osnovo za učinkovito tržno ekonomijo.

Po Prebiliču je do sedaj EU dosegla že vrsto uspehov, in sicer:⁵³

- oblikovala je moderno tržno ekonomijo, ki je skladna z evropskimi standardi;

⁵² European Agency for Reconstruction (Evropska agencija za obnovo).

⁵³ Vladimir Prebilič: EU in svetovna krizna žarišča ter Mirovne misije Evropske unije, Poljče 2007.

- pospešila privatizacijo, ki je spodbudila ekonomski razvoj in investicije,
- zagotovila uspešen prehod na evro, ki je na Kosovu edina uradna valuta;
- razvila je delujoč bančni sistem z devetimi komercialnimi bankami, ki vključujejo preko 240 vej;
- spodbujala je dogovore o prosti prodaji in vključitvi Kosova v številne regionalne in evropske ekonomske strukture;
- vzpostavila številne ukrepe za boj proti kriminalu in korupciji ter
- stabilizirala krhko politično strukturo.

9. decembra je po več mesecih zakasnitve začela delovati Civilna misija Evropske unije, EULEX, s katero bo nekaj manj kot 2.000 uradnikov iz EU prevzelo civilno misijo od ZN. Misija bo prevzela nadzor nad policijo, carino in pravosodjem.

O misiji EULEX in prevzemanju funkcij od ZN bo podrobneje opisano v posebnem poglavju.

3.6.2.4 Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi

Formalno priznanje regionalnih varnostnih organizacij ni omenjeno v UL ZN, pač pa se to priznanje posredno kaže v dejavnosti in praksi OZN preko bilateralnih sporazumov o različnih oblikah sodelovanja med ZN in regionalnimi varnostnimi organizacijami skozi resolucije Generalne skupščine ZN. Na tak način je status regionalne varnostne organizacije pridobila KVSE oziroma OVSE. Dokument z naslovom Okvir za sodelovanje in usklajevanje, po katerem se lahko KVSE oblikuje kot regionalna evropska varnostna ustanova v skladu z VIII. poglavjem UL OZN, je bil sprejet leta 1993 (Grizold 1994, 727).

Temeljni dokument OVSE-ja predstavlja Helsinška sklepna listina, ki je dokument izjemnega političnega pomena. Sklepna listina ni formalna pogodba, sprejeta in podpisana je bila kot politični dokument.

Bučar (1993, 24), pa OVSE označi kot nekakšen »gentelmski sporazum«, s katerim so se države prostovoljno, moralno in politično odločile potrditi spoštovanje določenih mednarodnopravnih norm.

Glede nato, da je OVSE predvsem pogajalski organ in nima sredstev prisile, se pri izvajanju svojih nalog naslanja v današnjem času predvsem na organizacijo NATO.

Nove funkcije OVSE-ja po hladni vojni so: preprečevanje konfliktov – zgodnje opozarjanje, preventivna diplomacija, krizno upravljanje –, operacije ohranjanja miru, reševanje/rešitev konfliktov – pokonfliktna obnova.

OVSE uporablja terenske misije in druge aktivnosti na terenu. Namen teh misij je ugotavljanje dejstev in poročanje o stanju na terenu. Sestavlja »ad hoc« usmerjevalne skupine, osebnega predstavnika predsedujočega OVSE-ju ter sredstva za mirno reševanje sporov.⁵⁴

Skladno z že opisanim je svojo vlogo OVSE odigral tudi v času nastajanja države Kosovo.

3.6.2.5 Policija UNMIK in Kosovska policijska služba

Skladno s svojim mandatom UNMIK-P⁵⁵ na Kosovu opravlja dve glavni nalogi ali funkciji:

- funkcijo začasne varnostne oziroma policijske sile (ang. Law Enforcement Service),
- razvoj kredibilne, strokovno usposobljene in nepristranske KPS⁵⁶.

UNMIK-P policijska pooblastila postopoma prepušča Kosovski policijski službi KPS. Slednja šteje več kot 7.000 pripadnikov, od katerih jih je okoli 85% kosovsko-albanske in 10% kosovsko-srbske narodnosti, ostalih 5% kadra pa predstavljajo pripadniki drugih manjšin na Kosovu. KPS deluje zlasti na območjih, na katerih so medetnična trenja bolj poudarjena, po sistemu mešanih patrolj. Na območju severne Mitrovice pa delujejo zgolj srbske patrolje KPS (Ministrstvo za obrambo 2004, 26).

Policijo na Kosovu so leta 1998 sestavljali še vedno samo pripadniki srbskega dela prebivalstva. Kosovski Albanci, ki so leta 1989 delali v redarstvu in prometni policiji, so bili medtem odpuščeni, deloma pa tudi ciljno premeščeni v druge dele Srbije, če niso bili prisiljeni zapustiti službozaradi družine. Po premirju v BiH je bilo na podlagi Daytonskega mirovnega sporazuma leta 1995 med demobilizacijo večje število srbskih pripadnikov tamkajšnjih policijskih enot premeščenih na Kosovo. Po koncu NATOVEGA bombardiranja ciljev v

⁵⁴ Terenske misije naj bi na območju, kjer so napetosti, zagotovile zgodnje opozarjanje, preprečevanje konfliktov, krizno upravljanje (vključno z misijami za ugotavljanje dejstev in poročevalnimi misijami), mirno reševanje sporov ter pokonfliktno obnovo in rešitev konfliktov. Misije za ugotavljanje dejstev in poročevalne misije so kratkoročni obiski strokovnjakov in drugih predstavnikov OVSE-ja, katerih naloga je ugotavljanje dejstev, poročanje organom OVSE-ja o svojih ugotovitvah in priprava priporočil. »Ad hoc« usmerjevalne skupine sestavlja manjše število držav, katerih namen je pomoč predsedujočemu na področju reševanja konfliktov. Osebnih predstavnikov predsedujočega OVSE-ju so običajno izkušeni diplomati ali ugledne politične osebnosti, ki jih imenuje in pooblasti predsedujoči, da mu na podlagi jasnega mandata pomagajo pri reševanju konfliktov. Sredstva za mirno reševanje sporov omogočajo hitro odzivanje in vzpostavitev takojšnjih stikov med stranmi v sporu. Med instrumente za reševanje konfliktov uvrščajo tudi (nenasilne) operacije ohranjanja miru, ki pa jih OVSE še ni izvajal (OSCE 2000: 42-43).

⁵⁵ UNMIK-P: Mednarodna policija UNMIK-a.

⁵⁶ Kosovska policijska služba.

Jugoslaviji, se je vsa policija, ki je bila do takrat nameščena v vojašnicah na Kosovu, skupaj z jugoslovanskimi oboroženimi silami umaknila s Kosova. Ostali pa so samo posamezni policisti, ki Kosova niso mogli zapustiti iz družinskih razlogov ali pa so dobili tajne naloge za zaščito srbskih enklav. Kmalu po namestitvi enot zveze NATO na Kosovo je bila po vodstvom Urada OZN UNMIK postavljena mednarodna policijska enota – Policija UNMIK in razdeljena na policijske postaje v vseh večjih mestih. Šele potem je bila postavljena kosovska policija, ki naj bi se popolnila s pripadniki vseh skupin prebivalstva. Policija UNMIK je izvedla izobraževanje v kratkih tečajih. Povečevanje števila pripadnikov KPS-ja je bilo 1. 7. 2003 začasno zaključeno. Takrat je delo v KPS-ju opravljalo 5.400 domačih policistov. 84% policistov je bilo kosovskih Albancev, 9,5% je bilo srbske narodnosti s Kosova in 6,2% preostalih manjšin. 15% policistov KPS-ja so predstavljale ženske (Ministrstvo za obrambo 2004, 28).

Izobraževanje osebja KPS-ja je s pomočjo UNMIK-a potekalo na Kosovu na Police Service School v Vučitrnu. Osebe je sestavljalo 211 domačih in 69 mednarodnih (iz 19 držav) policistov. Izobraževanje je razdeljeno na 12 do 20 tednov dolgo izobraževanje v šoli in na dodatno 20-tedensko praktično izobraževanje. Do danes je izobraževanje opravilo 7.000 policijskih kandidatov. Medtem ko je načelna potreba po policiji na Kosovu, ki se popolnjuje z domačim prebivalstvom in tako odraža svojo etnično sestavo, nesporna, pa velja njen razvoj v profesionalno policijo z nalogami »nadzorovanje prometa«, »boj proti kriminalu« in »zaščita države« za težek in dolgotrajen proces. Poleg osnovnega trajanja izobraževanja, za kar je skupaj določeno 5 let, pa prebivalstvo vidi oviro v dejstvu, da KPS ni samostojna, ampak pogosto deluje po navodilih Policije UNMIK. Tako so policisti že na začetku prišli na glas, da so »pomagači« mednarodne skupnosti. Ta očitek vedno privre v ospredje, kadar je treba ukrepati proti domačemu kriminalu, ki se je lahko razcvetel v izrednih vojnih razmerah t. i. brezpravnega prostora (UNMIK 2004).

Popoln prenos odgovornosti s Policije UNMIK na KPS je bil načrtovan do sredine leta 2006. potem naj bi bila Policija UNMIK prisotna samo še z »Monitoring Teams⁵⁷«, nadzorovala naj bi delo KPS-ja in mu svetovala. Dandanes smo priča zelo različnemu obsegu prenosa pooblastil s policije UNMIK na KPS na različnih delovnih področjih KPS-ja. Obravnavanje primerov zelo težkega kriminala, primerov s področja protiobveščevalne dejavnosti in boja

⁵⁷ Monitoring teams (Opazovalne skupine mednarodnih policistov).

proti terorizmu pa v večji meri še vedno ostaja pod vodstvom Policije UNMIK. V sedanjosti se pooblastila UNMIK-a predajajo pripadnikom evropske misije EULEX.

3.6.2.6 Kosovski zaščitni korpus

Z uradno ukinitvijo in razpustitvijo Osvobodilne vojske Kosova UÇK⁵⁸ dne 19. 9. 1999 je bil kot njen naslednik ustanovljen Kosovski zaščitni korpus (TMK)⁵⁹, katerega poveljevanje je prevzel general Agim Çeku. Dejansko je velika večina nekdanjih pripadnikov UÇK-ja dobila zaposlitev ravno v TMK-ju, ki naj bi po pričakovanjih kosovskih Albancev in kosovskih oblasti predstavljal nekakšno prehodno fazo od UÇK-ja na poti k prihodnjemu oblikovanju vojske Kosova. Čeprav so na prvi pogled njegovi pripadniki delovali kot pripadniki oborožene sile, pa je imel TMK status in naloge civilne zaščite po zgledu francoskega »Protection Civile«. Pripadniki TMK-ja so v glavnem bili neoboroženi, na razpolago so imeli namreč le nekaj kosov lahkega orožja za samoobrambo in obrambo ciljev. Po predhodni odobritvi KFOR-ja pa so lahko posamezni častniki nosili tudi bočno orožje (npr. meč, sablja, bajonet). TMK je štel skupaj okoli 5.000 pripadnikov, od tega 3.000 aktivnih in 2.000 rezervistov. Po nacionalni pripadnosti je bila velika večina članov TMK-ja Albancev. TMK ni deloval na območju srbskih enklav.

Glavne naloge TMK-ja so bile naslednje:

- pomoč in posredovanje v primeru naravnih nesreč,
- naloge iskanja in reševanja,
- zagotavljanje humanitarne pomoči za odročna oz. izolirana območja,
- pomoč v procesu deminiranja,
- pomoč pri obnovi in rekonstrukciji infrastrukture.

TMK-ju je poveljeval poveljnik TMK-ja, generalpodpolkovnik Syleman Selimi »Sultan«. Struktura TMK-ja je spominjala na organizacijo nekdanjega UÇK-ja, predvsem kar zadeva teritorialno delitev na šest operativnih con. Poleg tega so znotraj TMK-ja delovali še: oddelek za analizo informacij, oddelek za operacije, oddelek za transport, inženirski oddelek, oddelek za osebno varovanje (telesna straža), oddelek za komunikacije, RKBO enota, zdravstvena služba, zračna enota ter častna garda. TMK se je financiral iz kosovskega proračuna (Ministrstvo za obrambo 2004, 29).

⁵⁸ UÇK: Ushtria Çlirimtare e Kosovës (Osvobodilna vojska Kosova).

⁵⁹ TMK: alb. Trupat e Mbrojtjës "Kosovës (Kosovski zaščitni korpus).

Enajst mesecev po razglasitvi neodvisnosti, 21. 1. 2009, je Kosovo dobilo svoje varnostne sile KSF⁶⁰, temu pa je Beograd ostro nasprotoval. Nove večnarodnostne sile, ki jih sestavlja 2.500 pripadnikov in 800 rezervistov, bodo nadomestile dosedanji Kosovski zaščitni korpus, urili jih bodo vojaški strokovnjaki NATA, sestavljali pa jih bodo tudi pripadniki dosedanjega zaščitnega korpusa, ki je bil uradno razpuščen minuto pred polnočjo. Deset odstotkov pripadnikov KSF-ja pa prihaja iz vrst na Kosovu živečih narodnostnih manjšin (RTV SLOd, 2009).

NATO opozarja, da nove varnostne sile ne bodo vojska, ampak predvsem policija, ki bo posredovala pri uporih, nemirih in hujših kršitvah javnega reda. Prevzele bodo tudi naloge zaščitnega korpusa in bodo tako med drugim opremljene za reševanje kriz, civilno zaščito in ravnanje z razstrelivom. Dejansko bodo začele delovati šele sredi leta, do trenutka, ko bodo popolnoma pripravljene na opravljanje nalog, pa lahko preteče še nekaj let. Varnostne sile bodo sicer vodile kosovske oblasti, vpliv nanje pa bo imela tudi NATOVA misija na Kosovu.

Zadnji pogoj za začetek oblikovanja novih varnostnih sil je bil izpolnjen 20. decembra, ko je kosovski predsednik Fatmir Sejdiu na čelo TKM-ja imenoval dosedanjega poveljnika Kosovskega zaščitnega korpusa Sulejmana Selimija. Ta je bil med poveljniki že v OVK-ju, znan pod psevdonimom Sultan, Beograd pa ga obtožuje več napadov na policijo v letih 1997 in 1998 ter tudi vpletenost v nezakonito trgovino z orožjem (RTV SLOd, 2009).

3.7 Nelegitimni akterji

Organizirani kriminal je stalni spremljevalec vsega dogajanja na Kosovu. V to dejavnost je vključeno trgovanje z ljudmi, orožjem, drogami, človeškimi organi, gorivi in mazivi, ki so za to območje še kako pomembni. Siva ekonomija velja na Kosovu za pomemben »gospodarski dejavnik«. Organizirani kriminal je osredotočen na proizvode, kot so nafta in cigarete, najbolj donosen posel pa je trgovina z ljudmi. Na Kosovu je registriranih 1400 bencinskih črpalk, potrebovali pa bi jih znatno manj, kljub ocenam, da število zasebnih avtomobilov narašča. Dejstvo, da je v posle z nafto vključena mafija, je neizpodbitno. V javnosti je razširjeno prepričanje, da nekateri pomembni politiki v regiji (Kosovo, Makedonija, Črna gora, Albanija in Srbija) na veliko služijo s prekupčevanjem nafte (Ministrstvo za obrambo 2004, 31).

Podatkov o trgovanju z ženskami ni veliko, obstajajo pa trdni dokazi, da ta finančno-ekonomska dejavnost obstaja in da jo koordinirajo predvsem etnični Albanci in Srbi - podobno

⁶⁰ KSF: Kosovo Safety Forces.

velja tudi za druge oblike organiziranega kriminala. K povečanju števila bordelov, ki so sestavni del prostitucije, je precej prispevala tudi navzočnost velike in raznolike "mednarodne skupnosti" na Kosovu. Po nekaterih podatkih njeni predstavniki pomenijo okoli 30 odstotkov strank, ki obišejo ta središča (Sadiku 2005, 232).

3.8 Norme, vrednote in pravila, ki veljajo na Kosovu

Običajno pravo je tisto pravo, ki je med ljudmi obveljalo kot obvezna norma, ne da bi se zavedali njenega (dokazljivega) nastanka v konkretnem normativnem aktu. Če je nastanek norme znan (znanstveno dokazan), njeni uporabniki pa jo sprejemajo kot obveznost, ne da bi se zavedali njenega nastanka, je norma hkrati postavljena in običajno pravna. To pravilo je ponekod prešlo v običajno pravo. Meja med postavljenim in običajnim pravom že zato ni absolutna, ker je odvisna od zgodovinskega znanja o tem, kako je prišlo do nekega pravila. To znanje pa se izpopolnjuje, včasih tudi popravlja. Običajno pravo je bolj razvito v družbah, kjer je večja nepismenost, postavljeno pravo pa pridobiva pomen z razširjanjem pismenosti.

Običajno pravo se praviloma razvija in ohranja v ustnem in drugačnem, na primer obrednem izročilu. To se lahko zgodi zlasti v pogodbeni praksi in v izrekih sodnih zborov, pri katerih so ob konkretnih odločanjih spraševali stare in sploh izkušene ljudi. Iz takih izjav so se oblikovala in ponavljala neka stalna pravna pravila. Tudi za Albanijo in kosovske Albance je značilno albansko običajno pravo. Arhaična albanska pravila obnašanja⁶¹ se na Kosovu ne izvajajo tako strogo kot v bolj oddaljenih območjih Albanije.

Razlog za to gre na eni strani iskati v dejstvu, da je komunistično-razsvetljenska ideologija v nekdanji SFRJ nasprotovala arhaičnim predstavam kanuna, po drugi strani pa kosovski Albanci, ki so se lahko posluževali različnih stikov neuvrščene Jugoslavije z zahodnim svetom, niso bili tako izolirani kot prebivalci Albanije v obdobju Evnerja Hoxhe⁶². Od dogodkov leta

⁶¹ Kanuni: Pravila obnašanja oziroma Zakoniki obnašanja. Ti zakoniki so Kanuni i Melve (Planinski zakonik), Kanuni i Lekes (Zakonik Leke ali Lek Dukandija), Kanuni i Arberise ali Kanuni i Skenderbeut (Zakonik Arberije ali Skenderbergov zakonik). Zakonik Leke Dukandije je dolgo veljal za edinega predstavnika albanskega običajnega prava. Opredeljuje norme, kot so moralne sankcije za odvratanje od kaznivih dejanj. Nekatere moralne norme, kot sta na primer izobčenje (letja) in osramočenje (koritja) se ocenjujejo kot zelo učinkovite pri urejanju medčloveških odnosov (Ministrstvo za obrambo 1998, 40).

⁶² Enver Hoxha: Albanski politik in voditelj Komunistične partije Albanije. Pred drugo svetovno vojno je delal v državni službi. Ob italijanskemu napadu na Albanijo se je vključil v odpor. Leta 1943 je bil med ustanovitelji KPA in od 1943 do smrti tudi njen voditelj. Do leta 1954 je bil predsednik vlade Albanije. Hoxha je postopno pretrgal stike z vsemi socialističnimi državami (s Sovjetsko zvezo 1961, s Kitajsko 1978) in popolnoma osamil

1998 in 1999 je vsekakor opaziti splošen trend vračanja k albanski tradiciji, ki kaže nagnjenja k ponovni oživitvi določenih elementov kanuna. Nacionalno iskanje identitete kosovskih Albancev se tako še nadaljuje (Ministrstvo za obrambo 1998, 36).

Številne šege, običaji in načini obnašanja so izpeljani iz kanuna, ki je v srednjem veku veljal kot smernica za vaško življenje, pozneje je bil tudi zapisan in ima v različnih verzijah še danes, sicer omejen, učinek. Različice kanuna je razumeti bolj kot moralne zapovedi in ne kot pravne norme v pravnem smislu. Kot take so se prvotno posredovale samo ustno in se prenašale iz generacije v generacijo. Bistvena značilnost razumevanja prava in običajev, zapisanih v kanunu je, da niso bili institucionalizirani. Sicer so bili vedno najstarejši tisti, ki so bili poklicani v pravnih sporih, vendar kanun ni predvidel nobenih posebnih institucij, ki bi bile pristojne za obravnavo omenjenih pravnih vprašanj ali bi uveljavljale moralne norme. Običajno pravo, opisano v kanunu, se je nanašalo na vsa življenjska področja, kot na primer na pašno gospodarstvo, oskrbo z vodo, določitev meja, zakon in družino, trgovino, posle, gostoljubnost, čast, skrunjenje časti in krvno maščevanje kot zadnje sredstvo za ponovno pridobitev časti. Predvsem starejša generacija danes še dobro pozna vsebino in pomen kanuna. Prekinitev izročila, ki je prišla 1944. in 1945. leta, ko so komunisti prevzeli oblast, je vključevala tudi kanun, na katerega se poslej nihče več ni smel sklicevati. Od komunistične vladavine v Albaniji 1991 in napredujočega razpada državne oblasti v delih države do oboroženih spopadov, podobnih državljanski vojni, v letih 1998 in 1999 je staro običajno pravo, med drugim tudi krvno maščevanje, spet pridobilo na pomenu. Treba je poudariti, da Albanci danes, seveda tudi kosovski Albanci, patriarhalni način življenja naglo opuščajo. Mlajša generacija, to je preko 50% prebivalstva, se izobražuje in prevzema druge vrednote v življenju. Danes torej o Albancih ne moremo govoriti kot o nepismenih in primitivnih kmetih. Kljub temu pa je treba opozoriti, da tradicija ostaja in ohranja dokaj pomembno mesto v življenju kosovskih Albancev (Ministrstvo za obrambo 1998, 39). Opravljanje verskih obredov v muslimanski družbi ni zasebna, ampak javna zadeva. Na Kosovu izvajajo sunitsko versko smer islama. Spoštljiv odnos do islama je splošno pravilo obnašanja za tujce in bi moral biti za vse obiskovalce ali udeležence na misijah na Kosovu samoumeven.

Albanijo. Obračunal je z vsemi političnimi in ideološkimi nasprotniki, med drugim tudi prepovedal vse veroizpovedi (Slovenski veliki leksikon, zvezek 2, 2005, 67).

4 ODNOS MEDNARODNE SKUPNOSTI DO KOSOVSKE KRIZE SKOZI ČAS IN KONCEPT REŠEVANJA KOSOVSKEGA PROBLEMA

Skladno z UL OZN Varnostni svet prevzema odgovornost za vzdrževanje mednarodnega miru in varnosti. Poleg tega ima mandat za pogajanja pri reševanju nastalih sporov in ustrezne instrumente za njihovo reševanje. Skladno s 25. členom UL, države soglašajo, da so dolžne sprejemati in izvrševati odločbe VS.

V praksi se pogosto izkaže, da teoretični sistem, ki sem ga pravkar opisal, zaradi najrazličnejših interesov posameznih držav ne deluje, kot bi si želeli. V nadaljevanju bom poskušal določena dejanja mednarodne skupnosti razvrstiti po posameznih fazah, ki so si sledile pri reševanju problemov na kosovskem kriznem žarišču. Posamezna obdobja, ki so si sledila pri reševanju problemov na Kosovu, so naslednja: a) faza ali obdobje iskanja dejstev in zgodnjega opozarjanja, b) faza ali obdobje preprečevanja eskalacije konflikta, c) faza ali obdobje deeskaliranja konflikta, d) faza ohranjanja miru in e) faza dolgoročne krepitve in vzpostavitve miru.

V prvem obdobju, to je fazi iskanja dejstev in zgodnjega opozarjanja, poteka v mednarodni skupnosti aktivnost iskanja dejstev in vzrokov za nastanek konflikta. Najbolj učinkovita metoda pri ugotavljanju dejstev in potrebnem zmanjševanju napetosti je uporaba diplomacije. Temu rečemo preventivna diplomacija, ki je definirana kot preventivna dejavnost da obstoječi spori ne bi prerasili v konflikt oziroma da se spori, ki že obstajajo, ne birazširili (Ghali 1992, 45).

Drugo obdobje, ki ga imenujem fazo preprečevanja eskalacije konflikta, nastane z aktivnostmi, pri katerih se sprte strani poskuša pripraviti do tega, da pristanejo na mirno reševanje sporov, kot je zapisano v VI. poglavju UL OZN. Za to obdobje so značilne diplomatske iniciative in mirovne konference. Prav tako lahko v to obdobje štejemo sprejetje določenih sankcij⁶³ in prepoved uvoza orožja, med drugim tudi kot sredstvo zastraševanja in prisile do držav in narodov, da spremenijo svojo dotedanjo politiko (Ghali 1992, 3).

V tretjem obdobju gre za aktivnosti mednarodne skupnosti, ko je že prišlo do nasilja in zajemajo ukrepe mednarodne skupnosti za postopno deeskalacijo konflikta. V to obdobje

⁶³ Sankcije pomenijo dejanski ali zagroženi odstop od ekonomskih odnosov ene ali več držav pošiljateljic z namenom, da se spremeni obnašanje druge države (ciljne države) na neekonomskih področjih ali da se njene vojaške zmožnosti omejijo. Sem spadajo tudi ekonomske sankcije. Ključna točka za uspešnost je dosežena stopnja konsenza med državami, ki sankcije izvajajo (Jentleson 2000, 126).

sodijo predvsem ukrepi mednarodne skupnosti, ki zagotovijo vsiljevanje miru sprtim stranem. Tu gre za aktivnosti, povezane s VII. poglavjem UL OZN. Skladno z 42. členom UL OZN sme Varnostni svet z zračnimi, pomorskimi ali kopenskimi silami izvesti akcijo, za katero meni, da je potrebna za konec konflikta, ohranitev ali vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti.

Napori mednarodne skupnosti so prisotni tudi v četrtem (ohranjanje miru) in petem obdobju (dolgoročna krepitve in vzpostavljanja miru). Ko pridemo do določene točke, kjer se konflikt konča, so potrebni napori in dejavnosti mednarodne skupnosti, da pripelje sprte strani do mirovnega sporazuma. Mednarodna skupnost je s svojimi pooblaščenici prisotna na pogajanjih, pri formulaciji, podpisu in implementaciji tega pomembnega instrumenta (Roucounas 2000, 116).

Obdobje po končanih oboroženih spopadih je pogosto najbolj kritično za vzpostavitev miru. Tu se pojavljajo razni tako imenovani uničevalci⁶⁴ miru oziroma mirovnega sporazuma. V tem obdobju gre tudi za pomoč beguncem in razseljenim osebam ter zagotavljanje varnostnega okolja, ki lokalnemu prebivalstvu zagotavlja osnovne pogoje za normalno življenje (Kotnik 2000, 185).

Dolgoročna krepitev miru je opredeljena z dejavnostmi ponovne izgradnje temeljev za trajni mir. Omenjene dejavnosti zagotavljajo sredstva, s katerimi je mogoče vzpostaviti stanje, ki ne zagotavlja samo odsotnost vojne, ampak tudi reintegracijo nekdanjih bojnikov v civilno družbo, krepitev pravne države, spoštovanje človekovih pravic, tehnično pomoč demokratičnemu napredku ter promocijo različnih tehnik za reševanje konfliktov in pomirjanje (Brahimi 2000, 3).

V nadaljevanju naloge bom opredeljena obdobja analiziral skozi aktivnost mednarodne skupnosti pri reševanju kosovskega problema.

4.1 Obdobje do leta 1999

V začetku devetdesetih let se mednarodna skupnost ni ukvarjala s problemom Kosova. Usmerjena je bila predvsem na krizna žarišča Hrvaške ter Bosne in Hercegovine. Izjema je bila le dejavnost KEVS, ki je v tem času zaradi stopnjevanja krize na tleh nekdanje Jugoslavije

⁶⁴ Uničevalci miru so v tej fazi razni lokalni dejavniki in akterji, ki motijo prizadevanja za prenehanje konflikta. Obstajajo takrat, ko imajo možnost spodkopati mirovni proces oziroma ko sta vsaj dve verodostojni strani podpisali mirovni sporazum.

sprejela deklaracijo o jugoslovanski krizi. V njej je glavno odgovornost za nastalo situacijo na tleh nekdanje Jugoslavije pripisala Beogradu. V tej deklaraciji je tudi omenjena odgovornost Beograda za težak oziroma nevzdržen položaj manjšin, še posebej na Kosovu.

Omenjena deklaracija tudi suspendira delovanje ZRJ v tej organizaciji. 14. avgusta 1992 je ustanovljena stalna misija KEVS za Kosovo, Sandžak in Vojvodino, ki je bila ukinjena 1993 oziroma prekinjena zaradi vse večjih napetosti med srbskimi oblastmi in pripadniki misije KEVS (Lutovac 1996, 162-176).

Kosovskega problema se je mednarodna skupnost lotevala zelo postopno. Pred Daytonskim sporazumom ni zaznati večjih aktivnosti mednarodne skupnosti. Ko je postalo dejstvo, da se je konflikt med varnostnimi silami Srbije in skrajneži OVK-ja razplamtel do skrajnosti, je bilo mednarodni skupnosti jasno, da to pomeni nevarnost za prenos sovražnosti in napetosti na sosednje države oziroma ozemlja. Tu so mišljena ozemlja Makedonije, Črne gore, Albanije in Grčije predvsem zaradi visoke gostote albanske manjšine v teh državah. In drugič, kriza bi lahko pomnožila konflikte na etnično mešanih območjih na Balkanu. Tako je Kosovo postalo najresnejše krizno žarišče v Evropi (Vukomanović 1999, 50).

V tem času je bilo mnenje mednarodne skupnosti bolj naklonjeno rešitvi kosovskega problema znotraj Jugoslavije po zgledu avtonomije iz Ustave SFRJ leta 1974. V mednarodni javnosti je bilo mogoče zaslediti že v takratnem času predloge o delitvi Kosova na albanski in srbski del. Takšno rešitev sta predlagala Warren Zimmerman⁶⁵ in David Owen⁶⁶. Res pa je, da do marca 1998 ni nobena mednarodna organizacija niti država izoblikovala odprtega stališča do Kosova. Mednarodna skupnost je ves ta čas izražala le globoko zaskrbljenost zaradi dogajanj v Srbiji, ni pa bilo konkretnih dejanj.

Tudi v Združenih državah Amerike v tem času niso storili veliko, kajti tako kot v evropskih državah so bili tudi oni mnenja, da bi kakršnakoli podpora albanskim težnjam po neodvisnosti lahko ogrozila širše območje Balkana. V teh letih javno niso nikdar podprli ideje rešitve kosovskega problema, ki bi omenjala neodvisnost Kosova.

Končno se je zgodilo, da je takratni komisar za mednarodne odnose v Evropski uniji Hans Van den Broek v Bruslju izjavil, da kosovskih nemirov ni več mogoče šteti za jugoslovansko

⁶⁵ Warren Zimmerman je bil ameriški veleposlanik v Jugoslaviji od leta 1989 do leta 1992.

⁶⁶ David Owen je bil nekdanji minister za zunanje zadeve Velike Britanije in izbrani evropski pogajalec za Bosno in Hercegovino. V tem času je zagovarjal spremembe meja na Kosovu ter v Bosni in Hercegovini, in sicer z zamenjavo Kosova za Republiko Srbsko.

notranje vprašanje in da mednarodna skupnost ne bo dopustila, da bi na južnem Balkanu izbruhnil vojaški požar (Pirjevec 2001, 470).

Med številnimi takratnimi in predlogi pristopi k reševanju kosovskega problema lahko izločimo dva temeljna pristopa:

- Ponovno reševanje problemov, predvsem v smeri demokratizacije Srbije in celotne regije, ter hkrati obravnavanje tega problema kot vprašanje varnosti in stabilnosti celotne regije.
- Iskanje hitre in radikalne rešitve, ki naj bi privedla do prehodne rešitve za Kosovo, in nato reševanje posamičnih problemov. Pristop se nanaša predvsem na problem stabilnosti v regiji, medtem ko je demokratizacija sekundarnega pomena in bi se reševala pozneje.

Prvi pristop bi označili za evropskega, drugega pa za ameriškega (Lutovac 1999, 99).

V nadaljevanju bom opisal nekatera prizadevanja mednarodne skupnosti v tem obdobju za mirno rešitev spora oziroma razmer v takratni pokrajini Kosovo.

4.1.1 Mednarodna skupina za stike

Mednarodno skupino za stike⁶⁷ so za nadzor razmer na Balkanu ustanovili sredi devetdesetih let. Že na samem začetku so se pokazale razlike med Rusijo in ostalimi članicami glede predlogov posameznih sankcij, ki naj bi jih sprejeli. Združene države Amerike so zagovarjale doktrino »humanitarne intervencije« in doslednega nepopuščanja oblastem v Jugoslaviji. Seveda je imela popolnoma drugačne predloge Rusija, države Evropske unije pa so bile s svojimi stališči nekje vmes. Obveljalo je stališče, da se ne podpre kosovske neodvisnosti in da mora priti do določenih rešitev na koncu pogajanj med kosovskimi in jugoslovanskimi pogajalci. Končna rešitev bi morala biti tako oblikovana, da bi se spoštovala ozemeljska celovitost Jugoslavije ter standardi OVSE-ja in UL OZN.

Skupina za stike je ponudila nekaj rešitev, ki bi bile primerne za rešitev krize. Eden od modelov je bil tudi »malo manj kot republika in malo več kot avtonomija«, ki jo je Kosovo že imelo po ustavi iz leta 1974 (Lutovac 1999, 101).

⁶⁷ Mednarodna skupina za stike je bila ustanovljena spomladi leta 1994. Koordinirala naj bi politiko petih sil (Združenih držav Amerike, Rusije, Velike Britanije, Francije in Nemčije) o vprašanjih vojne v Bosni in Hercegovini. V Skupino za stike je pozneje vključena tudi Italija. Skupina se 25. decembra 1997 na srečanju v Bonnu vključi v reševanje krize na Kosovu (Simić 2000, 194).

4.1.2 Načrt Christopherja Hilla

V tem času se je v dogajanje s svojimi predlogi vključil tudi ameriški diplomat Christopher Hill, veleposlanik v Republiki Makedoniji. Njegova tako imenovana »shuttle« diplomacija oziroma posredovanje med Beogradom in Prištino je imela namen, približati stališča in opredeliti izhodišča za prihodnja pogajanja (Lutovac 1999, 106).

Predlog Christopherja Hilla je predvideval avtonomijo pokrajine Kosovo, ki naj bi ostala v sklopu Srbije. Uresničitev dogovora naj bi nadzorovali mednarodni opazovalci, katerim naj bi ob strani stal »ombudsman«. Odločitev o prihodnjem statusu pokrajine naj bi bila odložena za dobo petih do šestih let, ko naj bi se razmere umirile.

Temu predlogu so se sodelavci Ibrahima Rugove zoperstavili s svojim, v katerem so zahtevali referendum o dokončni usodi Kosova, obenem pa predlagali vmesno stopnjo, ustanovitev republike, ki naj bi bila znotraj jugoslovanske federacije enakovredna Srbiji in Črni gori (Pirjevec 2003, 482).

Srbi so svojo različico predloga predstavili 20. novembra 1998 v Sporazumu o političnih okvirih samouprave na Kosovu.⁶⁸

Značilnost Hillovega predloga je reševanje problema na lokalni ravni, kjer se najprej ustanovijo demokratične institucije in nato sprejmejo rešitve za pokrajino. Naslednja pomembna značilnost je, da so predlogi začasni, kar po eni strani pušča veliko nejasnosti tako glede vsebine kot tudi glede implementacije (Lutovac 1999, 107).

4.1.3 Sporazum Holbrook - Milošević

V tem obdobju so bili čedalje bolj dejavni diplomati Združenih držav Amerike. Med njimi je treba omeniti predvsem Richarda Holbrooka kot posebnega odposlanca Združenih držav Amerike. Richard Holbrook je organiziral srečanje, na katerem naj bi se sešla predsednika Milošević in Rugova. Srečanje ni dalo pričakovanih rezultatov predvsem zaradi razdelitve albanske pogajalske skupine, iz katere so določeni pogajalci celo odšli, ker niso več podpirali miroljubne politike Rugove. Medtem je na Kosovu prišlo tudi do večjih spopadov na območju Dečanov in Đakovice.

⁶⁸ Sporazum – Jedanaest tačaka Vlade Republike Srbije, objavljene v Beogradu, 13. oktobra 1998 (V Međunarodna zajednica i Kosovo – zbirka relevantnih dokumenata (1998), 32-5. Beograd. Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji 1998).

Na začetku oktobra je Varnostni svet ugotovil, da Milošević s svojimi varnostnimi silami ne spoštuje Resolucije VS št. 1199, s katero je VS zaukazal, da naj Milošević s Kosova odpokliče svoje specialne enote. V resoluciji je posebno ostro obsodil pokole in seveda pozval Miloševića, da kaznuje odgovorne za zločine (Pirjevec 2003, 485).

Seveda tudi tokrat VS ni uspelo oblikovati usklajeno voljo. Prvič se dogovarjanje vmeša generalni sekretar NATA, ki pove, da je NATO pripravljen začeti letalske napade s ciljem zaščititi civilno prebivalstvo na Kosovu in prisiliti varnostne sile ZRJ v umik s Kosova. Na drugi strani je ruska Duma⁶⁹ enoglasno sprejela resolucijo, s katero je zahtevala od predsednika Jelcina, naj izjavi, da bo Rusija štela vsako napadalno akcijo, usmerjeno proti jugoslovanski državi brez odobritve VS, za krivično in napadalno akcijo (Pirjevec 2003, 485).

V začetku oktobra je posebni odposlanec Holbrook od jugoslovanskih oblasti ponovno zahteval, naj sprejmejo mednarodne opazovalce na Kosovu, konec ofenzive, umik srbskih čet in popolno sodelovanje s haaškim sodiščem za vojne zločine. Milošević in posebni odposlanec Holbrook sta 13. oktobra 1998 podpisala sporazum⁷⁰, ki v svojih enajstih točkah določa politična načela za rešitev krize z mirnimi sredstvi v okviru meja tedanje Jugoslavije.

Sporazum je predvideval rešitve skladno s pravnim redom Srbije in Zvezne republike Jugoslavije. V sporazumu so natančno določeni roki za sprejetje mednarodne prisotnosti verifikacijske skupine OVSE-ja in postopki za izvedbo prihodnjih volitev na Kosovu v roku devetih mesecev. 16. oktobra 1998 je Zvezna republika Jugoslavija podpisala omenjeni sporazum o namestitvi neoboroženih opazovalcev OVSE-ja, katerih osnovna naloga je bilo nadzorovati ustavitve ognja med sprtima stranema. Za vodjo misije je bil postavljen ameriški diplomat Williem Walker, s katerim pa v Beogradu niso bili zadovoljni. To nezadovoljstvo srbskih oblasti se je pokazalo še bolj, ko je William Walker po poboju v vasi Račak takoj obtožil Srbe. Na drugi strani so Srbi trdili, da gre za pripadnike OVK-ja, ki so bili ubiti v spopadih s policijo (Simić 2000, 203).

Po umiku varnostnih sil ZRJ, na podlagi sporazuma med Miloševićem in Holbrookom, je to izkoristil OVK, ki je z oboroženimi provokacijami in ugrabitvami skušal doseči status

⁶⁹ Duma je spodnji dom ruskega parlamenta po razpadu Sovjetske zveze in sprejetju nove ustave leta 1993. V srednjeveški Rusiji je predstavljala knežji svetovalni organ, sestavljen iz najuglednejših fevdalnih zemljiških gospodov. V Veliki moskovski kneževini in nato v ruskem cesarstvu je bila Duma posvetovalni in zakonodajni organ, s krepitvijo vladarske oblasti pa je bil njen pomen vse manjši. Po uredbi o mestih 1870 pa je predstavljala mestni svet v Rusiji (Slovenski veliki leksikon 2005, zvezek 1, 460).

⁷⁰ Sporazum Richard Holbrook – Slobodan Milošević, objavljen v Beogradu 13. oktobra 1998 (V mednarodna zajednica i Kosovo – zbirka relevantnih dokumenata (1998), 28-30. Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji).

pogajalca in izzvati prekomerno uporabo sile srbske strani ter na ta način sprožiti in pospešiti NATOVO intervencijo.

4.1.4 Pogajanja v Rambouilletu

S poprej omenjenim pobojem civilistov v Račku se je seveda ukvarjal tudi VS OZN. Poboj⁷¹ je ostro obsodil in naložil ICTY⁷², da izvede preiskavo. Varnostni svet je prav tako budno spremljal prizadevanja kontaktne skupine, ki je vodila pogajanja v Rambouilletu. Načrti Christopherja Hilla v sodelovanju z Wolfgangom Petrischem in predstavnikom Rusije Borisom Majkovskim so bili podlaga za izdelavo osnutka predloga za pogajanja med kosovskimi Albanci in Srbi (Pirjevec 2003, 494).

Kljub temu, da je Zahod izgubljal potrpljenje, se je ponudila še ena priložnost za dogovor. Posredniki kontaktne skupine so v Rambouilletu opustili možnost pogajanja z obema prihajajočima skupinama in so jima ponudili v podpis že pripravljen osnutek Začasnega sporazuma za mir in samoupravo na Kosovu po principu vzemi ali pusti (Vukomanović 1999, 52).

Že pred začetkom pogovorov se je zatikalo. Kosovski Albanci so zaradi pritiska predstavnikov dežel članic NATA in albanskega predsednika Pandela Majka premostili nesporazume v lastnih vrstah in sprejele sklep, da bodo sodelovali na pogajanjih (Pirjevec 2003, 494).

S srbsko stranjo je bilo več težav, ker je bilo treba vložiti kar nekaj navora, da so Srbe predstavniki mednarodne skupnosti prepričali, naj pridejo v Rambouillet. Zadržek, ki so ga izražali Srbi, je bil, da se ne bodo pogajali s predstavniki OVK-ja, ki so jih tudi po medijih razglašali za teroriste. Na koncu je Beograd le pristal na ultimativno vabilo kontaktne skupine in se udeležil pogajanj v Rambouilletu. Značilno za ta pogajanja je tudi to, da je bila albanska delegacija politično uravnotežena, medtem ko je na drugi strani manjkala ključna oseba, Slobodan Milošević. Milošević se pogajanj ni udeležil, ker se je bal, da bi bila na sodišču v Haagu že spisana obtožnica. Bal se je namreč, da bi ga lahko v Franciji aretirali.

Pogovori v Rambouilletu so stekli 6. februarja 1999. Razkorak med stališči obeh delegacij je bil takoj očiten: medtem ko so kosovski Albanci zahtevali, da je treba podpisati premirje pred

⁷¹ Poboj so šele čez nekaj časa po naročilu EU in OVSE-ja raziskali finski patologi ter ugotovili, da so bili umorjeni neoboroženi civilisti, saj na njihovih rokah niso našli sledi smodnika (Pirjevec 2001, 490).

⁷² International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (Mednarodno sodišče za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije).

začetkom pogovorov, se Srbi s tem niso strinjali, češ da bi to pomenilo priznavati OVK-ja (Pirjevec 2003, 496).

Dokument iz Ramboulleta⁷³, ki je bil predlagan, je vseboval osem poglavij, ki so vsak na svojem področju opredeljevali elemente političnega sistema in način, kako to implementirati na območje pokrajine Kosovo.

Politični sistem, ki je bil predlagan, je zagotavljal pravice Albancem kot večinskemu prebivalstvu na eni strani, na drugi strani pa je opredeljeval tudi ustrezno pravice vseh ostalih manjšin na Kosovu. Po mnenju Lutovca Sporazum iz Ramboulleta⁷⁴ predstavlja odmik v smeri suverenosti avtonomnega teritorija, glede na do sedaj znane prakse v Evropi (Lutovac 1999, 114-5).

Od osmih poglavij v predlaganem sporazumu sta bili za srbsko stran sporni dve poglavji in dodatek B k sporazumu. V tem dokumentu je bilo očitno, da enote NATA ne bodo zasedle le pokrajine Kosovo, pač pa je sporazum določal, da imajo pripadniki NATOVIH sil eksteritorialni status, kar pomeni, da so pripadniki NATA izvzeti iz zakonodaje ZRJ in imajo skladno z 8 točko aneksa B pravico do gibanja po celotnem ozemlju ZRJ. Poleg tega je bil v sporazumu predviden umik celotne vojske ZRJ (z izjemo 1.500 vojakov v petkilometrskem obmejnem pasu z Albanijo in Makedonijo) in zmanjšanje policijskih enot na največ 2.500 mož, ki bi prešle pod poveljstvo mednarodnih mirovnih sil. Po treh letih je bila predvidena mednarodna konferenca, na kateri bi določili mehanizem za končni dogovor in status pokrajine. Vodja delegacije Srbov Živadin Jovanović je tako vsebino takoj zavrnil, češ da nima pooblastil srbske skupščine, da se pogaja o vojaških vprašanjih (Pirjevec 2003, 497).

To je bil formalni razlog za zavrnitev sporazuma. Drugi pa so označili pogajanja v Ramboulletu za vse drugo prej kot pogajanja, ker so trdili, da Američani sploh niso hoteli, da Srbi podpišejo sporazum, ki je pod vprašaj postavljal obstoj samega temelja srbske suverenosti, temveč so želeli samo soglasje evropskih zaveznikov za letalski poseg (Pirjevec 2003, 497).

Tudi kosovski Albanci niso hoteli podpisati sporazuma, ker so ugotovili, da tako napisan sporazum ponovno potrjuje suverenost ZRJ in da zahteva razorožitev njihove vojske, do katere naj bi prišlo v treh mesecih po NATOVI zasedbi. Kljub diplomatskemu pritisku na obe strani

⁷³ Dokument iz Ramboulleta je prehodni sporazum za mir in samoupravo Kosova – Interm Agreement for Peace and Self Government in Kosovo, sestavljen v Ramboulletu 23. februarja 1999 (Simić 2000, 275-328).

⁷⁴ Tudi Henry Kissinger je sporazum ožigosal za »grozovit diplomatski dokument«, kot očiten izgovor za začetek bombardiranja (Pirjevec 2003, 497).

in vzporedno grožnji zveze NATO, da bo izvedla letalski napad na ZRJ, sporazum ni bil podpisan.

Po kasnejših pritiskih na kosovsko delegacijo, predvsem s strani Madeleine Albright, da naj podpišejo sporazum, in po vnosu stavka »volja naroda, ki jo je po treh letih treba upoštevati«, so kosovski Albanci 18. marca 1999 parafirali sporazum.

Medtem pa je vojska ZRJ kopičila svoje enote na meji s Kosovom in začela mnogo akcij, s katerimi bi po njihovih načrtih zlomila OVK. 20. marca 1999 so opazovalci OVSE-ja zapustili pokrajino Kosovo, ker bi sicer lahko postali talci srbske vojske. Komaj so opazovalci odšli, je Beograd stopnjeval napade na postojanke OVK-ja in na civilno prebivalstvo. Po različnih podatkih naj bi bilo domove prisiljeno zapustiti več deset tisoč ljudi. 22. marca 1999 je Milošević v Beogradu sprejel delegacijo v sestavi Hill, Petrischa in Majovski z namenom, da poskušajo dogovor iz Ramboulleta ponovno proučiti in doseči kompromis. Uspeha ni bilo. Vojna je bila pred vrati (Simič 2000, 207).

4.1.5 Vojaška intervencija

NAC⁷⁵ je na podlagi situacije na Kosovu in po neuspeh pogajanjih v Ramboulletu pooblastil generalnega sekretarja NATA Solano, da se po nadaljnjih konzultacijah v NATU odloči o začetku napada na ZRJ. SACEUR⁷⁶ je na podlagi že pripravljenih načrtov s svojimi silami začel zračne napade na ZRJ. Zračni napadi so se začeli 24. marca 1999. Pri tem je pomembno povedati, da intervencija NATA ni imela pokritja mandata VS. Pri tej intervenciji gre za klasičen vojaški napad, katerega glavni cilj je bil preprečiti humanitarno katastrofo, ki je grozila pokrajini Kosovo. Srbske oblasti so izvajale etnično čiščenje na Kosovu in pri tem niso izbirale sredstev.

Značilno za to intervencijo oziroma napad je, da je bil napad voden po dveh kanalih in da je bil izpeljan v treh fazah. V treh fazah naj bi si najprej NATOVE sile zagotovile premoč v zraku, napadli naj bi vse vitalne objekte, tako vojaške kot civilne, v globini ZRJ ter s tem oslabili obrambne možnosti vojske ZRJ.

Na začetku operacije zveze NATA zavezniki niso uresničili svojih ciljev predvsem zaradi spretnosti in uspešnega zavajanja vojske ZRJ. Intervencija ni potekala izključno na vojaškem področju. Dejavnosti so potekale tudi na računalniškem področju, kjer je skupina tajnih

⁷⁵ NAC: North Atlantic Council (Severnoatlantski svet).

⁷⁶ SACEUR: Supreme Allied Commander Europe (Vrhovni poveljnik združenih sil za Evropo).

računalniških strokovnjakov vdrla v mrežo srbskih obrambnih sistemov in poskrbela, da so srbski radarski tehniki videli na svojih monitorjih sovražna letala, ki so obstajala samo v virtualni resničnosti (Pirjevec 2003, 515).

Vedno več težav je imela zveza NATO s premičnimi in nepremičnimi cilji v okolici Beograda. To je bil poleg uspešnega zavajanja vojske ZRJ glavni vzrok za daljše trajanje napadov, kot so načrtovali. S tem pa je bila tudi ogrožena enotnost⁷⁷ znotraj zveze NATO (Thomas 2000, 49).

NATOVO intervencijo lahko ocenjujemo z več zornih kotov. Seveda jo lahko ocenimo tudi kot uspešno, ker je Beograd potem le sprejel pogoje Zahoda. Zveza NATO je bila vsaj navzven enotna. Intervencija je pokazala tudi drugo plat medalje, kjer se je z dolžino operacije zmanjševala tudi enotnost in pripravljenost za delovanja znotraj evropskih članic NATA. To se je videlo tudi v količini opravljenih poletov posameznih zaveznic. Če so na začetku ZDA opravile okoli 40 % poletov, naj bi jih proti koncu intervencije opravljale dnevno okoli 60 % glede na polete vseh drugih zaveznic. Pravzaprav sta se v realnosti odvijali dve ofenzivi: najprej konvencionalna ofenziva, ki naj bi jo nadziral Bruselj, in druga, povsem ameriška, ki jo je koordiniral predsednik Clinton s posebno udarno skupino v Pentagonu, imenovano Plemenito nakovalo »Noble Anvil« (Pirjevec 2003, 516).

Zračna intervencija se je končala po 78 dneh stalnega bombardiranja. Če gledamo z vidika mednarodnega prava oziroma z vidika argumentov za intervencijo, pomeni ta intervencija nekaj novega v mednarodni ureditvi po drugi svetovni vojni. Zveza NATO ni upoštevala enega od temeljev mednarodnega sistema, namreč VS OZN (Burg 2000, 59).

Napad zveze NATO bi lahko odobril le VS OZN (UL OZN, VII. poglavje, 24/1 člen), vendar pa tega ni storil. Zavedal se je, da potrditve v VS ne bo zaradi nasprotovanja Rusije in Kitajske. Zveza NATO je s svojim enostranskim sklepom in napadom legalno zaobšla VS OZN in OZN je bila postavljena na rob dogajanja (Grizold 1999, 5).

Tudi bombardiranje z vsemi modernimi orožji in sredstvi se zelo pogosto giblje na robu dovoljenega. Ni šlo le za uničevanje TV-postaj, oddajnikov in mostov, uničeni so bili tovarna sladkorja in drugi pomembni infrastrukturni objekti, celo zdravstveni in stanovanjski objekti. Uničevanje objektov, nujnih za preživetje civilnega prebivalstva, je izrecno prepovedano s prvim dopolnilom k ženevskim protokolom iz leta 1977 (Jogan 1999, 5).

⁷⁷ Z začetkom operacije »Allied Force« brez odobritve VS se niso strinjale vse države članice. Grška in italijanska vlada sta še v zadnjem trenutku izrazili svoje nasprotovanje, da NATO nastopi brez mandata OZN, ter že v prvi noči bombardiranja predlagali vrnitev na pot diplomacije. Beograd je bil o tem obveščen, saj le s tema dvema državama ni prekinil diplomatskih odnosov (Pirjevec 2003, 510).

Vojaška intervencija na Kosovu brez pooblastila VS je odprla številna nova vprašanja na vojaškem, pravnem in političnem področju. Intervencija posledično nakazuje na načelo, da so človekove pravice in pravice manjšin mednarodnopravno enakovredne in uvrščene pred pravico do suverenosti posamezne države.

4.1.6 Ponovna pogajanja

V začetku aprila 1999 je postajala humanitarna katastrofa vedno hujša. Po ocenah UNHCR-ja je od začetka napadov v Albaniji iskalo zatočišče 262.000 oseb, od katerih je bilo, kot je poročala tiranska televizija, 100.000 oseb brez hrane in strehe nad glavo. Razmere so bile še hujše v Makedoniji, kamor se je zateklo od 115.000 do 120.000 beguncev (Pirjevec 2003, 520).

Situacija na terenu je bila katastrofalna. Milošević je skupaj s svojimi sodelavci vedel, da se bo begunska kriza vrnila kot bumerang predvsem zaradi močnega vtisa, ki so ga naredili posnetki iz taborišč v Albaniji in Makedoniji. V tem času je tudi zveza NATO objavila pogoje za konec bombardiranja. Zahtevali so umik čet ZRJ in simboličen nadzor nad pokrajino (Solana 1999).

Po posredovanju Primakova v Beogradu je Milošević pristal na premirje in končanje bombardiranja s predlogom, da zmanjša število vojakov na Kosovu, dovoli vrnitev beguncev in da se ne prizna OVK-ja. Pogoji, ki jih je postavil Milošević, niso bili sprejeti oziroma so bili nesprejemljivi. Da bi stopnjevali pritisk, se je v javnosti začelo govoriti o kopenskem posredovanju NATOVIH sil na ZRJ. Ta diskusija je pokazala na še večje razlike med zavezniki. Sledila je pobuda Joschke Fischerja, ki je med drugim predstavil načrt za gospodarsko obnovo Balkana in 14. aprila 1999 objavil mirovni načrt, ki je zahteval takojšen umik varnostnih sil ZRJ, prekinitev ognja, prihod mednarodnih sil na Kosovo ter razorožitev OVK-ja. Operacijo mednarodnih sil naj bi potrdil Varnostni svet. S tem je povrnil vlogo OZN-ju, ki je bila pred tem močno omajana. Kompromisni predlog so formalno oblikovali na srečanju skupine G-8 v Petersburgu (Pirjevec 2003, 528).

S ciljem, da se utrdi sklep iz Petersburga, je NATO pripravil svojo resolucijo, za katero je potreboval čim večjo podporo mednarodne skupnosti. EU je predlagala, da se v prepričevanja Miloševića vključi tudi Martti Ahtisaari. Poleg Ahtisaarija je pri oblikovanju besedila, ki bi bilo sprejemljivo tudi za Miloševića, sodeloval še Černomirdin, ki je zamenjal Primakova.

Osnova za predlagani mirovni sporazum so bili sklepi iz Rambouletta, s tem da je bilo umaknjeno besdilo, ki je predhodno zagotavljalo gibanje in delovanje silam zveze NATO po

vsej ZRJ. Mirovni sporazum je predvideval osrednjo vlogo OZN-ja, priznaval ozemeljsko celovitost ZRJ, napovedoval razorožitev OVK-ja in vsaj posredno napovedoval prisotnost ruskih sil na Kosovu. Na presenečenje zahodnih sil je Milošević pristal na sporazum. Zato je zračna intervencija zveze NATO trajala 78 dni in se je končala 10. junija 1999.

Pirjevec (2003, 542), v svoji knjigi navaja pričevanje Martija Ahtisaarija, ki je povedal, da Milošević ni podpisal mirovnega sporazuma zaradi grožnje s kopenskim napadom, ampak zaradi tajnega sporazuma z Rusi. Po tem tajnem sporazumu naj bi ruska vojska zagotovila udar ruskih sil za zavzetje severozahodnega dela Kosova in omogočila razdelitev Kosova. Srbija bi pod svoje okrilje dobila severozahodni del Kosova, na katerem so najbogatejša rudna nahajališča.

Ko je bil podpisan mirovni sporazum, je nastopilo novo obdobje; obdobje, ki OZN ponovno vključi v reševanje krize. S sprejetjem resolucije VS 1244 se je OZN-ju povrnil status varuha mednarodnega miru.

4.1.7 Analiza Resolucije Varnostnega sveta 1244⁷⁸

Vojaška intervencija je bila ustavljena. Zvezna republika Jugoslavija je sprejela načrt skupine G-8 in Resolucijo VS 1244 s tem, ko je pristala na vojaško-tehnični sporazum⁷⁹ v Kumanovu.

Zaradi aktualnosti in pomembnosti omenjene resolucije vse do danes bom v nadaljevanju povzel njeno celotno vsebino:

Varnostni svet je na osnovi svojih principov in ciljev delovanja, skupaj z lastno odgovornostjo za svetovni mir in varnost, in na osnovi že sprejetih resolucij 1160 (sprejeta 31. marca 1998), 1199 (sprejeta 23. septembra 1998), 1203 (sprejeta 24. oktobra 1998) in 1239 (sprejeta 14. maja 1999) ter z izrazom obžalovanja, da v preteklosti ni prišlo do izpolnjevanja zahtevanih pogojev iz naštetih resolucij, sprejel Resolucijo 1244. V nadaljevanju akta je kot osnovni cilj omenjeno reševanje humanitarnih razmer v pokrajini Kosovo in vzpostavitev pogojev za vrnitev beguncev in razseljenih oseb na svoje domove. Resolucija se v svoji vsebini dotakne tudi pogoja za preprečitev obnovitve sovraštva in začetek političnega reševanja kosovske krize. Resolucija govori tudi o tem, da je območje Kosova še naprej ena večjih nevarnosti za ogrožanje mednarodnega miru in varnosti. S svojimi ukrepi je Varnostni svet pripravljen storiti

⁷⁸ Resolucija VS, SC Res. 1244 (1999), sprejeta 10. junija 1999 na 4011. zasedanju VS OZN.

⁷⁹ Vojaško-tehnični sporazum med mednarodnimi silami KFOR-ja in vladama ZRJ in Republike Srbije – Military Technical Agreement Between the International Security Force (KFOR) and the Governments of the Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Serbia (1999) (Simić 2000, priloga 336-41).

tudi vse za zavarovanje mednarodnega osebja, ki bo delovalo na Kosovu. V resoluciji je zapisano naslednje:

V odločenosti, da zagotovi varnost na tem področju je VS izdal naslednjo odločitev:

1. Politično reševanje krize na Kosovu mora biti zasnovano na splošnih principih iz aneksa 1 in aneksa 2.
2. VS podpira zahtevo, da ZRJ sprejema principe in druge zahtevane elemente brez pripomb.
3. Zahteva, da ZRJ takoj ustavi nasilje in represijo na Kosovu in da izvede umik varnostnih sil po fazah, ki so predvidene.
4. VS bo po končanem umiku in dogovorjenem številu dovolil srbski in jugoslovanski vladi vrnitev varnostnih sil, skladno z aneksom 2.
5. Razporedi se civilna in varnostna prisotnost na Kosovu pod pokroviteljstvom OZN.
6. Generalni sekretar bo imenoval po konzultacijah z VS posebnega odposlanca ZN z nalogo koordinacije naloženih nalog.
7. Pooblašča države članice in druge mednarodne organizacije, da vzpostavijo prisotnost na Kosovu, ki je omenjeno v 4. točki aneksa 2.
8. Potrjuje potrebo po hitrem razporejanju mednarodnega civilnega in varnostnega osebja na Kosovu in zahteva, da obe strani v popolnosti sodelujeta pri njihovem razmeščanju.
9. Odgovornost mednarodnih varnostnih sil bo vključevala:
 - a) odvrčanje od ponovne sovražnosti, vzdrževanje prekinitve ognja, zagotovitev umika in preprečitev povratka na Kosovo zvezni vojski ZRJ, policiji in paravojaškim enotam, razen v primeru, kot je to predvideno v 6. točki aneksa 2;
 - b) demilitarizacija OVK-ja in drugih oboroženih skupin kosovskih Albancev, kot je to zahtevano v 15. točki;
 - c) vzpostavitev varnostnega okolja, v katerem se bodo lahko begunci in razseljene osebe vrnile na svoje domove;
 - d) zagotovitev javnega reda in miru, dokler se ne razporedi mednarodna civilna misija;
 - e) nadzor nad odstranjevanjem min;
 - f) ustrezno podporo in koordinacijo z delom mednarodne civilne misije;
 - g) varovanje meje;
 - h) zagotovitev zaščite in svobode gibanja za mednarodno civilno misijo in druge mednarodne organizacije.
10. VS pooblašča generalnega sekretarja OZN, da s pomočjo mednarodnih organizacij vzpostavi mednarodno civilno prisotnost na Kosovu z namenom zagotovitve začasne uprave.

11. Glavne odgovornosti civilne prisotnosti organizacij bodo vključevale:

- a) vzpostavljanje stanja do končne rešitve avtonomije in samouprave na Kosovu v skladu z aneksom 2, in sporazuma iz Ramboulleta (S/1999/648);
- b) opravljanje osnovnih civilno-upravnih funkcij, kjer je to treba;
- c) organizacija in nadzor razvoja začasnih institucij za demokratično in avtonomno samoupravo;
- d) prenos svojih administrativnih nalog vzporedno z nadzorom in zagotavljanjem krepitve začasnih institucij Kosova pri gradnji miru;
- e) omogočanje političnega procesa, katerega cilj je definiranje prihodnjega statusa Kosova skupaj s sporazumi iz Ramboulleta;
- f) v končni fazi, nadzor prenosa oblasti z začasnih institucij na institucije, ki bodo vzpostavljene v skladu s politično rešitvijo;
- g) podporo rekonstrukciji ključnih objektov infrastrukture in rekonstrukcija ekonomskih subjektov;
- h) podporo sodelovanju z mednarodnimi humanitarnimi organizacijami;
- i) vzdrževanje civilnega reda in zakonitosti, vključno z vzpostavljanjem lokalne policije,
- j) zaščito in spoštovanje človekovih pravic;
- k) zavarovanje varnega in nemotenega povratka vseh beguncev in razseljenih oseb na njihove domove.

12. Izkazana je potreba po koordiniranih operacijah mednarodne humanitarne pomoči, s tem da ZRJ tem organizacijam dovoli pristop na Kosovo.

13. Poziva vse države članice OZN in mednarodne organizacije, da zagotovijo svoj prispevek pri ekonomski in socialni obnovi Kosova.

14. Zahteva polno sodelovanje vseh vpletenih, vključno s sodelovanjem z mednarodnim kazenskim sodiščem za nekdanjo Jugoslavijo.

15. Zahteva od OVK-ja in drugih oboroženih skupin kosovskih Albancev prekinitev vseh ofenzivnih akcij ter podreditev demilitarizaciji.

16. Določa, da se prepovedi iz 8. točke Resolucije 1160 ne nanašajo na orožje in vojno opremo, ki jo uporabljajo mednarodne varnostne sile.

17. Pozdravlja delo EU in drugih mednarodnih organizacij s ciljem vsesplošnega razvoja in pomoči na ekonomskem področju in stabilizacije regije, vključno z implementacijo Pakta stabilnosti za Jugovzhodno Evropo.

18. Zahteva od vseh držav v regiji, da v popolnosti sodelujejo pri izvajanju te resolucije.

19. Določa prisotnost mednarodne civilne misije in mednarodnih varnostnih sil za obdobje enega leta, ki se lahko podaljšuje.

20. Zahteva od generalnega sekretarja, da redno poroča VS o izvajanju te resolucije.

21. Določa, da se VS še naprej aktivno ukvarja z vprašanjem Kosova.

Aneks 1:

V nadaljevanju navajam povzetke izjave predsedujočega o sklepih sestanka ministrov skupine G-8, ki je bil v Petersburgu 6. maja 1999.

Ministri skupine G-8 so sprejeli naslednje splošne predpise o političnem reševanju krize na Kosovu:

- takojšnja zaustavitev nasilja in represije na Kosovu,
- umik vojske ZRJ, policije in paravojaških skupin s Kosova;
- razporeditev mednarodne civilne in varnostne misije na Kosovu, ki ju bo potrdila OZN;
- vzpostavitev začasne administracije na Kosovu, ki jo potrdi VS OZN, z namenom zagotovitve pogojev za mirno in normalno življenje vseh prebivalcev Kosova,
- varna in svobodna vrnitev vseh beguncev in razseljenih oseb ter neoviran dostop vseh humanitarnih organizacij na Kosovo,
- politični proces za vzpostavljanje pogojev zagotavljanja samouprave na Kosovu, temelječem na sporazumu iz Ramboulleta, in principe suverenosti ter teritorialne nedotakljivosti ZRJ in drugih držav v regiji in demilitarizacija OVK-ja,
- vsesplošni pristop k ekonomskemu razvoju in stabilizaciji regije.

Aneks 2:

Sporazum bo dosežen na podlagi spodaj navedenih principov:

1. Takoj je treba zaustaviti nasilje in represije na Kosovu.
2. Umakniti je treba vseh vojaške, policijske in paravojaške sile s Kosova.
3. Razporediti je treba učinkovite mednarodne civilne misije in varnostne sile pod pokroviteljstvom OZN-ja, skladno s VII. poglavjem UL OZN.
4. Mednarodne varnostne sile v sodelovanju z NATOM bodo razporejene pod enotnim poveljstvom z nalogo zagotovitve varnega območja za vse prebivalce Kosova in zagotavljanja vrnitve vseh razseljenih oseb in beguncev.
5. Vzpostaviti je treba začasno administracijo na Kosovu, s katero se bo zagotovilo, da bodo prebivalci Kosova lahko uživali popolno avtonomijo v okviru ZRJ. Začasna administracija bo

zagotovila prehodno upravo, ki je pogoj za mirno in normalno življenje vseh prebivalcev Kosova.

6. Po umiku varnostnih sil ZRJ in Srbije, bo določenemu številu varnostnega osebja ZRJ in Srbije dovoljen vrnitev na Kosovo z dovoljenjem, da bodo opravljali naslednje funkcije:

- a) zveza z mednarodno civilno in varnostno misijo;
- b) označevanje in čiščenje minskih polj;
- c) prisotnost na področjih srbske kulturne dediščine;
- d) prisotnost na glavnih mejnih prehodih.

7. Zagotoviti je treba varno in svobodno vrnitev vseh beguncev in razseljenih oseb pod nadzorom UNHCR-ja⁸⁰ in neoviran pristop humanitarnih organizacij na Kosovo.

8. Politični proces, ki ima cilj, da se vzpostavi začasen politični okvir za samoupravo na Kosovu, temelječ na sporazumu iz Rambouilleta in principih suverenosti in teritorialne integritete ZRJ ter demilitarizaciji OVK-ja. Pogajanja med obema stranema ne smejo upočasniti procesa ustanavljanja demokratičnih institucij na Kosovu.

9. Vsestranski pristop k ekonomskemu razvoju in stabilizaciji regije. Vključuje Pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo ob popolnem sodelovanju vseh mednarodnih subjektov, ki lahko prispevajo k napredku demokracije, ekonomskemu napredku, stabilnosti in regionalnega sodelovanja.

10. Vsi naštetih principi zahtevajo ukinitve vojnih aktivnosti in hitro zaključitev vojaško-tehničnega sporazuma, ki bo opredelil vse ostale postopke, naloge in funkcije jugoslovanskega osebja na Kosovu.

Ob koncu Resolucije 1244 so določena še tehnična navodila, ki so vezana na umik varnostnih sil ZRJ s Kosova, njihovo funkcijo ob morebitni vrnitvi na Kosovo in druge elemente, ki natančneje opredeljujejo umik varnostnih sil ZRJ.

Pomembno je poudariti, da resolucija govori o prekinitvi sovražnosti in vzdržnosti sovražnih dejanj na Kosovu, določa namestitve multinacionalnih enot na Kosovu, ki naj bi služile kot varnostna komponenta projekta. Poleg varnostne uprave naj bi se ustanovila tudi civilna uprava, ki naj bi postavila temelje za prihodnjo demokratizacijo Kosova.

Politična vloga je zaupana uslužbencem UNMIK-a in drugim organizacijam OZN-ja, kot so UNHCR, OVSE in EU.

⁸⁰ UNHCR: United Nations High Commissioner for Refugees (Visoki komisiariat združenih narodov za begunce).

Določeni so bili že okvirji oziroma stebri demokratizacije Kosova, ki se kažejo v naslednjih ciljnih oziroma stebrih: (Vukomanović 1999, 54).

- a. civilna administracija,
- b. humanitarna vprašanja,
- c. graditev institucij,
- d. rekonstrukcija.

Resolucija 1244 je določila poseben status Kosova, ki ga je težko primerjati z do sedaj znanimi rešitvami.

Lutovac (1999, 118) meni, da je prazen prostor suverenosti ZRJ nadomeščen z ustanovitvijo nekakšnega sofisticiranega protektorata, ki bo omogočil, da bo Kosovo del Srbije, po drugi strani pa bo kosovskim Albancem omogočil dejansko samostojnost. Prav tako ni primerna primerjava z entitetami v BiH. V BiH entitete izvršujejo največji del suverene oblasti. Manjša odstopanja so v korist ustavnih pooblastil enotne države BiH.

Utemeljeno lahko rečemo, da je v obdobju sprejemanja in izvajanja Resolucije 1244 šlo za suspendirano suverenost ZRJ in samo nominalno papirno celovitost države (Aćimović 2001, 353).

Značilnost tega obdobja pa je tudi ta, da je šlo za nekakšno mednarodno prisilno upravo, ki je izvajala svoja pooblastila v pokrajini. VS je na podlagi Resolucije 1244 mednarodni skupnosti podelil mandat za upravljanje vseh vej oblasti na Kosovu, kot tudi ustanavljanje demokratičnih institucij na tem območju. Ni pa se dotaknil ključnih vprašanj, to je vojne med Srbi in Albanci, in ali bo Kosovo postalo suverena država. Iz resolucije tudi ne izhaja, koliko časa bo obstajala začasna uprava, vsebina pa dvoumno na eni strani pove, da morajo države OZN spoštovati suverenost in ozemeljsko celovitost ZRJ, na drugi strani pa poziva k večji avtonomiji in dejanski samoupravi Kosova.

4.2 Obdobje po vojni

Ko se je vojna končala, se je bilo treba soočiti z realnostjo na terenu. Prioriteta osebja UNMIK-a je bila konsolidacija. Prvi ukrepi so bili seveda humanitarne narave. Urediti je bilo treba in poskrbeti za varno vrnitev velikega števila razseljenih oseb. Z dejanji, ki jih je opravila mednarodna skupnost na začetku konsolidacije, smo po mojem mnenju lahko zadovoljni. Vendar se je v tem času, predvsem poleti in jeseni 1999. leta, morala mednarodna skupnost

soočiti z velikim številom dogodkov, ki so bili posledica maščevanja. Predvsem kosovski Srbi in pripadniki drugih manjšin so se zaradi številnih umorov počutili izredno ogrožene in so se izseljevali s Kosova ali pa so se preseljevali v druge dele Kosova.

V letu 2000 se je število teh dogodkov zelo znižalo, vendar tega ne moremo pripisovati uspešnem delovanju UNMIK-a ali KFOR-ja. Število umorov oziroma izrednih dogodkov se je zmanjšalo zaradi izseljevanja Srbov in drugih pripadnikov manjšin izven območij, kjer je bilo naseljeno večinsko albansko prebivalstvo. (King in Mason 2006, 53).

VS je v maju 2000 prejel poročilo osemčlanske misije VS, ki je spomladi obiskala Kosovo. Namen obiska omenjene misije je bil, da preveri, kako se je Resolucija 1244 implementirala v praksi. Ugotovljeno je bilo, da so glavni problem na Kosovu varnostne razmere, svoboda gibanja, dostop do zdravstvenih ustanov in drugih osnovnih storitev. Po prejetem poročilu je VS seznanil z ugotovitvami Sekretariat OZN, ki naj bi pozval države donatorke, da povečajo število pripadnikov mednarodnih sil.

Neodvisna komisija za Kosovo⁸¹ je v svojem poročilu zapisala, da je mednarodni skupnosti v tem času mogoče pripisati določene dosežke pri vzpostavljanju administracije in reševanju ekonomskih vprašanj, kljub temu pa je v poročilu zapisano, da je bilo veliko težav. Največje težave v tem začetnem obdobju so predstavljale varnostne razmere in v povezavi s tem neusposobljenost vojaških enot KFOR-ja, ki naj bi v tem obdobju opravljale tudi policijske funkcije. V obdobju konsolidacije oziroma ohranjanja miru je posebnemu predstavniku Haekerupu uspelo doseči tri politične mejnike, in sicer: izvedbo prvih splošnih volitev na Kosovu, sprejetje ustavnega okvirja za začasno samoupravo in vzpostavitev delovnega odnosa z Beogradom. Prav tako se je pod njegovim vodstvom osebje UNMIK-a prvič razširilo po celotnem Kosovu z izjemo severnega srbskega dela (King in Mason 2006, 93).

V letu 2001 je posebni predstavnik izdal ustavni okvir začasne upravne institucije, ki je vseboval mehanizme za prenos večjega dela oblasti z mednarodne uprave na institucije Kosova. UNMIK je s tem ustanovil »Začasne samoupravne institucije«, ki jim je zagotovil večjo avtonomijo v okviru Resolucije 1244. V tem obdobju je tudi zavezal mednarodno skupnost k izvedbi splošnih volitev na Kosovu novembra 2001. Volitve, ki jih je 17. novembra

⁸¹ Neodvisna komisija za Kosovo: v nadaljevanju Komisija za Kosovo je bila ustanovljena leta 1999 na pobudo Gorana Persona, takratnega predsednika švedske vlade, s ciljem, da prouči delovanje pomembnejših mednarodnih akterjev na Kosovu. Komisijo je sestavljalo enajst članov: dr. Anan Ashvari iz Palestine, profesor Grace d Almedia iz Benina, senator Akiko Domoto iz Japonske, profesor Richard Kalk iz ZDA, veleposlanik Oleg Grinevsky iz Rusije, Michael Ignatieff iz Kanade, profesorica Mary Kaldor iz Velike Britanije, profesorica Martha Minow iz ZDA, profesor Jacques Rupnik iz Francije, Theo Sommer iz Nemčije in Jan Urban iz Češke republike.

2001 izvedel tretji steber UNMIK-a pod vodstvom OVSE-ja, je mednarodna skupnost označila za velik uspeh in napredek pri implementaciji Resolucije 1244.

Trud za vzpostavitev večletnega Kosova je dal mešane rezultate. Albanci so hoteli čim hitrejši prenos na prehodne institucije. Srbi so temu nasprotovali, ker so vedeli, da to dejanje vodi k samostojnosti Kosova. UNMIK je s prenosom pooblastil zavlačeval, saj je dvomil v sposobnosti izvoljenih predstavnikov kosovskih voditeljev.

Leta 2002 se je UNMIK soočil z novoizvoljeno vlado. Novoimenovani predstavnik Steiner⁸² je skušal reorganizirati UNMIK in s tem spodbuditi birokratski stroj k večji uspešnosti. Na pobudo generalnega sekretarja je Steiner določil osem meril uspešnosti oziroma točk, na podlagi katerih naj bi se v prihodnje odločalo o rešitvi političnega statusa Kosova (Generalni sekretar 2002b, 54. odst).⁸³

Omenjena merila naj bi Srbom zagotovila, da bodo njihovi interesi slišani in uresničeni, na drugi strani pa naj bi kosovskim Albancem dala vedeti, da še niso pripravljeni za samostojno upravljanje pokrajine.

Merila oziroma »Standardi pred statusom« so bila v začetku dobro sprejeta pri prebivalcih Kosova, kot tudi pri mednarodni skupnosti. Na začetku leta 2003 pa že zasledimo prve ugotovitve UNMIK-a, da so se kosovski Albanci že oddaljili od omenjenih meril oziroma standardov.

Do napredka pri procesu odločanja o statusu Kosova je prispeval Holkeri⁸⁴, ki je decembra 2003 s predsednikom vlade Kosova podpisal dokument »Standardi za Kosovo«, v katerem je še natančneje opredelil vseh osem standardov. Tokrat so pri tem sodelovale vse politične stranke na Kosovu. VS pa je na zasedanju št. 4880 izrazil podporo standardom v okviru implementacije Resolucije 1244 (Sporočilo za javnost VS 2003).

Slabo ekonomsko stanje pokrajine in nedoločenost končnega statusa Kosova sta bila glavna vzroka za izbruh nasilja v marcu 2004. Po mnenju generalnega sekretarja so omenjeni dogodki močno omajali zaupanje in normalizacijo ter postavili pod vprašaj časovni načrt uspešne implementacije »Standardov pred statusom« (Generalni sekretar 2004a).

⁸² Michael Steiner je bil imenovan za posebnega predstavnika za Kosovo 23. januarja 2002 (Sporočilo za javnost 2002).

⁸³ Predstavniki UNMIK-a so izdelali merila uspešnosti brez soglasja Začasnih upravnih institucij, in sicer: 1. operativne demokratične institucije, 2. vladavina prava, 3. svoboda gibanja, 4. vrnitev in reintegracija beguncev, 5. delujoče gospodarstvo, 6. lastninske pravice, 7. dialog z Beogradom, 8. zagotovitev civilnega mandata Kosovskega zaščitnega korpusa.

⁸⁴ Holkeri je bil imenovan za posebnega predstavnika za Kosovo 24. julija 2003 (Sporočilo za javnost 2003a).

Posebni predstavnik Petersen, ki je zamenjal Holkerja, je novembra 2004 pripravil strokovno oceno napredovanja Kosova pri doseganju standardov. Ugotovitve so pokazale, da je na nekaterih področjih prišlo do napredka, vendar v celoti standardi niso bili doseženi (Generalni sekretar 2004b).

Po marčevskem izbruhu nasilja je generalni sekretar imenoval norveškega veleposlanika pri NATU Kaija Eideja⁸⁵ in mu naročil, da pripravi poročilo o delovanju vseh akterjev na Kosovu ter predlaga nadaljnje ukrepe oziroma predloge o upravljanju Kosova. Eide je v svojem poročilu zapisal, da je nezadovoljstvo na Kosovu posledica slabega gospodarskega stanja in političnega statusa. Pravi, da slabo stanje ni več posledica samo etničnih trenj. Misijo UNMIK bi bilo treba prenoviti ob stalni podpori OVSE-ja, EU, NATA ter skupine za stike. V svojem poročilu omenja tudi standarde, ki pa zanj niso več ključnega pomena, ampak so le del neke celotne politike, in poudari, da je treba Kosovo usmerjati bolj k evropskim standardom. Pri tem je izrazil mnenje, da bi se morala pogajanja o prihodnjem statusu Kosova začeti do konca leta 2005, čeprav za pogajanja o prihodnjem statusu ne bo nikoli najbolj ugodnega trenutka. VS je podprl Eidejevo poročilo in pozval kosovske voditelje, naj vložijo več truda v doseganje standardov, in Beograd, da se konstruktivno vključi v omenjeni proces (Varnostni svet 2005).

tak pristop je potrdil tudi osebni predstavnik Petersen, ki je predlagal Varnostnemu svetu omiljeno verzijo standardov oziroma pojasnil novih pet prioritet pri delu UNMIK-a.⁸⁶

Vse sklepe sta sprejela generalni sekretar in Varnostni svet. Mednarodna skupnost je menila, da bo začetek političnega procesa o nadaljnjem statusu Kosova imel pozitivne učinke na celotno regijo, tako glede politične stabilnosti kot tudi gospodarske rasti (Sporočilo za javnost 2005).

Drugače je takrat menil predsednik srbske vlade Vojislav Koštunica, ki je povedal, da je Srbija pripravljena sprejeti svoj del odgovornosti za Kosovo v okviru mednarodnega prava, poudaril pa je dvom o uspešnosti političnega procesa brez implementacije ključnih standardov o spoštovanju človekovih pravic na Kosovu.

S tem se končuje obdobje ohranjanja miru oziroma faza IV.

⁸⁵ Kaija Eideja je maja 2005 generalni sekretar imenoval za svojega posebnega odposlanca za Kosovo (Sporočilo za javnost, 2005a).

⁸⁶ Skupina za stike je posebnemu predstavniku predlagala, da predstavi nove »Standards light«, v okviru katerih naj bi na Kosovu dosegli samo najnujnejše prioritete kot predpogoj za pogajanja o statusu pokrajine, ki so naslednje: 1. varnostne razmere, 2. prednost standardov, 3. nadaljnji prenos odgovornosti na Začasne samoupravne institucije, 4. varstvo manjšin, 5. gospodarstvo (King in Mason 2006, 211).

4.3 Obdobje 2006-2008

V skladu s sprejeto vsebino Eidejevega poročila je generalni sekretar VS obvestil in nakazal strinjanje z vsebino ter posledično imenoval za svojega posebnega odposlanca Marttija Ahtisaarija⁸⁷.

To imenovanje je naslednje pomembno dejanje, ki pomeni implementacijo Resolucije 1244 v praksi. Martti Ahtisaari je 25. novembra 2005 obiskal Prištino, kjer se je sestal s kosovskimi Albanci in predstavniki manjšin na Kosovu. Zatem je obiskal tudi Beograd, kjer se je srečal s srbskim predsednikom Tadićem, predsednikom vlade Koštunico in zunanjim ministrom Draškovićem (UNOSEK 2005).

Seveda so bili rezultati prvih pogovorov približno takšni, da je Beograd izrecno nasprotoval neodvisnosti in pogajanjem okoli tega, kosovski Albanci pa so imeli izredno odklonilno stališče do avtonomije.

V letu 2006, konkretnije v mesecu februarju, so se pogajanja med Beogradom in Prištino začela pod pokroviteljstvom Ahtisaarijevega urada na Dunaju. Poleg predstavnikov urada Ahtisaarija so bili na pogajanjih prisotni tudi predstavniki Skupine za stike.

Po prvem krogu pogajanj je nato posebni odposlanec Ahtisaari predstavil svoj predlog na zaprtem zasedanju VS, kjer je poudaril, da je po preučitvi bližnje kosovske zgodovine, po njegovem mnenju mogoča le nadzorovana neodvisnost Kosova. Pozval je VS, da potrdi predlog oziroma poročilo (International crisis group 2007, 3).

Predlog Ahtisaarija je po pričakovanju zelo razdelil članice VS. Medtem ko je bil predlog sprejemljiv za ZDA in evropske članice, je na drugi strani predlogu odločno nasprotovala Rusija. Menila je, da so razmere na Kosovu precej drugačne, kot je to ugotovil Ahtisaari. Rezultat teh dvomov je bil, da si je delegacija VS naslednji mesec razmere na terenu ogledala. Po končanem ogledu in poročilih so začeli pripravljati novo resolucijo, ki naj bi zamenjala oziroma nadomestila Resolucijo 1244. V novem predlogu resolucije naj bi podprli predlagano nadzorovano neodvisnost. Seveda je Rusija sporočila, da ne bo podprla resolucije, še več, na mizo je položila svojo različico resolucije, ki je pozvala k nadaljnjim pogajanjem med

⁸⁷ Na predlog generalnega sekretarja je Varnostni svet ZN potrdil Marttija Ahtisaarija za posebnega odposlanca za pogajanja za prihodnji status Kosova 10. novembra 2005 (Sporočilo za javnost 2005c).

Beogradom in Prištino in k pospešitvi reševanja vprašanja statusa Kosova v smeri pravic manjšin ter pozvala k vrnitvi razseljenih oseb (STA 2007a).

Po večkratnih neuspeh pogajanjih v VS so predlog nove resolucije, ki je predvidevala nadzorovano neodvisnost, umaknili in prepustili reševanje odprtega vprašanja Skupini za stike (USUN 2007).

S srečanjem Skupine za stike in predlagano Trojko⁸⁸ v Londonu se je začel nov krog pogajanj o prihodnjem statusu Kosova. Preden je omenjena delegacija organizirala srečanje med Beogradom in Prištino, se je večkrat ločeno sestala z obema stranema. Spet so bila stališča obeh delegacij diametralno nasprotna, vsaka delegacija pa je z rešitvami ostala na svojem bregu. Če je srbska delegacija vztrajala pri spoštovanju ozemeljske nedotakljivosti, so na drugi strani predstavniki kosovskih Albancev vztrajali, da je neodvisnost Kosova večinska volja prebivalstva (STA 2007c).

Prva neposredna pogajanja med Beogradom in Prištino so bila 28. septembra 2007 v New Yorku. Obe delegaciji sta posredovali svoja stališča, ki v bistvu niso bila različna od vseh prejšnjih. V naslednjih srečanjih je Trojka podala več predlogov. Predlogi, ki so bili predstavljeni na posameznih srečanjih, so se vrteli okrog nadzorovane neodvisnosti, omejene neodvisnosti, konfederativne ureditve med Kosovom in Srbijo, vendar sta delegaciji vedno vztrajali pri svojih trdnih stališčih (Security Council Report 2007).

Zanimivo je tudi to, da je na enem od srečanj srbska delegacija poskušala s »hongkonškim modelom⁸⁹«. Zadnje pogajanje je potekalo v Badnu v Republiki Avstriji, kjer Trojki zopet ni uspelo zblížati stališč. Kosovski Albanci so napovedali razglasitev neodvisnosti, srbska stran pa je napovedala, da bo nasprotovala vsaki enostranski odločitvi vodstva kosovskih Albancev. Srbsko stran je podprl tudi predstavnik Trojke, ki je menil, da je treba pogajanja nadaljevati (STA 2007d).

Trojka je napisala poročilo, ki je bilo oddano generalnemu sekretarju OZN. Po razpravi v VS lahko ugotovimo, da se razmišljanja posameznih stalnih članic VS niso spremenile. Medtem

⁸⁸ Vodja nemške diplomacije Steinmeier je predlagal, da bi bilo treba po neuspeh dogovorih v VS najti drugo pot, kjer bi poskušali najti rešitev. Poudaril je, da je nemogoče pričakovati izglasovanje resolucije, ki ji ostro nasprotuje stalna članica VS Rusija. Nemški predlog je bil, da pogajanja v prihodnosti potekajo pod okriljem Trojke (ZDA, Rusija in EU). Omenjeni predlog je podprl tudi generalni sekretar Ban Ki Moon (STA 2007b)

⁸⁹ Hongkonški model bi omogočal Kosovu neposredno sodelovanje z mednarodnimi finančnimi organizacijami, Srbija pa bi obdržala nadzor nad ozemljem, mejami, zunanjimi zadevami in obrambo. Gre za model »ena država – dva modela«. Vendar so kosovski predstavniki, verjetno tudi zaradi bližnjih volitev, zavrnili vsak predlog, ki ni predvideval neodvisnosti (International Crisis Report 2007).

ko so zahodne države zagovarjale implementacijo Ahtisaarijevega načrta in poudarjale, da ohranjanje »statusa quo« pomeni grožnjo za Kosovo, regijo in posledično za celo Evropo, je Rusija skupaj s Srbijo opozarjala na hudo kršitev mednarodnega prava in na nevarne posledice. S tem so mislili predvsem na precedens v primeru razglasitve neodvisnosti Kosova.

Mislím, da je šlo ob koncu pogajanj s Trojko le še za iskanje rešitve, kjer bi ZDA in EU prevzele pobudo. V ozadju je šlo le za usklajevanje podrobnosti in preigravanje možnih posledic z voditelji kosovskih Albancev pred razglasitvijo kosovske neodvisnosti.

4.4 Rezultati mednarodne misije UNMIK

Kot sem že navedel, je bila misija UNMIK ustanovljena leta 1999 po koncu vojne oziroma po NATOVIH napadih na ZRJ. Praktično je bila takrat pokrajina v brezvladju, lahko bi celo rekli, da v anarhiji. Z Resolucijo 1244 je bil ustanovljen protektorat nad območjem Kosova, po katerem naj bi bile enote zveze NATO zadolžene za zagotavljanje varnosti v pokrajini, UNMIK pa je dobil nalogo, da opravlja vse naloge javne administracije, za kar je skladno z Resolucijo 1244 dobil široka pooblastila (Caplan 2002, 15).

VS OZN je 10. junija 1999 skladno s sedmim poglavjem UL OZN sprejel omenjeno resolucijo, s katero je pooblastil generalnega sekretarja, da s primernimi mednarodnimi organizacijami ustanovi civilno administracijo. Namen slednje bi bil, da v prvi fazi razreši kritično humanitarno situacijo, prepreči ponovne izbruhe sovražnosti, vzpostavi javni red in mir in vzpostavi začasno mednarodno upravo, vse s ciljem, da se zagotovi določena stopnja avtonomije pokrajine Kosovo. Promoviranje omenjene stopnje avtonomije je omejena na predpogoj, da ne bi pri tem spodkopavala nedotakljivost ZRJ (Caplan 2002, 15).

Misija UNMIK je temeljila na štirih stebrih, ki so jih vodile štiri organizacije. Civilna uprava oziroma administracija je bila pod vodstvom OZN, Visoki komisariat za begunce je skrbel za humanitarne zadeve, za demokratizacijo posameznih institucij in izpeljavo volitev je skrbel in skrbi OVSE, ekonomska rekonstrukcija pa je bila in je pod drobnogledom EU (Caplan 2002, 24).

Na Kosovu so bile na začetku misije odgovorne za utrditev javne varnosti le enote KFOR-ja. Civilna komponenta, to je Policija UNMIK, pa je bila na začetku popolnoma odvisna od vojaških varnostnih sil. Kljub temu so se v prvih petih mesecih lokalne skupine organiziranega kriminala opogumile in prevzele oblast nad družbenimi podjetji. KFOR je s svojimi silami

izvajal patroljno službo, kriminalistične preiskave in druge policijske dejavnosti. Hkrati je dobro ter stalno sodeloval s civilno misijo UNMIK. Večkrat KFOR-jevim silam ni uspelo pravočasno zajeziti določene vrste nasilja nad posameznimi etnijami. KFOR ni bil uspešen pri razdelitvi Kosovske Mitrovice. Meja med večinskim srbskim življem in večinskim albanskim življem je še danes reka Ibar. Za uspeh pa lahko štejemo postopno demilitarizacijo UCK-ja⁹⁰ in postopno delujočo policijo.(Dwan 2000, 87).

Kljub velikemu odporu proti razorožitvi kosovskih Albancev je projekt razorožitve uspel in kasneje ustanovljena Zaščitna enota Kosovo je nudila zaposlitev nekdanjim pripadnikom OVK-ja. S tem je mednarodna skupnost poskrbela tudi za to, da so bili omenjeni pripadniki pod nadzorom UNMIK-a in KFOR-ja. Pri administrativnih institucijah je mednarodna skupnost izbrala postopen pristop. UNMIK je šele decembra 1999 ustanovil skupno začasno administrativno strukturo JIAS⁹¹. JIAS naj bi služil kot okvir za vzajemno delovanje med UNMIK-om in nastajajočo politično elito (Dwan 2000, 87).

Po omenjenem konceptu naj bi vsak resor v pokrajini vodila skupaj dva predstavnika lokalnega prebivalstva in predstojnik mednarodnega osebja iz sestave UNMIK-a (Caplan 2002, 39).

Pri političnih procesih in vzpostavitvi političnih institucij je mednarodna skupnost izbrala podoben pristop. Prve lokalne oziroma občinske volitve so bile leta 2000. OZN je poleg JIAS-a ustanovil posvetovalno telo PSK⁹² z nalogo, da bi deloval kot parlament v senci. Kosovski člani Začasne administrativne strukture so hkrati tudi člani PSK-ja. Prav tako je bil ustanovljen tudi Začasni administrativni svet ZAS⁹³. Namen ZAS-a je podajanje predlogov in pobud, ki morajo biti predlagane kot konsenz oziroma s predhodnim soglasjem, posebnemu odposlancu generalnega sekretarja za amandmaje pri sprejemanju zakonov in pri pripravi političnih smernic.

UNMIK se je posvetil tudi delovanju pravosodnega sistema v pokrajini in poskrbel za razglasitev veljavne zakonodaje, ki je na Kosovu veljala pred letom 1989. Uspešno delovanje političnih institucij in še posebej vladavina prava sta pomembna elementa, ki prispevata k demokratični samostojnosti, ekonomskemu razvoju in pokonfliktnem reševanju situacije, kar pa v neurejenih razmerah in kaotičnem stanju ni lahko doseči (Caplan 2002, 40).

⁹⁰ UCK: Ushtria Clirimtare e Kosoves – Osvobodilna vojska Kosova.

⁹¹ Joint Intern Administrative Structure – Skupna začasna administrativna struktura.

⁹² PSK: Prehodni svet Kosova je bil ustanovljen z namenom, da se zagotovi reprezentativnost vseh političnih strank in etničnih skupin ter da se pospeši prevzemanje odgovornosti lokalnega prebivalstva za administrativno vodenje pokrajine (Dwan 2000, 87).

⁹³ Začasni administrativni svet je osemčlansko telo, ki je sestavljeno iz štirih uradnikov UNMIK-a, treh pripadnikov kosovskih Albancev in enega predstavnika srbske strani (Dwan 2000, 87).

UNMIK je z Regulativo številka 9 15. maj 2001 izdal začasno ustavno podlago za družbeno in politično ureditev Kosova. Kot je zapisano v ustavi, je Kosovo nedeljiva celota z lokalnimi samoupravnimi enotami ter z zakonodajno, izvršilno in sodno vejo oblasti. Ustava v tem času pozna tudi institucijo varuha človekovih pravic. Za vzdrževanje in zavarovanje pravnega reda je po tej regulativi odgovorna kosovska policija, ki deluje skupaj s Policijo UNMIK. Civilno zaščito je predstavljala Zaščitna enota Kosova, ki je bila zadolžena za posredovanje v primerih naravnih in drugih nesreč (UNMIK/REG2001/9).

Do danes si je UNMIK prizadeval obravnavati posamezne etnične skupine brez izjeme enakovredno. Večkrat so bila prizadevanja mednarodne skupnosti za angažiranje srbskih predstavnikov na posameznih projektih neuspešna. Vzpostavljen je bil tudi režim varstva manjšin na Kosovu. Namreč v 120-članski skupščini je deset sedežev bilo rezerviranih za kosovske Srbe in deset za ostale pripadnike manjšin. Že prej omenjena okvirna ustava pa določa manjšinske pravice v smislu uporabe materinega jezika pred sodišči in v drugih uradnih ustanovah. Omogoča manjšinam dostop do izobrazbe in enakovreden položaj z večinskim albanskim prebivalstvom (UNMIK/REG/2001/9).

Pričakovanja mednarodne skupnosti so bile po mojem mnenju večje od doseženega. Pred razglasitvijo neodvisnosti Kosova bi lahko ocenil, da je bilo stanje na terenu kljub naporom mednarodne skupnosti slabo. Če je varnostnim silam KFOR-ja in Policiji UNMIK na Kosovu v zadnjih devetih letih uspelo zajezi nasilje med etnijami, so se na drugi strani razrasli korupcija, izsiljevanja in organizirani kriminal. Nekateri avtorji in mnoge nevladne organizacije, ki delujejo na terenu, celo opišejo stanje kot neuspeh OZN-ja, ki naj bi zavaroval človekove pravice, in poročajo, da je neuspeh še toliko večji, ker se je povojni manjšinski eksodus zgodil na ozemlju, ki je bilo bolj kot katerokoli drugo konfliktno ozemlje v svetu v letu 1999 deležno diplomatske in vojaške pozornosti ter gmotne pomoči (Ward 2000, 38).

Sam v oceni dela UNMIK-a in KFOR-ja ne bi bil tako kritičen. Praktične izkušnje s terena na Kosovu kažejo, da so problemi, s katerimi se mednarodna skupnost sooča, kompleksni in velikokrat pogojeni s sodelovanjem obeh sprtih strani. Poleg kompleksnih problemov na terenu se države, ki zagotavljajo osebje in sredstva za delovanje UNMIK-a in KFOR-ja, srečujejo z domačimi problemi, saj težko zagotavljajo osebje in sredstva za civilno in vojaško misijo na Kosovu. Notranji problemi držav donatorik prav tako vplivajo na uspešnost ali neuspešnost delovanja civilne ali vojaške misije.

5 PRAVICA DO SAMOODLOČBE KOSOVA

Samoodločba ljudstva je norma pozitivnega mednarodnega prava. Samoodločba ni samo del pogodbenega prava, pač pa je prevzela značaj občega, običajnega prava. Tu gre zasluga OZN-ju. Oporo je treba iskati v UL OZN in nekaterih deklaracijah Generalne skupščine. Pri razvoju samoodločbe kot političnega načela se upravičeno postavlja pomen razvoja demokracije, ker samoodločba ni nič drugega kot eminentno demokratično dejanje, nič drugega kot uresničitev demokratične biti (Kristan 1990, 5).

Ideja samoodločbe izhaja iz reformacije in političnih filozofov sedemnajstega in osemnajstega stoletja. Rousseau je bil eden od začetnikov koncepta samoodločbe. Poudarjal je, da se ljudstvo lahko odreče določeni politiki, če so njihove pravice izrabljene. Po razpadu Sovjetske zveze so v tej kratki dobi mnogi narodi zahtevali pravico do samoodločbe in te zahteve so pri določenih narodih še danes žive. Načelo samoodločbe je bilo eno najbolj vplivnih idej v devetnajstem in dvajsetem stoletju; bilo je klic k uporabi proti državam, prav tako pa je postalo osnova za državno legitimnost, vključeno v mednarodno pravo (Andersen 1996, 37).

Koncept pravice do samoodločbe se je začel izgrajevati takrat, ko je bila pravica do samoodločbe sprejeta v UL OZN. Po tem je bila pravica do samoodločbe sprejeta v vse pomembne dokumente OZN-ja.

UL OZN kot temeljni dokument mednarodne skupnosti omenja pravico do samoodločbe v dveh členih⁹⁴. Prvič jo omenja na začetku med cilji OZN v prvem poglavju in v devetem poglavju o mednarodnem ekonomskem in socialnem sodelovanju. Posredno se na načelo samoodločbe nanašata še 73. in 76. člen UL, ki govorita o nesamoupravnih ozemljih, in člen v poglavju o mednarodnem skrbniškem sistemu.

Pravica do samoodločbe se omenja tudi v Deklaraciji o zagotovitvi neodvisnosti kolonialnih dežel in narodov, Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, Mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah, v Deklaraciji o načelih

⁹⁴ V 1. členu/ 2. točka Ustanovne listine OZN piše, da je eden od ciljev OZN razvijati med narodi prijateljske odnose, sloneče na spoštovanju načela enakopravnostim ljudstev in njihove samoodločbe, ter razvijati tudi ukrepe za utrditev svetovnega miru. V 55. členu Ustanovne listine OZN pa je navedeno: » Da bi se ustvarili pogoji za stalnost in blaginjo, ki sta potrebni za mirne in prijateljske odnose med narodi, sloneče na spoštovanju načela enakopravnosti ljudstev in njihove samoodločbe, naj se ZN zavzamejo za: a) zvišanje življenjske ravni, polno zaposlitev ter pogoje za ekonomsko-socialni napredek in razvoj, b) urejanje mednarodnih ekonomskih, socialnih, zdravstvenih in sorodnih problemov ter mednarodno sodelovanje na kulturnem in prosvetnem področju in c) splošno in dejansko spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero (UL OZN).

mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami v skladu z UL OZN in nenazadnje tudi v helsinški sklepni listini.⁹⁵

Pravica do samoodločbe se pojavlja v dveh oblikah, v tako imenovani zunanji in notranji obliki. Notranja samoodločba pomeni uveljavitev volje naroda glede njegovega političnega statusa in tudi glede gospodarskega, družbenega in kulturnega razvoja znotraj obstoječe države. Pod zunanjo samoodločbo pa se razume preureditev obstoječe države in pomeni uresničitev političnega statusa zunaj obstoječe države in se uresniči z odcepitvijo. Samoodločbe ne moremo enačiti z odcepitvijo, ker je odcepitev vsebina pravice samoodločbe (Kristan 1990, 12-13).

V mednarodnem pravu obstaja problem pravice do odcepitve, in sicer v razmerju do načela ozemeljske celovitosti držav. UL OZN⁹⁶ tudi jasno poudarja pomembnost ozemeljske celovitosti in nedotakljivosti meja.

5.1 Argumenti v prid kosovskim Albancem

Jugoslovanska ustava iz leta 1974 ter takratna ustava Srbije in Kosova razumeta avtonomni pokrajini kot zvezna subjekta jugoslovanske federacije. Praktično gre za enak status, kot so ga imele republike Jugoslavije. Avtonomna pokrajina Kosovo je sodelovala v federaciji kot ostale republike, od skupščine SFRJ, preko predsedstva in zveznih izvršnih odborov pa do zveznega in ustavnega sodišča Jugoslavije. Kosovo je kot pokrajina imela enako pravico do veta za vsako spremembo ustave. Kosovo in Vojvodina sta sprejemala svojo ustavo, imela predsedstvo in vrhovno sodišče. Dejansko je bilo Kosovo na enakem nivoju kot republike. Posledično pa je bila v narodno raznoliki Jugoslaviji razlaga pravice do samoodločbe poenostavljena in enostransko uporabljena, kar je povzročilo verižno reakcijo v odcepitvenih željah. Da bi se to končalo, je mednarodna skupnost molče sklenila, da omeji pravico do samoodločbe na zvezne enote – republike (Lutovac 1998).

⁹⁵ Deklaraciji o zagotovitvi neodvisnosti kolonialnih dežel in narodov (1514(XV) z dne 14. 12. 1960. Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah in Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah (2200(XXI) z dne 16. 12. 1966. Deklaracija o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami v skladu z UL OZN (2625(XXV) z dne 24. 10. 1970. Sklepna listina Helsinške konference o varnosti in sodelovanju v Evropi z dne 1. 10. 1975 (Petrič 1984, 260).

⁹⁶ V 2. členu 4. točke piše, da naj se vsi člani OZN-ja v svojih mednarodnih odnosih vzdržujejo grožnje s silo ali uporabi sile, ki bi bila naperjena proti teritorialni nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države ali bi bila kako drugače nezdržljiva s cilji Združenih narodov (UL OZN).

Če pogledamo z drugega zornega kota, bi lahko ugotovili, da so kosovski Albanci upravičeni do tako imenovane zunanje samoodločbe. Pogoji, ki zadoščajo omenjeni pravici, so bili ustvarjeni predvsem z zatiranjem srbske vlade. Kosovskim Albancem je bil upočasnen ali zanikan politični, kulturni in ekonomski razvoj. Srbija je konec osemdesetih let prevzela nadzor nad bančnim, izobraževalnim in kulturnim življenjem na Kosovu. Uradni jezik je postal srbski jezik, albanski množični mediji pa so bili ukinjeni in prepovedani. Obenem je bila praktično in politično odpravljena kosovska avtonomija. Kasneje, v devetdesetih letih so srbska vlada oziroma njeni varnostni organi izvajali etnično čiščenje na Kosovu. Grobo so kršili človekove pravice, saj je šlo za izginjanje določenih oseb, mučenja, namerne napade na civilno prebivalstvo, vključno na ženske in otroke, posilstva in notranja premeščanja ter naseljevanje drugih ljudi (Kumbaro 2001, 42-5).

Kristan pravi:

»Brez priznavanja pravice do odcepitve oziroma brez možnosti uresničitve te pravice izgubijo svojo vrednost vse druge komponente pravice do samoodločbe. Pravica do odcepitve se pojavi šele potem, ko neki narod ni mogel uresničiti posameznih komponent interne samoodločbe. Natanko to se je zgodilo kosovskim Albancem, ki jim je bila leta 1989 nepravilno odvzeta avtonomija. Pravica do odcepitve je torej izhod v sili ali oblika samopomoči naroda, ki mu negirajo pravico do samoodločbe in ki ne more drugače uresničiti sestavin interne samoodločbe.«(Kristan 1990, 13)

Kosovski Albanci predstavljajo okrog 90 % prebivalstva na Kosovu. Že stoletja so ohranjali in vzdrževali različne običaje, življenjski slog ter značilnosti, po katerih se ločujejo od ostalih manjšin. Zanikanje notranje samoodločbe in ukinitve avtonomije je podlaga za pravico naroda do zunanje samoodločbe. Pravica do notranje samoodločbe je bila kosovskim Albancem odvzeta oziroma negirana z odvzemom njihove pravice participacije pri procesih javnega odločanja.

Večina strokovnjakov meni, da ima vsaka skupina, ki se deklarira za ljudstvo, tudi pravico do samoodločbe. Po mojem mnenju pa se je Srbija odrekla nadzoru nad ozemljem Kosova takrat, ko je sprožila vojno in ni bila sposobna zaščititi »manjšinskega prebivalstva«.

5.2 Argumenti, ki nasprotujejo neodvisnosti Kosova

Srbski avtorji v glavnem Albancem priznavajo pravico do samoodločbe. Prav tako priznavajo oziroma sprejemajo argumente, ki se nanašajo na nekdanji položaj Kosova v Jugoslaviji po ustavi iz leta 1974. Priznavajo tudi, da je represivni sistem Miloševića v devetdesetih letih postavil Kosovo v situacijo, ko se kosovskim Albancem lahko prizna le pravico do notranjih vidikov samoodločbe.

Odcepitev, katere cilj je ustanovitev samostojne države ali pridružitve že obstoječi državi, je samo ena od mogočih oblik uresničevanja pravice do samoodločbe, zato naj ne bi zahteva po samoodločbi naroda sama po sebi predstavljala separatističnega dejanja. To bi veljalo le v primeru uporabe nasilnih sredstev za uresničitev tega cilja (Aćimović 2001, 346).

Povzetek stališč, ki so najpogosteje krožile v srbski javnosti že v času Jugoslavije, a tudi potem, je, da se Kosovu zanika možnost za samostojnost ali status republike predvsem iz naslednjega razloga: če je republika lahko suverena država, posledično ne bi mogli obstajati dve suvereni albanski državi. Če bi se potem ti dve državi združili, bi prišlo do spremembe mednarodnih meja. In glede na to, da je državna suverenost nedeljiva, na ozemlju Srbije ne bi mogli obstajati dve državi, ker druga drugo izključujeta (Janjić 1994, 132).

Argument, da ne moreta obstajati dve albanski državi, je najpogosteje izražen argument, na katerega se sklicuje predvsem srbska javnost. Res je v ustavi iz leta 1974 zapisano, da je Kosovo opredeljeno kot sestavni del Srbije. Ker so si kosovski Albanci prizadevali, da iz nekdanjega statusa pokrajine avtomatično izpeljejo argumente za pravico do odcepitve, se je praksa EU in OZN-ja oprla na mnenje Badinterjeve komisije, ki je ugotovila, da so država Jugoslavija in njene institucije razpadle. Badinterjeva komisija priznava pravico do samoodločbe le jugoslovanskim republikam, ne pa njenim pokrajinam.

Srbski avtorji so se predvsem bali ali izražali bojazen o združitvi Albanije in Kosova v eno državo. Samoodločba kosovskih Albancev in odcepitev je v direktni povezavi z ustanovitvijo Velike Albanije, kar povsem sovпада s sanjami albanskih šovinistov in težnjami Enverja Hodxe. To bi bil največji absurd evropske politike (Inić 1999, 53).

Največkrat avtorji primerjajo situacijo na Kosovu s stanjem v BiH in Makedoniji. Postavljajo si vprašanje, ali imajo kosovski Albanci večjo pravico do samoodločbe in s tem do dveh albanskih držav, kot pa, recimo, Makedonci ali Bošnjaki, ki imajo samo eno in še to jim velikokrat oporekajo (Inić 1999, 53-4).

Vsi ti argumenti, ki jih srbski avtorji pogosto poudarjajo, so preveč enostavni in ne upoštevajo vseh argumentov, ki so nastali skozi zgodovino, predvsem pa argumentov in dejstev zadnjih dvajsetih let.

5.3 Celovitost države nasproti pravice do samoodločbe

Pomembno pozornost pri tem je treba nameniti dvema načeloma mednarodnega prava: načelu pravice do samoodločbe in načelu ozemeljske celovitosti. Obe načeli namreč posegata v jedro kosovskega problema.

Enostranska odcepitev kot ena od oblik uresničitve pravice do samoodločbe, usmerjena v ozemeljske spremembe, je dejansko v diametralnem nasprotju s pravico ozemeljske celovitosti, ki teži k ohranitvi ozemeljskega statusa »quo«.

Nobena od teh pravic ne more biti absolutna. Trditev, da je enostranska odcepitev kot oblika realizacije samoodločbe v neskladju z mednarodnim pravom, ne zdrži presoje. Zato se obstajajo določena pravila mednarodnega prava, ki prepovedujejo oziroma onemogočajo enostransko odcepitev ali pa v luči načela ozemeljske celovitosti vsaj določajo pogoje in postopke odcepitve, ki v konkretnem primeru ne bi bili izpolnjeni.

Vendar v sodobnem mednarodnem pravu ni mogoče najti jasnih in formalnih pravil, ki bi enostransko odcepitev brez soglasja matične države bodisi dovoljevala bodisi prepovedovala. Sodobni razvoj državne prakse ter prevladujoča stališča, doktrine in sodne prakse vseeno omogočajo sklep, da je enostranska odcepitev lahko upravičena v določenih izrednih okoliščinah:

- kadar ima entiteta, ki zagovarja privilegij enostranske odcepitve na podlagi pravice do (zunanje) samoodločbe, status »ljudstva« v etnografskem smislu in
- kadar so njeni prebivalci izpostavljeni resnim kršitvam človekovih pravic, hkrati pa so izčrpane vse druge realne možnosti (bodisi v notranjem ali mednarodnem pravu) za rešitev humanitarne situacije oziroma uresničenje pravice do samoodločbe (Švarc 2008).

Prvi pogoj, ali so kosovski Albanci »ljudstvo« v pravnem smislu, ostaja nekoliko odprto. Koncept v mednarodnem pravu ni jasno definiran. Termin se uporablja za označevanje prebivalcev na dekoloniziranih ozemljih in za etnične skupine oziroma narode.

Drugi pogoj je mogoče s precejšnjo gotovostjo potrditi, saj je bila srbska vlada odgovorna za hude in sistematične kršitve človekovih pravic na Kosovu konec devetdesetih let prejšnjega stoletja, ki jo je VS v imenu mednarodne skupnosti v Resoluciji 1244 označil celo za grožnjo mednarodnemu miru in varnosti.

Ni pa povsem jasno, ali pogoj zahteva obstoj težke humanitarne situacije v trenutku enostranske odcepitve ali zadošča dokaz preteklih kršitev. Mogoče pa je v luči nadaljnje mednarodne prisotnosti na Kosovu sklepati, da ostajata varnostna in humanitarna situacija na terenu še naprej nestabilni. Situacije tudi ni mogoče rešiti samo v okviru srbskih političnih struktur.

Dokončen propad devetletnih pogajanj o končnem statusu Kosova in razdeljenost stalnih članic VS pa omogoča tudi sklep, da politična situacija tik pred razglasitvijo neodvisnosti ni omogočala realnih alternativ enostranski odcepitvi.

O pravnih vidikih odcepitve Kosova bo vendarle razpravljalo tudi Meddržavno sodišče v Haagu. Generalna skupščina je namreč 8. oktobra 2008 na predlog Srbije s 77 glasovi za in 6 proti, sprejela resolucijo, s katero od sodišča zahteva svetovalno mnenje o skladnosti enostranske razglasitve Kosova z mednarodnim pravom. Ker so miselni procesi Meddržavnega sodišča pregovorno skrivnostni in nepredvidljivi, lahko za zdaj o možnih izidih le ugibamo (Švarc 2008).

Ob upoštevanju takšne izredne situacije menim, da kosovska odcepitev ni bila v nasprotju z mednarodnim pravom.

5.4 Končni status Kosova

Poslanci kosovske skupščine so na izredni seji 17. februarja 2008 sprejeli Deklaracijo o neodvisnosti⁹⁷, ki razglša Kosovo za neodvisno, suvereno in demokratično državo. Kosovo je s tem postalo neodvisna in suverena država. Kosovski Srbi so tlečo krizo na Kosovu še poslabšali, ko so 28. junija 2008 v severni Mitrovici sklicali Skupščino združenja občin na Kosovu in v Metohiji. Ustanovitev skupščine je dva tedna pred tem javno najavil srbski minister za Kosovo in Metohijo Slobodan Samardžić. Samardžić je nastopil kot glavni

⁹⁷ Deklaracija o neodvisnosti Kosova obvezuje Kosovo k popolni implementaciji Ahtisaarijevega načrta in spoštovanju Ustanovne listine OZN in helsinške sklepne listine (Deklaracija o neodvisnosti Kosova 2008).

zagovornik srbskega načrta, katerega namen je z nenehnim lokalnim izzivanjem oblasti spodkopati suverenost novonastale neodvisne Republike Kosovo.

Datum 28. junij 2008 je pomenil konec petmesečnega obdobja po osamosvojitvi Kosova, v katerem so vsi glavni akterji zavzeli jasna stališča. Po razglasitvi neodvisnosti 17. februarja 2008 so voditelji kosovskih Albancev pospešeno izvajali »Celovit predlog za rešitev statusa Kosova«, znan kot Ahtisaarijev načrt, ki ga je napisal pogajalec OZN-a Martti Ahtisaari in ga 26. marca 2007 predložil generalnemu sekretarju OZN. Voditelji kosovskih Albancev so po neuspešnih prizadevanjih, da bi dosegli sporazum s pogajalci srbske vlade, načrt neradi sprejeli kot pogoj za neodvisnost Kosova. Poslanci kosovske skupščine so skladno z rokom, določenim v Ahtisaarijevem načrtu, sprejeli ustavo in 41 zakonodajnih aktov za izvedbo vseh določb, predvidenih v načrtu. Nove zakone je kosovski predsednik podpisal 16. junija 2008, en dan po začetku veljavnosti neodvisnosti. Skratka, voditelji kosovskih Albancev so storili vse, kar je od njih zahteval Ahtisaarijev načrt, in ohranili samokontrolo kljub vedno večjim srbskim provokacijam.

Ukrepi srbske vlade pomenijo jasno in neposredno nevarnost ne le za varnost na Kosovu, temveč tudi za stabilnost v celotni regiji. Obnašanje srbskih ministrstev in strank na Kosovu je nezaslišana kršitev standardov, ki se pričakujejo od države, ki si želi postati članica Evropske unije. Tako obnašanje bi bilo celo v nasprotju s smernicami za odnose med konstitutivnimi republikami nekdanje Jugoslavije pred spremembami, ki jih je uvedel zloglasni Miloševićev režim v letih 1989 in 1990. Voditelji ZDA, EU in zveze NATO, ki pozdravljajo proevropsko vlado v Srbiji, bi morali upoštevati tudi resno grožnjo stabilnosti, ki jo Srbija z vedno večjo zagnanostjo na določenih segmentih izvaja na Kosovu. (Donia 2008).

Drenikova meni (2008, 19):

»Vključitev mednarodne skupnosti v upravljanje Kosova je bila posledica »humanitarne katastrofe«. Po skoraj devetih letih prisotnosti UNMIK-a in drugih misij (npr. OVSE-ja od leta 1998 dalje) na Kosovu pa je postalo jasno, da glede na posledice katastrofe upravljanja Kosova ni več mogoče vrniti srbskim oblastem. Torej, dejansko gre za situacijo »sui generis«, ki jo opredeljujejo naslednje okoliščine: status pokrajine v nekdanji SFRJ, razpad SFRJ, kasnejše grobe in sistematične kršitve človekovih pravic, vključno s pravicami manjšin, humanitarna katastrofa, zavrnitev dogovora iz Rambouilleta, resolucije VS po VII. poglavju UL ZN, devetletna mednarodna uprava, pomanjkanje

soglasja ključnih akterjev glede zagotovitve statusa pokrajine in odgovornost mednarodne skupnosti za mir in stabilnost v regiji.«

Morebitna široka mednarodna podpora kosovski odcepitvi bi lahko bila pomembna potrditev razvoja v smeri vključitve ne le zaključenih etničnih skupin, temveč tudi homogenih etničnih enklav znotraj drugega naroda (Švarc 2008).

6 NEODVISNOST KOSOVA

6.1 Reakcije mednarodne skupnosti

Poslanci kosovske skupščine so na izredni seji 17. februarja 2008 sprejeli Deklaracijo o neodvisnosti. Omenjena deklaracija razglša Kosovo za neodvisno, suvereno in demokratično državo. Sprejeta deklaracija obvezuje državo Kosovo k popolni implementaciji Ahtisaarijevega načrta in spoštovanju UL OZN ter helsinške sklepne listine (Deklaracija o neodvisnosti 2008, 1.-3. odst.).

Takoj po razglasitvi neodvisnosti Kosova je Rusija zahtevala izredno zasedanje VS, kar se je še istega dne tudi zgodilo. O razmerah na Kosovu je na zaprtem delu zasedanja poročal generalni sekretar OZN, ki je povedal, da so razmere na Kosovu mirne in hkrati obe strani, Beograd in Prištino, pozval k spoštovanju dogovora o vzdržnosti. Naslednji dan se je Varnostni svet spet sestel na odprtem zasedanju, kjer je sodelovala tudi Srbija. Srbski predsednik Tadić je zagotavljal stališče, da Srbija nikoli ne bo priznala Kosova, hkrati pa povedal, da Srbija v tem primeru ne bo uporabila sile. Distanciral se je od dejanj, ki jih je v preteklosti storil Miloševićev režim, in izjavil, da današnja Srbija, ki je demokratična država, ne pristaja na legalizacijo groženj s silo za ustanavljanje novih držav.

Čeprav so vse države prvi dan po razglasitvi neodvisnosti v Varnostnem svetu izrazile obžalovanje, da Srbija in Kosovo nista našla kompromisa oziroma skupnega jezika, je presenetljivo, da nobena država ni podprla ruskega stališča. Rusija je namreč zahtevala, da posebni predstavnik generalnega sekretarja na Kosovu skladno s svojimi pristojnostmi razglasi odločitev kosovske skupščine za neveljavno. ZDA so odkrito in jasno podprle odločitev kosovskih Albancev. Varnostni svet na zasedanju spet ni imel skupnega stališča. Spet se je pojavilo vprašanje, kakšno vlogo naj ima OZN pri nadaljnjem upravljanju Kosova.

6.2 Reakcije držav

6.2.1 Države EU

Visoki predstavnik EU za skupno zunanjo in varnostno politiko Javier Solana je takoj po razglasitvi neodvisnosti poslal pismo generalnemu sekretarju OZN, v katerem ga je obvestil, da se je EU odločila poslati civilno misijo na Kosovo in da je EU imenovala posebnega

odposlanca EU za Kosovo. Vse to kaže, da naj bi bila razglasitev neodvisnosti Kosova najverjetneje predhodno usklajena med EU, ZDA in Kosovom.

Članice EU bodo o svojih odnosih s Kosovom odločale skladno s svojo nacionalno prakso in seveda skladno z mednarodnim pravom, so se (po besedah predsedujočega zunanjim ministrom, vodje slovenske diplomacije Dimitrija Rupla) dogovorili zunanji ministri Skupnosti na zasedanju v Bruslju. »Danes smo odločili, da se bomo soočali z novo realnostjo na Kosovu skupaj. To je enoten odziv na novo realnost,« je pojasnil Rupel. Španski zunanji minister Miguel Angel Moratinos je ob prihodu na zasedanje zunanjih ministrov jasno povedal, da »Španija ne bo priznala neodvisnosti Kosova, ker ni v skladu z mednarodnim pravom«. Vodja francoske diplomacije Bernard Kouchner je v Bruslju povedal, da bo Francija priznala neodvisnost Kosova. Razglasitev neodvisnosti ni presenečenje, so menili številni ministri. »Razglasitev neodvisnosti je zadnja točka zgodovine razpada Jugoslavije, zgodovine, ki jo je spremljalo prelivanje krvi, zato pozdravljam odločitev vlad na Kosovu in v Srbiji, da se ne bosta zatekali k nasilju,« je poudaril nemški zunanji minister Frank-Walter Steinmeier. Britanski zunanji minister David Miliband pa je rekel, da se bo neodvisnost priznavala po korakih in da bo prvi korak napravljen danes. "Ali bo Velika Britanija med prvimi? Nisem rekel niti da niti ne," je novinarjem dejal Miliband (STA 2008e).

Priznanja Kosova so se v državah EU vrstila z različnim tempom. Do danes je Kosovo priznalo 22 držav članic EU, na drugi strani pa so Španija, Ciper, Romunija, Slovaška in Grčija napovedale, da odločno nasprotujejo priznanju enostransko sprejete odločitve o neodvisnosti, ki jo je sprejela kosovska skupščina. V ozadju odločitev omenjenih držav so notranji vzroki, ki se razlikujejo od države do države.

6.2.2 ZDA

Po posegu mednarodne skupnosti so se spremenile tudi mednarodne okoliščine. Tudi ameriška administracija takratnega predsednika Billa Clintona in zunanje ministrice Madeleine Albright je bila glede kosovske državnosti manj odločna, kot bi pričakovali glede na odločnost iste ameriške administracije pri odločitvi o posegu na Kosovu.

Zamenjava državne administracije v ZDA za Kosovo kratkoročno ni bila najbolj ugodna okoliščina, saj je, skladno s svojo politiko zamenjave mednarodnih političnih prioritet, Busheva administracija uvodoma Kosovo izločila s seznama prioritet. Do kosovskega vprašanje se na visoki politični ravni praktično niso opredeljevali, čeprav je bilo na nižjih

ravnih slišati rutinske izjave o »mirnem, demokratičnem in nacionalno tolerantnem Kosovu«. Skrbno pa so pazili, da se ne bi opredeljevali do vprašanja državnega statusa kosovske dežele.

Kosovski politični razred se je s moral takim stanjem kratkoročno sprijazniti, še posebej ker je domačo politično sceno vendarle zapolnjeval lasten političen razvoj. Tako denimo so v sodelovanju z organi mednarodne skupnosti na Kosovu leta 2001 sprejeli začasni Ustavni okvir s konsenzom vodstev domačih političnih strank, seveda v domeni, da bodo ustavni okvir po rešitvi statusa zamenjali z novo ustavo.

Ključni preobrat ameriške politike do Kosova je bilo zaznati ob propadu dunajskih pogajanj. Takrat je vodilni kosovski politični glasnik ameriške vlade za reševanje kosovskega vprašanja postal državni podsekretar Nicholas Burns (Flis, 2007).

Ameriški predsednik George Bush je v tanzanijski prestolnici Dar es Salaam, zadnji postaji svoje afriške turneje, dejal, da je treba vprašanje statusa Kosova rešiti zato, da bo Balkan stabilen. Bush je v odgovoru na novinarsko vprašanje dejal, da so ZDA vedno trdno podpirale načrt odposlanca ZN za Kosovo Marttija Ahtisaarija. Ameriški predsednik je poudaril, da ga opogumlja dejstvo, da je kosovski parlament jasno objavil svojo pripravljenost in željo, da podpre pravice Srbov na Kosovu. Dejal je tudi, da je »povezanost z Evropo v srbskem interesu, in Srbi lahko vedo, da imajo v ZDA prijatelja.« Tako se je trenutno izognil direktnemu odgovoru o podpori priznanja Kosovu kot neodvisni državi. Že naslednji dan, 18. februarja 2008, so ZDA uradno priznale novoustanovljeno državo (STA 2008f).

Uradno ZDA priznavajo Kosovo kot suvereno državo in priznavajo, da gre za poseben primer, ki ga ne gre jemati kot precedens. Svojo odločitev utemeljujejo tudi s tem, da:

- je bilo Kosovo pred uveljavitvijo nove kosovske ustave 15. junija 2008 pod upravo OZN;
- elementi Resolucije 1244 zanikajo pristojnost srbskih oblasti v pokrajini;
- je bil pridobljen vsesplošen konsens med državami za posredovanje sil NATO leta 1999 za odstranitev Miloševićevega režima;
- je generalni sekretar OZN junija 2008 ugotovil, da se je stanje na terenu spremenilo in da je treba rekonfigurirati Resolucijo 1244;
- je ustanovljena evropska misija EULEX, ki bo pomagala pri vzpostavitvi pravne države na specifičnih področjih svojega dela (US Department of State, 2009. The case for Kosovo).

6.2.3 Rusija

Oba domova ruskega parlamenta sta v skupni izjavi obsodila razglasitev neodvisnosti Kosova ter jo proglasila za nezakonito. V njej trdijo, da je s tem kršeno ključno načelo mednarodnega prava o nedotakljivosti ozemeljske celovitosti posamezne države. Kot je ob tem povedal predsednik Dume Boris Grizlov, se mednarodna skupnost sooča z nevarnim presedensom, pri tem pa je po njegovih besedah vsakršno sklicevanje, da gre za edinstven primer, neutemeljeno.

V zadnjem letu Rusija ni omehčala svojega stališča, čeprav je v tem času priznala dve drugi državi, ki sta sami razglasili svojo samostojnost – Abhazijo in Južno Osetijo. V svojih stališčih stalno Rusi namigujejo tudi na to, da so v ZDA lobirali za neodvisnost Kosova, da bi delno popravili svoj ugled pri muslimanskih državah in da so s tem poskušali dati možnost EU, da s svojo zunanjo in varnostno politiko ustrezno poseže v problem na svojem kontinentu. Stališče Rusije je enako že od sprejetja kosovske Deklaracije o neodvisnosti, da je njihov »ne« v VS preprečil plaz, ki bi pospešil interese drugih etnij po podobnih dejanjih, kar bi posledično vodilo v poslabšanje varnostnih razmer v Evropi in po svetu.

Rusija je v zadnjem letu tudi preprečevala, da bi se država Kosovo včlanila v ZN in druge velike mednarodne organizacije. Rusi se vseskozi sklicujejo na vsebino sprejete Resolucije 1244, ki naj bi zagotovila ozemeljsko celovitost in suverenost države.

Po njihovem razglasitev neodvisnosti Kosova ni prineslo nič dobrega in pozitivnega v mednarodnih odnosih. Še vedno vztrajajo na stališču, da gre za kršenje mednarodnega prava in da za omenjeni problem ne pričakujejo, da bi se odnosi med Srbi in Albanci na Kosovu in v okviru srbske države v bližnji prihodnosti omehčali (Friedman, 2008).

6.2.4 Srbija

Srbska vlada je že januarja 2008 sprejela akcijski načrt, označen s stopnjo tajnosti zaupno, kjer so bili načrtovani ukrepi, če kosovska skupščina razglasi neodvisnost.

Načrt so srbski poslanci sprejeli na izredni seji, v izjavi za javnost pa so zapisali, da načrt predstavlja enotno srbsko politiko do Kosova, če bo to enostransko razglasilo neodvisnost.

Minister za Kosovo in Metohijo Slobodan Samaržić je povedal, da je Akcijski načrt dokument z najvišjo stopnjo državne tajnosti, ki mora za javnost tak tudi ostati, in dodal, da je

»najpomembnejše, da bodo državni organi v primeru neodvisnosti delovali v skladu s tem načrtom«. (RTV SLOc 2008).

Podrobnosti načrta, ki so ga sicer začeli snovati že novembra 2007, so bila dobro varovana skrivnost, kljub temu pa so je v javnosti pojavile nekatere podrobnosti:

- Srbija naj ne bi vojaško posredovala;
- Kosovo čaka blokada dobave električne energije iz Srbije;
- obeta se trgovinski embargo;
- prebivalcem Kosova pa naj bi onemogočili vstop v Srbijo in jim močno otežili dostop do zahodnih držav.

Med možnimi ukrepi so omenjali tudi odpoklic srbskih veleposlanikov iz držav, ki bodo priznale neodvisno Kosovo. Načrt naj bi vseboval ukrepe za vsako ministrstvo posebej, pripravili pa so se tudi na morebiten val beguncev srbske etnične manjšine. Od vsega načrta se je najbolj vestno izvajal ukrep odpoklicev veleposlanikov iz držav, ki so priznale Kosovo. Danes že potekajo dejavnosti Srbije, s katerimi vzpostavlja ponovne diplomatske odnose z državami, ki so jih lani veleposlaniki zapuščali.

Srbija se je na razglasitev odzvala z odločitvijo Narodne skupščine Republike Srbije, s katero potrjuje odločitev vlade Srbije o nepriznavanju protipravnih aktov, ki jih sprejemajo kosovski Albanci, vezanih na enostransko razglasitev neodvisnosti.

Zatrjujejo, da so mednarodno priznana država, ena od naslednic ustanoviteljic OZN, kateri se jamči suverenost in integriteta v njenih mednarodno priznanih mejah. Po njihovem je Resolucija 1244 izrecno predvidela, da je Kosovo sestavni del Republike Srbije.

Zahtevajo, da se razveljavijo vsi sprejeti akti, ki so podprli razglasitev neodvisnosti Kosova, tako na Kosovu kot tudi v mednarodni skupnosti. Od držav članic ZN pričakuje, da bodo spoštovale suverenost in teritorialno integriteto Republike Srbije skladno z mednarodnim pravom (Narodna skupština Republike Srbije, 2008).

V zadnjem letu je Srbiji uspelo, da je Generalna skupščina OZN sprejela resolucijo, s katero od Meddržavnega sodišča v Haagu zahteva svetovalno mnenje o skladnosti enostranske razglasitve neodvisnosti Kosova z mednarodnim pravom. Ker so miselni procesi Meddržavnega sodišča pregovorno skrivnostni in nepredvidljivi, lahko za zdaj o možnih izidih le ugibamo. Sprejetje predlagane resolucije je svojevrstno presenečenje, saj so številni komentatorji pričakovali, da Srbiji v Generalni skupščini ne bo uspelo zbrati zadostne podpore.

Pomemben dejavnik uspeha je bilo gotovo premišljeno oblikovano vprašanje, postavljeno Meddržavnemu sodišču v predlogu pozneje sprejete resolucije: »Ali je enostranska razglasitev neodvisnosti s strani začasnih institucij samouprave Kosova skladna z mednarodnim pravom?« S tako oblikovanim vprašanjem se je Srbija odrekla drezanju v politično še občutljivejše vprašanje pravne veljavnosti priznanja Kosova s strani tretjih držav. Odgovor na to vprašanje bi bilo sicer nekoliko lažje oblikovati, saj so pravila o tem v mednarodnem pravu nekoliko bolj uveljavljena, vendar pa bi bilo verjetno precej težje zbrati podporo tako oblikovani resoluciji (Švarc, 2008).

6.3 Reakcije v državah Balkana – regija

Po koncu hladne vojne je v regionalnih in evropskih razmerah ravno razpad Jugoslavije postal največji izziv varnosti. Razpadla je država, ki je bila dolga leta na območju Balkana v vojaškem, političnem in strateškem smislu nekakšno zaščitno območje za države Vzhoda in Zahoda. V novih razmerah in željah novonastalih držav po čimprejšnjim integracijam v svetovne in evropske procese, določene države reagirajo tudi skladno s pričakovanji drugih večjih držav (Vukadinović 2002, 24-25).

V nadaljevanju bom opisal reakcije balkanskih držav, povezane s krizo na Kosovu in njegovo enostransko razglasitvijo neodvisnosti. Romunija kot največja država na Balkanu je kljub lastnim zapletenim notranjim gospodarskim in družbenopolitičnim težavam pazljivo spremljala razvoj dogodkov na Kosovu iz strahu, da bi se kriza razširila širšo na regijo. Zato je vseskozi poskušala delovati kot posrednik in se je trudila, da je imela z vpletenima stranema prijateljske odnose. Uradno je Romunija sporočila, da ne bo priznala samostojnosti Kosova. Po mojem mnenju na njihovo odločitev vplivajo tudi domače razmere, ker se bojijo podobnih zahtev madžarske in slovaške manjšine.

V primerjavi z Romunijo, ki je imela trdno politično stališče do razpada Jugoslavije, je bila bolgarska politika razdeljena pri ustvarjanju enotne politike. Bolgarija je ves čas dajala vtis, da je zainteresirana za razpad Jugoslavije, ampak ne zaradi Kosova, temveč zaradi svojih interesov glede Makedonije. V zvezi s priznanjem Kosova je Bolgarija skupaj s Hrvaško in Madžarsko napovedala priznanje Kosova 19. 3. 2009. Vse tri države, ki mejijo na Srbijo, so napoved predhodno uskladile. 20. 3. je bolgarska vlada priznala neodvisno Kosovo (STA, 2008g).

Kosovo sta 9. 10. 2008 priznali Črna gora in Makedonija. Ker gre za državi, ki sta neposredni sosedi Kosova in je do priznanja prišlo samo dan po odločitvi Generalne skupščine OZN, da vprašanje zakonitosti osamosvojitve Kosova prepusti meddržavnemu sodišču v Haagu, sta obe priznanji izzvali burne odzive. Kosovo je najprej priznala vlada Črne gore, takoj za njo pa pozno zvečer še vlada Makedonije, obe na predlog posebnih resolucij in po ostri razpravi v parlamentu. Črna gora in Makedonija sta svoji priznanji Kosova uskladili. Opozicijske stranke v Črni gori niso uspele preprečiti soglasnega priznanja črnogorske vlade, v Makedonskem sobranju pa so odločitev o priznanju Kosova sprejeli s 85 glasovi "za", enim glasom "proti" in 16 vzdržanimi glasovi na predlog albanskih strank, ki predstavljajo velik del albanske Makedonije (Mladina, 2008).

»Albanija bo med prvimi državami, ki bodo priznale neodvisnost Kosova«, je že na uradnem obisku na Kosovu dejal albanski predsednik Bamir Topi.

»Zagotovo bomo med prvimi, in če že ne bomo povsem prvi, bomo zagotovo prvi to storili s srcem in dušo,« je še dejal. Na vprašanje, kako se bo Tirana odzvala, če bo Beograd ob enostranski razglasitvi neodvisnosti Kosova uvedel trgovsko in energetske blokado, je Topi dejal, da je prepričan, da bo taka blokada imela na Kosovo ničel vpliv. »Kosovo ima vse pogoje in potencialne ne samo za pomoč iz Albanije, ampak tudi za pomoč iz celotne mednarodne skupnosti,« je pojasnil in dodal, da Albanija trenutno gradi cesto čez gorato mejno območje, ki bo Kosovo povezala z albanskimi pristanišči (SIOL 2008).

Albanija je Kosovo priznala dan po razglasitvi neodvisnosti, in sicer 18. 2. 2008.

BiH še kar nekaj časa ne bo priznala Kosova, ker politika v BiH ne bo tvegala stabilnosti v državi. Interes BiH je, da se izogiba političnim dejanjem, ki bi porušila že tako načeto stabilnost med narodi v državi. BiH je orientirana k dobrim odnosom s sosedi, tako s Hrvaško kot tudi s Srbijo. Poleg dobrososedskih odnosov postavljajo v Sarajevu v ospredje približevanje evropskemu povezovanju in članstvu v NATU. Zaradi omenjenih razlogov BiH do sedaj ni priznala Kosova.

Grčija kot tradicionalna zaveznica Srbije je prav tako napovedala, da ne bo priznala neodvisnosti Kosova. »Zaradi spoštovanja teritorialne integritete Srbije in spoštovanja principov mednarodnega prava ne bomo priznali Kosova kot samostojne države,« je na tiskovni konferenci 20. novembra 2008 v Beogradu izjavil grški ambasador Hristos Panagopulos. Besede o podpori Srbiji in nepriznanju Kosova je potrdil tudi grški premier Karamanlis v Atenah na obisku srbskega predsednika vlade (Vesti RS 2008).

7 EU – KOSOVO

Na Kosovu trenutno delujejo predstavništva treh teles EU. Poleg misije EULEX deluje še posebni predstavnik Evropske unije in Evropska komisija. Pisarna posebnega predstavnika EU je bila ustanovljena na podlagi skupne akcije Sveta EU 4. februarja 2008. Zadolžena je za poročanje Svetu EU o poteku svetovanja in pomoči kosovski vladi o političnem procesu približevanja standardom EU in spoštovanju človekovih pravic na Kosovu. Delovanje in poročanje pisarne poteka preko visokega predstavnika za skupno zunanjo in varnostno politiko Javierja Solane. Drugo telo, ki deluje na Kosovu, je Pisarna za zvezo z Evropsko komisijo. Omenjena pisarna deluje na Kosovu že od leta 2004. Njena osnovna naloga je izpeljava potrebnih reform v družbi. Z njene strani se zagotavlja tudi financiranje projektov, ki so namenjeni vzpostavitvi institucij za razvoj ekonomije in izpeljavi reform za proces stabilizacije in približevanja EU.

Misija EULEX⁹⁸ na Kosovu, je največja civilna misija, ki je bila kadarkoli izvedena v okviru EU. Glavni cilji misije EULEX so pomoč, podpora in »monitoring« kosovskim institucijam pri izvajanju nalog policije, pravosodja in carine. Gre za tehnično misijo, ki bo nadzorovala in svetovala kosovskim oblastem pri izvajanju nalog na področju pravosodja, policije in carine. V

⁹⁸ Kronologija sprejemanja dokumentov in pripravljenosti EU, da prevzame odgovornost za Kosovo je bila naslednja:

»Svet EU je 10. aprila 2006 sprejel Skupni ukrep 2006/304/SZVP [1] o ustanovitvi enote EU za načrtovanje (EUPT Kosovo) v zvezi z morebitno operacijo EU za krizno upravljanje na področju pravne države in morebitnih drugih področjih na Kosovu.

11. decembra 2006 je Svet odobril koncept kriznega upravljanja za morebitno operacijo EU za krizno upravljanje na področju pravne države in morebitnih drugih področjih na Kosovu.

Skupni ukrep 2006/304/SZVP določa, da bo vodja EUPT Kosovo deloval pod vodstvom vodje operacije EU za krizno upravljanje na Kosovu.

Evropski svet je 14. decembra 2007 v Bruslju izrazil pripravljenost EU, da prevzame vodilno vlogo pri krepitvi stabilnosti v regiji, skladno z njeno evropsko perspektivo, in pri izvajanju dogovora o statusu Kosova v prihodnosti. Prav tako je izrazil pripravljenost EU, da pomaga Kosovu na poti do trajne stabilnosti tudi z misijo v sklopu Evropske varnostne in obrambne politike in s prispevkom mednarodnemu civilnemu uradu v okviru mednarodne prisotnosti. Svet za splošne zadeve in zunanje odnose je bil pozvan, naj določi podrobnosti misije in datum začetka njenega delovanja. Generalni sekretar/visoki predstavnik pa je bil zaprošen, naj pripravi misijo v sodelovanju s pristojnimi kosovskimi organi in OZN. Ob tem je generalni sekretar Združenih narodov izjavil, da so Združeni narodi ob podpori pomembnih mednarodnih organizacij dolžni podpreti Kosovo na poti k trajnostni stabilnosti. Generalni sekretar Združenih narodov je prav tako opazil pripravljenost Evropske unije, da prevzame poudarjeno vlogo na Kosovu, kakor to izhaja iz sklepov Evropskega sveta v Bruslju z dne 14. decembra 2007. Ob sprejetju tega skupnega ukrepa, je Svet EU sprejel tudi Skupni ukrep o imenovanju posebnega predstavnika EU za Kosovo.« (Skupni ukrep Sveta 2008/124/SZVP z dne 4. februarja 2008, Ur. l. L042, 16/02/2008, str. 0092 – 0098).

prehodnem obdobju pred predajo oblasti kosovskim organom bodo imeli izvršna pooblastila pripadniki EULEX-a, ki izvajajo naloge na svojem področju. Pomembno je tudi to, da EULEX deluje v okviru Resolucije 1244 pod nadzorom Bruslja.

Zakonsko osnovo za misijo EULEX najdemo v Skupnem ukrepu Sveta 2008/124/SZVP z dne 4. februarja 2008 o misiji EU za krepitev pravne države na Kosovu (Ur. l. L042, 16/02/2008, str. 0092 – 0098).

Svet Evrope je sprejel omenjeni Skupni ukrep ob upoštevanju Resolucije 1244, s katero je Varnostni svet pooblastil generalnega sekretarja, da s pomočjo pomembnih mednarodnih organizacij vzpostavi mednarodno civilno prisotnost na Kosovu in odloči, da glavna odgovornost mednarodne civilne prisotnosti vključuje pregled nad prenosom pristojnosti kosovskih začasnih institucij na institucije, ki bodo ustanovljene s političnim dogovorom (Resolucija 1244 1999, točki 10. in 11.).

27. novembra 2008 po soglasju Beograda in Prištine, je VS OZN, odobril napotitev misije EULEX na Kosovo.

To je prvi soglasni ukrep VS o Kosovu po februarski razglasitvi neodvisnosti leta 2008. Vseeno pa VS ni zgladil spora med Beogradom in Prištino glede misije EULEX, ki jo je Bruselj potrdil že februarja 2008, a do napotitve ni prišlo zaradi nasprotovanja Srbije in njene zaveznice Rusije.

Položaj EULEX-a je nevtralen, kar pomeni, da njegova navzočnost ne pomeni priznanja neodvisnosti, ki jo je Kosovo razglasilo februarja 2008. EULEX je svojo namestitev na Kosovu in prevzemanje funkcij od UNMIK-a začel 9. decembra 2008.

7.1 Organizacija civilne misije EU za Kosovo – EULEX

Pred začetkom delovanja misije EULEX je bilo treba odobriti OPLAN⁹⁹. V OPLAN-u so zapisani cilji misije EULEX po posameznih področjih. Razdelan je tudi programski pristop za prevzemanje delovnih področij in način ter roki za njihovo realizacijo. Posamezna področja delovanja so podrobno opisana. Na policijskem področju so opredeljena področja policijske klasične operativne službe, policijskega dela na državnih mejah, kriminalistična veja policijskega dela in policijske administracije.

⁹⁹ Operativni plan, ki do podrobnosti razdela, kako se bo misija EULEX razporedila na Kosovu in na kakšen način bodo pripadniki misije EULEX-a prevzemali mandate pripadnikov UNMIK-a.

Na pravosodnem področju so opredeljena področja sodne medicine in tako imenovana »pisarna za pogošane osebe«, sodnega sveta, sodstva in tožilstva ter kazensko-popravnih ustanov in služb. V OPLAN-u so opisani tudi projekti, ki jih je treba izvesti na področju carinske službe.

Kakšni so konkretni cilji misije in na kakšen način je EULEX organiziran, bom opisal v nadaljevanju.

Cilji evropske misije EULEX na Kosovu so naslednji:

- *»EULEX KOSOVO pomaga institucijam, pravosodnim organom in organom pregona na Kosovu pri doseganju trajnosti in odgovornosti delovanja institucij ter pri nadaljnjem razvoju in krepitvi neodvisnega večnarodnega pravosodnega sistema, večnarodne policije in carine ter zagotavlja, da so te institucije neodvisne od političnih vplivov in da upoštevajo mednarodno priznane standarde in evropske najboljše prakse.*

- *EULEX KOSOVO izvaja svoj mandat s spremljanjem, usmerjanjem in svetovanjem, pri tem v celoti sodeluje s programi pomoči Evropske komisije in hkrati ohranja določene izvršilne pristojnosti.»* (Ur. l. L042, 16/02/2008, str. 0092 – 0098)

Naloge EULEX-a izhajajo iz začrtanih in sprejetih ciljev. Da bi misija EULEX lahko izpolnila cilje, si je zadala naloge, da bo spremljala, svetovala in usmerjala posamezne institucije na Kosovu.

S pristojnostjo, da uradniki EULEX-a spreminjajo ali razveljavljajo operativne odločitve kosovskih organov, zagotavljajo ohranjanje in spodbujanje pravne države. S svojim delom in nadzorom uradniki zagotavljajo, da so odločitve na pristojnih področjih neodvisne od političnih vplivov. S svojo prisotnostjo in pomočjo pri preiskavah vseh vrst kaznivih dejanj uradniki EULEX-a zagotavljajo, da so vsa odklonska ravnanja v družbi pravilno preiskana. Še posebno se v nalogah omenja izdelava strategije za boj proti korupciji, goljufijam in finančnemu kriminalu. Z njihovo prisotnostjo je zagotovljena norma, da so pri vsakršni dejavnosti zagotovljeni mednarodni standardi.

Struktura misije EULEX temelji na enotni misiji, ustanovljeni v okviru Evropske varnostne in obrambne politike na celotnem ozemlju Kosova. Glavni štab misije je nameščen v Prištini. Ustanovljeni so podrejeni regionalni in lokalni uradi po celotnem Kosovu. Podporna enota misije EULEX je v Bruslju.

Funkcijsko je misija organizirana v treh enotah, in sicer policijski, pravosodni in carinski enoti. Policijska enota EULEX-a je razdeljena in nameščena skupaj z različnimi kosovskimi policijskimi službami; enota, zadolžena za pravosodje, je razdeljena in nameščena skupaj z ustreznimi službami ministrstva za pravosodje na Kosovu, upravo za izvrševanje kazenskih sankcij itd. Carinska enota UNMIK-a je nameščena skupaj s carinsko službo Kosova.

V skladu z načrtom oziroma OPLAN-om je za misijo EULEX predvideno naslednje:

- načrtovano število osebja: okrog 3.000 pripadnikov (1.900 mednarodnega osebja in 1.100 lokalnega osebja);
- proračun za prvih 16 mesecev: 205.000.000 EUR;
- vodja misije: Iv de Kermabon;
- glavni štab EULEX: Priština;
- države, ki sodelujejo v misiji: vse članice EU, Norveška, Švica, Turčija, ZDA in Hrvaška, s tem da so tudi druge države povabljene, da se pridružijo misiji (EULEX Facts, 2009).

Program dela misije EULEX je v prvih šestih mesecih usmerjen predvsem v zbiranje informacij o lokalnih sposobnostih kosovskih institucij. Po ugotovljenem dejanskem stanju, ugotovljenih pomanjkljivostih in prednostih se je začelo operativno delo in pomoč na posameznih področjih. EULEX je skladno s programom razporedil na različna področja dela ustrezno število pripadnikov, in sicer:

Tabela št. 7.1: Število pripadnikov EULEX-a po področjih dela za prvih šest mesecev

	PODROČJE DELA	Predvideno št. pripadnikov za prvih 6 mesecev
EULEX	POLICIJA	428 policijskih uslužbencev
	Operativno delo	170 policistov
	Mejna policija	113 policistov
	Kriminalistična policija	120 kriminalistov
	Administracija	25 policijskih uslužbencev
	PRAVOSODJE	4 + 106 = 110 uslužbencev
	Sodni svet	4 svetovalci
	Sodniki in tožilci (kazensko pravo)	20 sodnikov, 17 tožilcev
	Sodniki (civilno pravo)	10 sodnikov
	Kazenskopopravni domovi	55 strokovnjakov
	CARINA	27 uslužbencev

Vir: Prirejena tabela po: <http://www.eulex-kosovo.eu/srb/index.php?id=2> (20. 2. 2009).

Status osebja EULEX-a na Kosovu, kot tudi njihovi ustrezni privilegij, imuniteta in dodatna jamstva, potrebna za nemoteno delo, so urejena s posebnim sporazumom.

7.2 Prevzemanje funkcij od Združenih narodov

Že med načrtovanjem in pripravo misije EULEX je imela skupina EUPT¹⁰⁰ pomembno vlogo. Vodja EUPT-a še danes, ko je EULEX razmeščen, deluje pod pristojnostjo vodje EULEX-a. V okviru načrtovanja je bila prednostna naloga priprava celostne ocene tveganja. EUPT je bil odgovoren za pripravo OPLAN-a, zaposlitev, usposabljanje in razmestitev kompletnega osebja na misiji.

Operativni del EULEX-a je začel z delom in z razvojem tehničnih instrumentov, potrebnih za izvedbo posameznih nalog. OPLAN za delo EULEX-a je potrdil Svet Evrope. Določene pristojnosti UNMIK-a so se skladno s tem prenesle na pripadnike misije EULEX.

Do konca marca 2009 se izvaja primopredaja zadev na področjih, ki jih bo v prihodnje opravljala misija EULEX. Poleg predaje zadev po strokovni plati, se izvaja primopredaja tudi na področju infrastrukture, ki jo je do nedavnega upravljala misija UNMIK. Za omenjene predaje se je podpisal posebni tehnični sporazum.

18. avgusta 2008 je bil s strani vodje misije OZN na Kosovu UNMIK, Lambertom Zannierjem in vodjo ekipe za pripravo misije EULEX na Kosovu g. Royom Reevejem podpisan memorandum o razumevanju, ki ureja prenos pristojnosti z UNMIK-a na EULEX na področju pravosodja, policije in carine.

Dokument naj bi jasneje opredelil vlogo in pristojnosti EULEX-a v obdobju zmanjševanja misije UNMIK. Začasni namestnik vodje UNMIK-a Nicholas Haysom pa je napovedal, da bo UNMIK EULEX-u v kratkem predal tudi prostore in opremo, ki jih zaradi zmanjšanja misije ne bo več potreboval.

UNMIK je število svojih pripadnikov začel zmanjševati že v začetku septembra 2008. Zmanjševanje števila osebja je trajalo več mesecev, število pripadnikov pa naj bi na koncu zmanjšali skupno za 70 %.

Misija EULEX bi morala skladno z načrti začeti delovati sredi junija 2008, ko je začela veljati tudi kosovska ustava. Srbsko in rusko nasprotovanje neodvisnosti Kosova in s tem tudi misiji

¹⁰⁰ European Union Planning Team (Načrtovalna skupina Evropske unije).

EULEX, katere cilj je pomagati kosovskim oblastem pri vzpostavljanju pravne države, pa je povzročilo zamude in težave pri nameščanju misije.

Srbija podpira le misijo OZN, ki je za upravljanje Kosova pristojna od leta 1999. Po uveljavitvi kosovske ustave pa je ta pristojnost nezdržljiva s kosovskimi zakoni. EULEX naj bi deloval pod okriljem OZN-ja, a naj bi ohranil popolno neodvisnost pri svojem odločanju (FINDINFO 2008).

7.3 Težave pri prevzemanju mandatov

V zvezi z misijo EULEX je vse do predsedniške izjave VS OZN, s katero je bil potrjen načrt generalnega sekretarja OZN Ban Ki Moona, skupaj z znanimi »šestimi točkami¹⁰¹«, med predstavniki Kosova in zagovorniki neodvisnosti ter Srbijo, Rusijo in zagovorniki srbske ozemeljske celovitosti potekala resna diplomatska bitka.

Ko Ahtisaarijev načrt, ki ni dobil podpore VS, ni postal legalen dokument, na osnovi katerega bi EULEX lahko začel svoje delo, so številni voditelji EU, med njimi tudi Slovenije, ki je bila takrat v vlogi predsedujoče Sveta EU, podali obrazložitev, po kateri lahko EULEX prične s svojim delom zgolj na osnovi Resolucije 1244, saj naj bi bila v tej resoluciji že vsebovana pravna podlaga za začetek misije. Po mojem mnenju je šlo za preprost poskus zelo ohlapne interpretacije pravnega pomena resolucije.

Temelj za delovanja EULEX-a so v Beogradu razumeli precej drugače kot v Bruslju. V Beogradu je bilo to znak za preplah in po njihovem tolmačenju dokaz, da ima EU z misijo

¹⁰¹ Sporazum, ki so ga 7. novembra dosegli predstavniki ZN in njihove misije UNMIK z vlado Srbije o sodelovanju na šestih področjih: na področju policije, pravosodja, carin, nadzora meja, transporta ter sakralne in kulturne dediščine. Predlog je oblikoval odposlanec ZN za posredovanje v dialogu med Prištino in Beogradom o spremembi mednarodne civilne navzočnosti na Kosovu Andrew Ladley. Dogovor med Srbijo in kosovskimi oblastmi bi omogočil uresničitev načrta generalnega sekretarja ZN Ban Ki Moona o preoblikovanju UNMIK-a in vzpostavitvi EULEX-a. Beograd naj bi tako pristal na namestitev Eulexa na severu Kosova pod pogojem, da se tam ne izvaja kosovska ustava. Ban pa naj bi predlagal, da se na severu Kosova ne izvajajo določila ustave, ki zadevajo carino in policijo. Andrew Ladley naj bi tako predlagal, da bi carina na severu Kosova, na meji s Srbijo, delovala ločeno od kosovskega carinskega sistema, tako da bi sredstva, pridobljena s carino, šla v proračune srbskih občin na tem območju. Predlagal naj bi tudi, da bi policija na severu Kosova delovala pod posebnim poveljstvom, neodvisno od kosovskega. To je po navedbah časnika blizu srbskemu predlogu o oblikovanju etnične policije na severu Kosova. EULEX bi na severu deloval tudi pod poveljstvom ZN in ne EU. Po prepričanju Prištine takšen predlog pomeni vmešavanje v notranje strukture Kosova, zato za kosovske institucije ni sprejemljiv (IUSINFO, Varnostni svet ZN preložil zasedanje o Kosovu 11. 11. 2008).

EULEX slabe namene. Ker je bil EULEX zamišljen kot mehanizem, ki bo pomagal institucijam Kosova, ki je 17. februarja ob podpori večine držav EU razglasilo neodvisnost, je bil sprejemljiv za kosovske Albance, ne pa tudi za Srbijo in kosovske Srbe. In ker brez jasne pravne osnove EULEX nikakor ni mogel začeti z delom, je po šestmesečni zakasnitvi namesto junija 2008, začel delovati šele 9. decembra 2008, ko je vendarle dobil podporo VS. Toda to je bilo mogoče šele po sprejemu pogojev, ki jih je za misijo postavila Srbija. V »šestih točkah« pisma generalnega sekretarja OZN je natančno določeno, da misija EULEX lahko deluje zgolj v okviru dosedanje resolucije VS OZN 1244, ob tem pa mora biti tudi statusno nevtralna in ne sme izvajati Ahtisaarijevega načrta.

Minister za Kosovo in Metohijo v vladi Srbije Goran Bogdanović na primer vztraja, da EULEX tudi dejansko izvaja načrt šestih točk, toda iz izjave tiskovnega predstavnika misije Victorja Reuterja, je jasno, da se misija ne bo ukvarjala s temi nalogami.

Reuter je za BBC namreč dejal, da je EULEX tehnična misija na terenu, katere naloga je izgradnja mehanizmov za vladavino prava, medtem ko je načrt šestih točk *»politično vprašanje, s katerim se bodo ukvarjale oblasti v Beogradu, Prištini in šef UNMIK-a Lamberto Zannier.«* (Mladina 2008).

Različni so tudi pogledi glede mogočih tem pogovorov Beograda in Prištine. Beograd se želi pogovarjati o reševanju življenjskih problemov kosovskih Srbov, kosovski premier Hashim Thaqi pa poudarja, da se bosta Kosovo in Srbija pogovarjala le kot dve suvereni državi.

Danes je EULEX razmeščen po celotnem teritoriju Kosova, kljub nekaterim težavam pri pridobivanju soglasja vpletenih strani. EULEX tudi na severu Kosova prevzema funkcije na posameznih področjih dela, osebje UNMIK-a pa je vsaj v začetku misije EULEX povezovalni organ med EULEX-om in lokalnimi oblastmi. Tudi po poročanju vodje misije Yvesa de Kermabona je nameščanje osebja in enot EULEX-a do danes potekalo brez vsakršnih zapletov in se predaja dolžnosti osebja UNMIK-a izvaja po zastavljenih načrtih. Po izjavah Yvesa de Kermabona je pričakovati največje težave EULEX-a na področju pravosodja, ker med prebivalci Kosova ni zaupanja v pravosodni sistem. V zvezi s tem pričakuje tudi večje težave na področju odkrivanja, preganjanja in sankcioniranja korupcije in organiziranega kriminala.

8 SKLEP IN VERIFIKACIJA

Kosovo je samostojna država. Te realnosti se ne more več izpodbiti. Vendar je treba k današnji analizi preteklega dogajanja in današnjih značilnosti kosovske države uporabiti pristop, ki je celovit, sistematičen in kompleksen. Le tak način pristopa oziroma analize oblikuje pogoje, da razumemo, s kakšnimi problemi se danes sooča Kosovo in kakšni morajo biti naslednji koraki, da se stanje izboljša. Cilji, ki sem jih zasledoval skozi nalogo, so bili spoznati in analizirati zgodovinska dejstva območja, ki sem ga obravnaval, analizirati faktorje oziroma dejavnike Kosova, analizirati delovanje mednarodne skupnosti pri reševanju kosovskega problema, proučiti pravico do samoodločbe kosovskega ljudstva in prenos oziroma uspešnost predaje poslov med misijama UNMIK in EULEX. Pri obravnavi problema sem si zastavil dve hipotezi, in sicer:

»Koncept reševanja konflikta etničnega spora na območju Kosova, kot ga je zastavila mednarodna skupnosti po razpadu Jugoslavije do intervencije 1999, ni bil uspešen.« in

»Organizacija misije UNMIK ter prenos pooblastil in odgovornosti na EULEX omogoča Kosovu dolgoročen in uspešen lasten razvoj.«

Pri zgodovinskih dejstvih tega območja sem ugotovil, da so Srbi in Albanci stara naroda na Balkanu. Albanski znanstveniki dokazujejo, da so Albanci neposredni potomci Ilirov, prvotnih prebivalcev na Balkanskem polotoku. Na drugi strani srbski zgodovinarji trdijo, da so te teze posledica nacionalističnih pristopov in da so se te teze oprijeli albanski zgodovinarji šele v prejšnjem stoletju z namenom, da bi opravičili obstoj Kosova in drugih območij, naseljenih z albanskim življem. Ugotavljam, da ta pristop zanemarja predvsem posledice petstoletne romanizacije Balkanskega polotoka in dejstvo, da je domovina Albancev osrčje sedanje Albanije. Pozno omenjanje enega in drugega naroda je posledica, da sta bila en in drug narod na nizki ravni družbene organizacije. Pred prihodom Turkov na Balkanski polotok je bila večina prebivalstva pokristjanjena. S turškimi osvajanji pa se je začela islamizacija. Turki so prebivalcem, ki so sprejeli islam, nudili ugodnejše razmere za življenje in delo v primerjavi s kristjani. Srbska vladavina na Kosovu se je začela ob koncu dvanajstega stoletja. Spori znotraj dinastije so razjedali srbsko srednjeveško državo. Vzporedno z notranjim slabenjem države je bilo vse več tudi turških vpadov na to ozemlje. Iz tega obdobja je znana kosovska bitka, ki se je potekala 15. junija 1389 na Kosovskem polju. Spopadli sta se turška in srbska vojska. Obe vojski sta imeli velike izgube. Nekaj desetletij kasneje so Turki zavzeli celotno ozemlje in

svoje napade usmerili proti severu in zahodu Evrope. V devetnajstem stoletju se je moč turškega imperija krhala. Sledile so vojne operacije in ponovno je prišlo do velikih demografskih sprememb. Sledi ustanovitev Prizrenske lige, s katero so skušali obvarovati pravice albanskega naroda. V dvajsetem stoletju je sledila prva svetovna vojna, ko je današnje Kosovo postalo del Kraljevine Srbije in kasneje Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Med drugo svetovno vojno in italijansko okupacijo območja ter kasneje nemško je bilo pomorov in izseljevanja narodov spet veliko. Dogajanje med vojno in sodelovanje večine Albancev z okupatorji je po vojni spet obremenilo odnos med Albanci in Srbi na Kosovu. Takoj po vojni je Tito na Kosovu uvedel vojaško oblast, ki se je opravičevala z ogrožanjem albanskih upornikov in dezertacijo večjega števila Albancev iz Jugoslovanske ljudske armade. Sledi obdobje deformacij, kot sem ga opisal v nalogi, katerih povzročiteljica je bila Rankovičeva politika do albanskega naroda na Kosovu. Leta 1968 so evidentne prve študentske demonstracije, ko se prvič pojavijo zahteve po »Republiki Kosovo«. Prelom v odnosu do Kosova je nastal leta 1974, ko sta z Ustavo SFRJ dobili pokrajini Kosovo in Vojvodina pomembne pristojnosti, ki so po mojem mnenju pozitivno vplivale na današnje dogajanje, vezano na pravico do samoodločbe. Menim, da sta tako avtonomni pokrajini postali konstitutivna elementa jugoslovanske federacije. V kasnejših letih so srbske oblasti korak za korakom odvzemale Kosovu pristojnosti. Razmere so se zaostrele do skrajnosti s prihodom na oblast Slobodana Miloševića. Obdobje po letu 1989 pa vse do danes bom zaključil v okviru analize vloge mednarodne skupnosti pri nastajanju države Kosovo.

V sklepu zgodovinskih dejstev ugotavljam, da je obravnavano področje zgodovinsko pestro, polno vojn, spopadov, sovražnosti in neizživetega nacionalizma. Na obravnavanem območju so se zgodovinsko vrstila velika cesarstva, dve svetovni vojni in na koncu še spopadi na območju nekdanje Jugoslavije. Za seboj so pustili globoke sledi - sledi sovraštva in netolerantnosti. Ko tudi zgodovina politikom postane orodje za delitev in hujskanje narodov, so sovraštvo in vojne med narodi končna tragična posledica. Še posebej to velja tudi za Kosovo.

V tretjem poglavju naloge sem analiziral geografske in demografske dejavnike, znanstveno-tehnološki razvoj in gospodarske dejavnike, ideološke faktorje ter mednarodne legitimne in nelegitimne subjekte, s katerimi sem proučil krizno žarišče oziroma današnjo državo Kosovo.

Pri analizi vseh dejavnikov ugotavljam, da se Kosovo uvršča med manjše in revnejše evropske države. Kosovo ima na Balkanu osrednjo zemljepisno lego, od koder vodijo najkrajše poti k

Jadranskemu in Egejskemu morju. Sestavljeno je iz treh naravnih geografskih celot: Kosovo polje, Metohija in Malo Kosovo. Na Kosovu danes živi več kot 2.000.000 prebivalcev. Albancev je 90%, pripadnikov ostalih etnij pa približno 10%. Stopnja rodnosti je med največjimi v Evropi. Veliki problemi, ki tarejo to revno državo, so nezaposlenost ter slabo razvito šolstvo in zdravstvo. Vodilni gospodarski panogi sta kmetijstvo in rudarstvo. Na Kosovu delujejo tri verske institucije: srbska Pravoslavna cerkev, Rimskokatoliška cerkev in islamska verska skupnost. Legitimni akterji, ki so udeleženi na Kosovu, so OZN, OVSE, NATO, EU, legitimno izvoljene kosovske institucije in mnoge nevladne organizacije, ki opravljajo svoje poslanstvo. Od držav, ki imajo pomembno vlogo na tem območju, sem predstavil Rusijo, ZDA in Srbijo. Posebno poglavje pa sem namenil normam, ki veljajo predvsem med albanskimi državljani Kosova. V sklepu analize dejavnikov Kosova lahko ugotovim, da večina klasičnih politično-ekonomskih atributov samostojnosti ni izpolnjenih. Ključne meje države še niso določene, pravni red bo v naslednjih letih vzpostavljala Evropska unija s skoraj 3.000 uradniki EULEX-a, vzdrževanje meja je v skupni domeni EULEX-a in KFOR-ja. Albanske politične institucije so sicer legitimne, toda daleč od prave državotvorne vsebine in možnosti samostojnega ekonomskega preživetja. Ekonomska podoba Kosova je namreč izjemno problematična. Kosovo je po številu prebivalstva primerljivo s Slovenijo, ima pa manj kot desetino slovenskega bruto domačega proizvoda. Gospodarstvo stagnira, izvoz komaj za okoli 10% pokriva uvoz, stopnja brezposelnosti je izjemno visoka, veliko ljudi živi na meji siromaštva. Fiskalni sistem kot največji ekonomski atribut države je v kaotičnem stanju. Davčni sistem dejansko slabo deluje, državni izdatki tvorijo 25% bruto domačega proizvoda, kar je značilno za izrazito nerazvite države. Najšibkejša točka potencialnega gospodarskega razvoja je energetika, ki jo skoraj v celoti pokrivajo srbski viri. Edina svetla točka je relativna monetarna in cenovna stabilnost, ki temelji na logiki denarnega odbora in spodbuja evro kot plačilno sredstvo. Politična samostojnost naj bi v prihodnosti zagotovila potrebno institucionalno stabilnost in učinkovitejše delovanje ekonomskih politik. Pomoč EU pa bi potem spodbudila gospodarsko rast, investicije, podjetništvo ter socialni razvoj. Kosovo letno potrebuje milijardo evrov zunanje razvojne pomoči, katere glavnino priskrbijo države EU.

V četrtem poglavju naloge sem analiziral in raziskoval postopke, ki jih je mednarodna skupnost izvajala pri reševanju krize na Kosovu. Obdobje, ki sem ga analiziral, je obdobje od leta 1989 pa do danes. Obdobje dvajsetih let sem razdelil v pet faz oziroma obdobj, v katerih proučujem ukrepe mednarodne skupnosti. Obdobja, ki sem jih analiziral, so bila naslednja:

- a) faza iskanja dejstev in zgodnjega opozarjanja,
- b) fazo preprečevanja eskalacije konflikta,
- c) deeskaliranje konflikta,
- d) faza ohranjanja miru in
- e) faza dolgoročne krepitve in vzpostavitve miru.

Za vsako fazo oziroma obdobje, v katerem je mednarodna skupnost izvajala določene aktivnosti, sem podrobno analiziral vsako aktivnost in jo časovno opredelil. Prva hipoteza, ki sem jo postavil, se je nanašala na to, da ukrepi mednarodne skupnosti niso bili uspešni pred letom 1999. Leto 1999 oziroma zračna intervencija zveze NATA je mejnik med drugo in tretjo fazo. Iz analize v četrtem poglavju in povzetka v tabeli 4.1, ki je na koncu četrtega poglavja, je razvidno, da je mednarodna skupnost v prvem in drugem obdobju izvedla določene ukrepe.

Prvo obdobje je zajemalo zbiranje dokumentacije in informacij o kriznem žarišču. V dokumentih, ki jih je sprejemala mednarodna skupnost, je stalno prisotna globoka zaskrbljenost, večkrat sta bili sprti strani pozvani k pogajanju. V Varnostnem svetu OZN je bila sprejeta Resolucija 1160, ki je ZRJ postavila pod embargo na uvoz orožja. V to obdobje bi lahko uvrstili tudi ekonomske sankcije, ki so prizadele ZRJ, in pošiljanje diplomatske opazovalne misije OVSE na Kosovo. Za drugo obdobje je značilna uporaba diplomacije in obsojanje nasilja. Pomembna je Resolucija 1199, s katero je Varnostni svet OZN ugotovil, da konflikt na Kosovu predstavlja veliko grožnjo prebivalstvu in celotni regiji. Z delom prične mednarodna skupina za stike. Prizadevanja za mirno rešitev spora Christopherja Hilla, sporazum, ki sta ga sprejela Holbrook in Milošević, organiziranje mirovne konference v Rambouletu in sprejeta resolucija Varnostnega sveta OZN št. 1203 so aktivnosti, ki jih je mednarodna skupnost izvajala do leta 1999 oziroma do zračnih napadov zveze NATA na ZRJ.

V analizi in raziskavi delovanja mednarodne skupnosti do NATOVIH napadov leta 1999 lahko zaključim, da ima mednarodna skupnost teoretično dovolj učinkovit mehanizem in sredstva, s katerimi bi obravnavani konflikt rešila pravočasno pred nastopom velike humanitarne katastrofe. Poudariti moram, da so mehanizmi teoretična predpostavka. Praktično gre velikokrat za notranje razloge držav, ki posledično pomenijo, da se potrebne rešitve ne sprejmejo pravočasno. Ugotavljam tudi, da je bil OZN odrinjen od odločanja, ko se je pripravljala NATOVA intervencija na ZRJ. To potrjujem s tem, da potrebne proučitve in odobritve vojaške intervencije na Kosovu Rusija ni bila pripravljena potrditi tega zaradi svojih notranjih problemov (Čečenije). Kitajska je februarja 1999 uporabila veto, ko je bilo treba

podaljšati mandat OZN v Makedoniji (vzrok je v tem, da je Makedonija priznala Tajvan). Vse to kaže, da je v praksi zelo težko sprejeti določene rešitve brez tveganja, da katerakoli država ne bi nasprotovala logičnim rešitvam zaradi svojih notranjih zadev. Mednarodna skupnost reševanje kosovskega vprašanja na začetku ni hotela reševati ali implementirati v Daytonski sporazum, kar se ji je po mojem mnenju kasneje maščevalo. V tistem času so potrebovali Miloševićovo privolitev, da se bi morija v BiH končala. Zavedam se, da stvar ni tako enostavna in najmanj, kar je treba pri tem upoštevati, je predvidevanje reakcije srbske javnosti, ki se nikakor noče odpovedati svoji »sveti zemlji«.

Varnostni svet OZN je pred intervencijo sprejel dve resoluciji, ki pa nista bili dovolj učinkoviti. Konflikt se je ne glede na to na terenu zaostroval. Diplomatska prizadevanja so se prenesla na pomembnejše države in nekako stran od OZN. Pogajanja v Rambouletu so se odvijala brez vpletenosti OZN-ja in pod pokroviteljstvom velikih držav. Zaradi praktične neučinkovitosti je bil OZN odrinjen oziroma je bila njegova vloga zelo okrnjena.

Zaradi vsega naštetega lahko potrdim prvo hipotezo, da je bil koncept reševanja konflikta etničnega spora na območju Kosova, kot ga je zastavila mednarodna skupnost po razpadu Jugoslavije do intervencije 1999, neuspešen.

Sledilo je tretje obdobje, kjer je vojaško posredovanje NATOVIH sil na ZRJ brez mandata Varnostnega sveta OZN predstavljalo precedens v mednarodnih odnosih. Inicijativo je prevzela regionalna obrambna organizacija NATO. Šele s sprejetjem Resolucije Varnostnega sveta OZN 1244 se je na mednarodno sceno uspešno vrnila OZN. Ugotavljam tudi, da je bila mednarodna skupnost ves čas pripravljena na mirno in politično rešitev konflikta na Kosovu. Ta pripravljenost se je kazala v tem, da so predstavniki mnogih držav ponujali rešitve in predloge ter zahtevale od srbskega režima spoštovanje človekovih pravic. Številna pogajanja, in tudi tista v Rambouletu, ki so bila že podkrepljena z vojaško grožnjo, pri Miloševiću niso uspela. Šele vojaška intervencija je Miloševića prisilila v pogajanja in prenehanje humanitarne krize na Kosovu. Ugotavljam tudi, da je intervencija NATA omogočila in vzpostavila varnostni režim, v katerem je lahko začela delovati misija UNMIK.

V prehodu na naslednje opisano obdobje delovanja mednarodne skupnosti je bila vzpostavitev UNMIK-a na celotnem ozemlju Kosova, kjer so pred tem potekali boji med obema etničnima skupinama in varnostnimi silami Srbije, nujen ukrep mednarodne skupnosti. Poleg že razmeščenih sil NATA – KFOR je bila nujna takojšnja razmestitev civilne misije OZN. Večje število držav je podprlo misijo s tem, ko so bile pripravljene prispevati svoje strokovnjake in

sredstva. Osnovni namen UNMIK-a je bil vzpostavitev demokratičnega sistema in osnov za izgradnjo institucij, ki na Kosovu niso delovale. V obdobju, ki sem ga v nalogi imenoval ohranjanje miru, je OZN s svojimi institucijami odigrala pomembno in nenadomestljivo vlogo. V situaciji, ko je bilo sovraštvo med Srbi in Albanci na Kosovu neizmerno, je bilo po mojem mnenju zelo težko izvajati izvršno in zakonodajno funkcijo in obenem usklajevati in nadzirati aktivnosti ene in druge etnije. Uspehi mednarodne skupnosti so se v prvih dveh letih kazali predvsem na humanitarnem področju, vzpostavljanju administrativnih struktur in izvedbi prvih občinskih oziroma lokalnih volitev na Kosovu. Po dveh letih se je bilo treba soočiti z delitvijo Kosovske Mitrovice, zelo napetimi odnosi med Beogradom in Prištino, nadzorom nad delovanjem Kosovskega zaščitnega korpusa. Ugotavljam, da določene izzive, ki so bili pred UNMIK-om, osebje ni rešilo. Menim, da je vzroke treba iskati tudi pri začetni slabi oceni narave konflikta in v določenih primerih v napačnih pristopih k reševanju problemov.

V marcu 2004 so izbruhnili nemiri, ki so po takratnem poročanju medijev presenetile mednarodno skupnost. Ocena osebja, ki je takrat delala na terenu, pa je bila, da nemiri niso presenečenje. Pomanjkanje gospodarskih priložnosti in nedoločenosti, kakšen bo končen status Kosova, ter prevelika pričakovanja ljudi, da jim bo UNMIK uredil vse, so bili po mojem mnenju vzrok nemirov in protestov. Ti nemiri na Kosovu so mednarodno skupnost opozorili, da je treba situacijo, kjer se še vedno ne ve, kakšen bo končen status Kosova, spremeniti. Mednarodna skupnost je spet s pobudo posebnega odposlanca Eideja v svojem poročilu generalnemu sekretarju OZN dala pobudo za začetek pogajanj o prihodnjem statusu Kosova med Beogradom in Prištino.

Konec leta 2005 so se pogajanja med Beogradom in Prištino začela in s tem tudi zadnje obdobje, ko mednarodna skupnost začne iskati dolgoročne rešitve in vzpostavlja samostojne institucije na Kosovu.

Posebni odposlanec Martii Ahtisaari s svojim načrtom ne uspe. V svojem načrtu predlaga določeno stopnjo neodvisnosti in mednarodno prisotnost Evropske unije. Spet se v Varnostnem svetu OZN zatakne zaradi zavrnitve Rusije. Nadaljevanje pogajanj je potem vodila Trojka. Lahko ugotovim, da je v času, ki sledi, OZN spet ostal ob strani. Vmes so aktivno potekali pogovori med EU in generalnim sekretarjem OZN o prenosu določenih funkcij z UNMIK-a na EULEX. Po končanih pogajanjih Trojke se je vprašanje spet vrnilo v Varnostni svet OZN. Zgodba se je ponovila. Države EU in ZDA so bile za implementacijo Ahtisaarijevega načrta, medtem ko je Rusija ostajala pri svojem in poudarjala, da omenjena implementacija pomeni

kršenje mednarodnega prava in nevarnost precedensa v primeru razglasitve neodvisnosti Kosova. Sledila je razglasitev neodvisnosti Kosova 17. februarja 2008. Takoj naslednji dan je Rusija zahtevala sklic izredne seje in zahtevala, da generalni sekretar razglasi kosovsko odločitev za nično. Presenetljivo je mogoče to, da nobena druga stalna članica ni podprla stališče Rusije.

Ugotovim lahko tudi to, da so neformalni pogovori med EU in OZN o prenosu odgovornosti z UNMIK-a na EULEX tekla že nekaj mesecev prej. Sklepam lahko, da je bil prenos določenih funkcij z UNMIK-a na EULEX le vprašanje časa.

V petem poglavju sem analiziral pravico do samoodločbe in ugotovil, da pravico do samoodločbe opredeljuje temeljni akt mednarodne skupnosti, prav tako pa se pravica do samoodločbe omenja v Deklaraciji o zagotovitvi neodvisnosti kolonialnih dežel, v Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, v Mednarodnem paktu o državljskih in političnih pravicah, v Deklaraciji o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami skladno z Ustanovno listino OZN in ne nazadnje je pravica do samoodločbe opredeljena v Helsinški skupni listini.

Pravica do samoodločbe se pojavlja v dveh oblikah, in sicer kot notranja in zunanja oblika. Na podlagi tega sem analiziral stanje na Kosovu in ugotovil, da je pravica do odcepitve le ena od vsebin pravice do samoodločbe. Pravica do odcepitve se je legitimno pojavila šele potem, ko kosovski Albanci niso mogli uresničiti posameznih komponent notranje samoodločbe. Zanikanje notranje samoodločbe in še poprejšnja ukinitve avtonomije je podlaga za pravico kosovskih Albancev do zunanje samoodločbe. Prav tako je bila pravica do notranje samoodločbe Albancem odvzeta z odvzemom njihovih pravic pri sodelovanju v javnih odločevalskih procesih. Sklepam, da je imela kosovska skupščina na podlagi predstavljenih dejstev pravico do razglasitve neodvisnosti. Reakcije držav na razglasitev neodvisnosti so bile zelo različne in po mojem mnenju so na priznavanje ali nepriznavanje posamezne države ključno vplivali notranji dejavniki posamezne države.

V zadnjem poglavju sem analiziral pripravljenost EU, da prevzame odgovornost za stabilizacijo in dolgoročno krepitev miru na Kosovu. Ugotovil sem, da je že leta 2006 Svet Evrope sprejel sklep o ustanovitvi enote EU za načrtovanje v zvezi z operacijo EU za krizno upravljanje na področju pravne države in drugih področjih na Kosovu. Leta 2007 je EU izrazila pripravljenost, da prevzame vodilno vlogo pri krepitevi stabilnosti v regiji, in s tem tudi pripravljenost pomagati Kosovu na poti do trajne stabilnosti. Tudi generalni sekretar OZN

pove, da je OZN ob podpori pomembnih mednarodnih organizacij zavezan k podpori Kosova na poti k trajni stabilnosti. Že 18. avgusta 2008 je bil podpisan memorandum o razumevanju med vodjo UNMIK-a in EULEX-a. Ta memorandum je opredelil prenos pristojnosti na področju pravosodja, policije in carine. UNMIK je število svojih pripadnikov začel zmanjševati že v septembru 2008. Misija EULEX pa bi morala po prvotnih načrtih začeti z delovanjem na Kosovu že meseca junija 2008. Nasprotovanje Rusije in Srbije je povzročilo zamudo. V zvezi z začetkom delovanja misije EULEX je potekala prava diplomatska bitka. Temelj za delovanje EULEX-a so v Beogradu razumeli precej drugače kot v Bruslju. Sporazum, ki so ga 7. novembra 2008 dosegli predstavniki Združenih narodov z vlado Srbije o sodelovanju na šestih področjih, je bil temelj ali pogoj, da je srbska stran privolila v razmeščanje EULEX-a, pri čemer so pogojevali sporazum še s tem, da naj ne bi veljala nova kosovska ustava severno od Kosovske Mitrovice. Ugotavljam, da je EULEX danes razmeščen po vsem kosovskem teritoriju. Poleg tega prevzema določene funkcije tudi na severnem delu Kosova. Vodja EULEX-a je navezal dobre stike z lokalnimi veljaki na severu Kosova, tako lahko pričakujemo, da bo v bližnji prihodnosti EULEX opravljal svoje naloge v polnem zagonu. Po izjavah vodje Yvesa de Kermabona z začetkom razmeščanja in prevzemanja funkcij do danes ni bilo večjih težav. Kosovo potrebuje mednarodno pomoč predvsem na področjih delovanja pravne države, varnostnem in gospodarskem področju. Za boljše stanje na ekonomskem, socialnem in gospodarskem področju pa potrebuje vzvode, ki bodo vlagatelje prepričale, da Kosovo postaja varna in dolgoročno hitro razvijajoča se država. V celoti lahko potrdim na začetku postavljeno drugo hipotezo, in sicer, da *organizacija misije UNMIK in prenos pooblastil in odgovornosti na EULEX omogoča Kosovu dolgoročen in uspešen lasten razvoj*.

Končno menim, da je EULEX misija, ki bo poleg svoje osnovne naloge služila za balansiranje med srbskimi in albanskimi pričakovanji oziroma zahtevami v odnosu do dela mednarodne skupnosti. To pa naj bi bilo, kako pripraviti Srbijo v pogovore s kosovskimi oblastmi.

Srbija kot država civilno misijo EU na Kosovu vseeno sprejema, saj je v danih okoliščinah iztržila to, kar je hotela. Drugače pa je s Srbi na terenu. Ti imajo mešane občutke. Po eni strani zagotavljajo, da se EULEX-u ne bodo aktivno upirali, vendar z njim tudi ne bodo sodelovali. Po drugi strani naj bi bili celo nekako zadovoljni, saj podobno kot Albanci vidijo v njem možnost delitve Kosova, kar bi jim zdaj bolj ustrezalo. Vendar tudi delitev Kosova ni nujno končna rešitev odprtih vprašanj. Srbska balkanska pričakovanja so doživela, kar so. Albanska

pričakovanja so se šele dobro začela. Ali bo EULEX praktično izpolnjeval svoje deklarativne cilje in kakšen bo dolgoročni razplet, bo pokazal čas. V tem pogledu gre verjeti in zaupati institucijam EU. Seveda pa je brez sodelovanja in pozitivnih sprememb znotraj kosovske družbe projekt obsojen na propad.

9 LITERATURA

- Aćimović, Ljubivoje. 2001. *Svet i jugoslovenska kriza*. Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji.
- Ahtisaari, Martti. 2001. *Misija u Beogradu*. Beograd: Filip Višnjić.
- Andersen, Malcolm. 1996. *Frontiers: Territory and State Formation in The Modern World*. Cambridge: Polity Press.
- Benko, Vladimir. 2000. *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče Sophia.
- Brahimi report, *UN Document, A/55/305 – S/2000/809*. Brahimi, Lakhdar. Charman of The Pannel on United Nations Peace Operations: *Report of the Panel on United nations Peace Operations.*, 21. 8. 2000.
- Bratun, Zvonimir. 2005. *Vojaška geografija I.* Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
- Bučar, Bojko, Zlatko Šabič in Milan Brglez. 2000. *Navodila za pisanje seminarske naloge in diplomskega dela*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bučar, Bojko. 1993. *Mednarodni regionalizem – mednarodno večstransko sodelovanje evropskih regij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Burg, Steven. 2000. *The following comments*. V Keridis Dimitris and Pfaltzgrfaf Robert. *Nato and Southeasteren Europe. Security Issues for the Early 21st Century*. USA: The Institute for Foreign Policy Analysis&The Kokalis Foundation Brassey.
- Caplan, Richard. 2002. *A New Trusteeship? The international Administration of War-torn Territories*. The International Institute for strategic Studies. London: Oxford University Press
- Cvijić, Jovan. 1991. *Balkansko poluostrvo II. izdanje*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti.
- Cvijić, Jovan. 1966. *Balkansko poluostrvo i južnoslovenske zemlje*. Beograd: Zavod za izdavanje učbenika socialističke republike Srbije.
- Deklaracija o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov - *Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co.operation Among States in Accordance with the Charter of the United Nations*; Resolucija GS ZN 2625 (XXV), sprejeta 24. oktobra 1970. Dostopno prek: [www.hku.edu/law/conlawhk/conlaw/ Outline4/2625.htm](http://www.hku.edu/law/conlawhk/conlaw/Outline4/2625.htm) (21. 9. 2008).

- Deklaracija o neodvisnosti – *Declaration of independence*, sprejeta 17. 2. 2008 v Prištini. Dostopno prek: http://www.assembly-kosova.org/common/docs/declaration_independence.pdf (20.1.2009).
- Derens, Jean A.. 2007. Velike sile v kosovski pasti. *Le monde diplomatique* (marec).
- Donia, Robert J.. 2008. *Plazeča se kriza: Načrt srbske vlade za Kosovo*. Ljubljana: IFIMES. Dostopno prek: <http://www.ifimes.org/default.cfm?Jezik=si&Kat=10&ID=383&Find=Robert%20J.%20Donia&M=7&Y=2008> (12. 12. 2008).
- Drenik, Simona. 2008. Neodvisnost Kosova – sui generis. *Pravna praksa* (22): 19.
- Dwan, Renata. 2000. *Armed conflict prevention, management and resolution*. V Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI Yearbook 2000. Stockholm: Oxford University Press.
- Svet Evrope. 1995. Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin - *Framework Convention on National Minorities, Svet Evrope, (ETS NO. 157)*, sprejeta 1. februarja 1995). Dostopno prek: <http://Conventions.coe.int/Treaties/Html/157.htm> (21. 9. 2008).
- EU. 2006a. *Skupni ukrep Sveta 2006/304/SZVP z dne 10. aprila 2006 o ustanovitvi enote EU za načrtovanje (EUPT Kosovo) v zvezi z morebitno operacijo EU za krizno upravljanje na področju pravne države in morebitnih drugih področjih na Kosovu*. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/kazala_infra/rep_inst_34.html (10. 2. 2009).
- EU. 2006b. *Skupni ukrep Sveta 2006/918/SZVP z dne 11. decembra 2006 o spremembi in podaljšanju Skupnega ukrepa 2006/304/SZVP o ustanovitvi enote EU za načrtovanje (EUPT Kosovo) v zvezi z morebitno operacijo EU za krizno upravljanje na področju pravne države in morebitnih drugih področjih na Kosovu*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006E0918:SL:NOT> (15. 2. 2009).
- EU. 2008. *Skupni ukrep Sveta Evrope. 2008/124/SZVP. 4.2.2008*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:042:0092:0098:SL:PDF> (12. 2. 2009).
- EULEX. 2009. *European Union Rule of Law_Facts*. Dostopno prek: <http://www.eulex-kosovo.eu/srb/index.php?id=2> (20. 2. 2009).
- EULEX. Dostopno prek: <http://www.eulex-kosovo.eu/>.
- Find Info. 2008. Unmik in Eulex bosta v ponedeljek podpisala memorandum o razumevanju, 17. 8. 2008. Dostopno prek: <http://www.findinfo.si/DnevneVsebine/Novice.aspx?id=4653> (2. 3. 2009).

- Flis, Drago. 2007. Razlogi za mednarodno priznanje kosovske države. IFIMES, 15. 5. Dostopno prek: <http://www.ifimes.org/default.cfm?Jezik=si&Kat=10&ID=305&Find=kosovo&M=5&Y=2007> (8. 3. 2009).
- Friedman, George. 2008. *Kosovar Independance and the Russian Rection*. Dostopno prek: [http://www.stratfor.com/weekly/kosovar_independance_and_russian_reaction\(10.3.2009\)](http://www.stratfor.com/weekly/kosovar_independance_and_russian_reaction(10.3.2009)).
- Gaber, Slavko in Tonči Kuzmanić. 1989. *Kosovo – Srbija – Jugoslavija*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS.
- Generalni sekretar. 2002a. *Report of the Secretary-General on the United Nation Interm Administration Mission in Kosovo* – Poročilo Generalnega sekretarja o Začasni misiji Združenih narodov na Kosovu, S/2002/779. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/484/48/IMG/N0248448.pdf?OpenElement> (1. 11. 2008).
- Generalni sekretar. 2002b. *Report of the Secretary-General on the United Nation Interm Administration Mission in Kosovo* – Poročilo Generalnega sekretarja o Začasni misiji Združenih narodov na Kosovu, S/2002/436. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/336/06/IMG/N0233606.pdf?OpenElement> (1. 11. 2008).
- Generalni sekretar. 2004a. *Report of the Secretary-General on the United Nation Interm Administration Mission in Kosovo* – Poročilo Generalnega sekretarja o Začasni misiji Združenih narodov na Kosovu, S/2004/348. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/TMP/8601573.html> (1. 11. 2008).
- Generalni sekretar 2004b. *Report of the Secretary-General on the United Nation Interm Administration Mission in Kosovo* – Poročilo Generalnega sekretarja o Začasni misiji Združenih narodov na Kosovu, S/2004/907. Dostopno prek: <http://daccessdds.un.org/TMP/1440542.html> (1. 11. 2008).
- Ghali, Boutros Boutros. 1992. *An Agenda for Peace. Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping*. New York: United Nations.
- Grgič, Borut. 2007. Po Marttiju Ahtisaariju Kosovo potrebuje Georga Busha. *Delo*, 3. 2.
- Grizold, Anton in Bogomil Ferfila. 2000. *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Grizold, Anton. 1994. KVSE kot regionalno varnostno sredstvo. *Teorija in praksa* 31 (7/8): 726-28. Grizold, Anton. 1999. Intervju: Suverenost države nič več to, kar je bila. *Revija Obramba* (5): 29-31.

- Haas, Richard N.. 1999. *Intervention. The Use of American Military Force in the Post Cold War World*. Washington D.C.: Brookings Institution.
- Horvat, Branko. 1988. *Kosovsko pitanje*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka Globus.
- Hrvatin, Tomaž. 2005. *Vloga regionalnih varnostnih organizacij pri reševanju regionalnih konfliktov: analiza primerov NATO in OVSE*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ICG. Dostopno prek: <http://www.crisis.group.org> .
- Imami, Petrit. 2000. *Srbi i Albanci kroz vekove*. Beograd: K.V.S.
- Inić, Slobodan. 1999. Samoopredeljenje Kosova – za i protiv. V *Srpsko albanski dijalog*, ur. Seška Stanojlović, 50-6. Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji.
- IUSINFO. 2008. Varnostni svet ZN preložil zasedanje o Kosovu. 11. 11. Dostopno prek: https://www.ius-software.si/Novice/prikaz_Novica.asp?id=39112&Skatla= (2. 3. 2008).
- Jane's Sentinel. 2007. *Country Risk Assessments: The Balkans*. Aleksandria, Virginia, ZDA: Janes's Information Group Inc.
- Janjić, Dušan. 1994. *Nacionalni identitet, pokret i nacionalizam Srba i Albanaca, Sukob ili dijalog. Srbsko – Albanski odnosi i integracija Balkana*. Subotica: Otvoreni univerzitet, Evropski centar za rešavanje konflikata.
- Jogan, Savin. 1999. Od Haaga (1899) do Kosova (1999): Sto let razvoja mednarodnega humanitarnega prava. *Revija Obramba* (7): 4-6.
- Judah, Tim, Grgić Borut, Vladimir Matič in Janes O'Brien. 2007. *Kosovo in the Balance. A Trial diplomacy*. Dostopno prek: <http://www.iss-lj.si/pdf/policy-analysis/2007-09-19-A-Trial-for-Diplomacy.pdf> (15. 10. 2008).
- Judah, Tim. 2000. *Kosovo – War and Revenge*. London: Yale University Press.
- KFOR. Dostopno prek: <http://www.natoint/KFOR/> (10. 5. 2009).
- King, Ian in Whit Mason. 2006. *Peace at any Price: How the world failed Kosovo*. London: Hurst&Company.
- Kosovo Force. 2007. *KFOR*. Priština: Interpress R. Company.
- Kotnik, Igor. 2000. *Preoblikovanje oboroženih sil evropskih držav*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kristan, Ivan. 1982. Ustavnopravni položaj autonomnih pokrajina u SFRJ. V *Nacionalno pitanje i socijalizam* (zbornik radova), ur. Ralačević Zorica, 483-518. Beograd: Izdavačka radna organizacija Rad.

- Kristan, Ivan. 1990. *Pravica do samoodločbe*. Ljubljana: Zbornik pravnih razprav Pravne fakultete v Ljubljani.
- Kumbaro, Dajena. 2001. *The Kosovo Crisis in an International Law Perspective: Self Determination, Territorial Integrity and the NATO Intervention*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/acad/fellow/99-01/kumbaro.pdf> (20. 1. 2009).
- Lipušček, Uroš. *Mednarodna obzorja 2007*. Dostopno prek: http://rtvslo.si/odprtikop/mednarodna_obzorja/kosovo/. (5. 1. 2009).
- Lukič, Reneo in Allen Lynch. 1996. *Europe from the Balkans to the Urals. The Disintegration of Yugoslavia and the Soviet Union*. Stockholm: Oxford University Press Inc.
- Lutovac, Zoran M. 1996. *Manjine, KEBS i jugoslovenska kriza*. Beograd: Institut za međunarodno politiku i privredu.
- Lutovac, Zoran. 1998. The right to self-determination: The collapse of the SRF of Yugoslavia and the status of Kosovo. V *Massnahmen zur internationalen Friedenssicherung*, ur. Erich Reinter, 225-39. Gradec, Dunaj in Köln: Styria.
- Lutovac, Zoran. 1999. *Međunarodna zajednica i kosovsko pitanje (1997-1999)*. Kosovo: Nova srpska politička misao-Nova edicija.
- Magaš, Branka. 1993. *The Destruction of Yugoslavia: tracking the break-up 1980-1992*. London in New York: Verso.
- Ministrstvo za obrambo. 1998. *Zgodovina in značilnosti Kosova*. Ljubljana. Ministrstvo za obrambo.
- Ministrstvo za obrambo. 2000. *Priročnik Kosovo*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
- Ministrstvo za obrambo. 2004. *Družbene značilnosti Kosova*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo.
- Mladina. 2008a. Črna gora in Makedonija priznali Kosovo. Dostopno prek: http://www.mladina.si/dnevnik/10-10-2008-crna_gora_in_makedonija_priznali_kosovo (15. 3. 2009).
- Mladina. 2008. Eulex – misija nemogoče. 12. 12. Dostopno prek: http://www.sloportal.net/article_eulex_misija_nemogo%20e___402665.htm (1. 3. 2009).
- Načrt implementacije standardov za Kosovo. *Kosovo Standards Implementation Plan – KSIP*. Dostopno prek: www.unhcr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htm (20. 9. 2008).

- Načrt Martiija Ahtisaarija za Kosovo. *Plan Martiija Ahtisaarija za Kosovo i Metohiju*. Dostopno prek: <http://www.glas-javnosti.rs/dodaci/plan-martiija-ahtisarija-za-kosovo-i-metohiju> (20.2.2009).
- Narodna skupština Republike Srbije. 2008. *Odluka narodne skupštine Republike Srbije o potvrđivanju odluke Vlade Republike Srbije o poništavanju protivpravnih akata privremenih organa samouprave na Kosovu i Metohiji o proglašenju jednostrane nezavisnosti*. Dostopno prek: <http://www.kim.sr.gov.yu/cms/item/documents/rs.html> (10. 9. 2009).
- *OSCE Handbook*. Dostopno prek: <http://www.osce.org/publications/handbook/files/handbook.pdf> (10.9.2008).
- OSCE. Dostopno prek: <http://www.osce.org> (10. 5. 2009).
- OZN. Dostopno prek: <http://www.un.org/> (10. 5. 2009).
- OZN. 2007. *Security Council report: Kosovo – december 2007*. Dostopno prek: <http://www.securitycouncilreport.org/site/c.gIKWLeMTIsG/b.3602251/> (15. 10. 2008).
- OZN. 2000. UNMIK/REG/2000/1 (2000) On the Kosovo Joint Interim Administrative Structure. Priština. Dostopno prek: <http://www.unmikonline.org/regulations/2000/reg01-00.htm> (12. 12. 2008).
- OZN. 2001. UNMIK/REG/2001/9 (2001) Constitutional Framework for Provisional Self-Goverment. Priština. Dostopno prek: <http://www.unmikonline.org/regulations/2001/reg09-01.htm> (12. 12. 2008).
- OZN. 2005. *UNOSEK: Vodilnih deset načel Skupine za stike pri vzpostavitvi statusa Kosova*, objavljenih 7. oktobra 2005. Dostopno prek: <http://www.unosek.org/docref/Contact%20Group%20%20Ten%20Guiding%20principles%20for%20Ahtisaari.pdf> (18.9.2008).
- OZN. 1945. *Ustanovna listina Združenih Narodov (Charter of the United Nations)*. Dostopno prek: <http://www.un.org/aboutun/charter> (17. 9. 2008).
- Periodika Taylor & Frcnis in Routledge. Dostopna prek: <http://www.informaworld.com> (10. 5. 2009).
- Petrič, Ernest. 1984. *Pravica do samoodločbe*. Maribor: Založba obzorja Maribor.
- Poročilo mednarodne krizne skupine - *Internationa Crisis Group Report*. September 2007. Dostopno prek: <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=322&1=1> (21. 11. 2008).

- Poročilo urada za statistiko Kosova: *Indikatori i statistički podaci u obrazovanju 2004/05, 2005/06, 2006/07*. Dostopno prek: http://www.masht-gov.net/advCms/documents/Raporti%20statistikor_serbisht.pdf (15. 1. 2009).
- Prebilič, Vladimir. 2007a. *EU - Skupna zunanja in varnostna politika*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Prebilič, Vladimir. 2007b. *Mirovne misije Evropske Unije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Resolucija Varnostnega sveta ZN 1160 (S/RES/1160), sprejeta 31. marca 1998. Dostopno prek: <http://www.u.n.org/peace/kosovo/98sc.htm> (17. 8. 2008).
- Resolucija Varnostnega sveta ZN 1199 (S/RES/1199), sprejeta 23. septembra 1998. Dostopno prek: <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1199.htm> (17. 8. 2008).
- Resolucija Varnostnega sveta ZN 1244 (S/RES/1244), sprejeta 10. junija 1999. Dostopno prek: <http://www.unmikonline.org/misc/N9917289.pdf> (17. 8. 2008).
- Roucouas, Emmanuel. 2000. *Peace agreements as instruments for the resolution of intrastate conflicts. V Conflict Resolution, New Approaches and Methods*. Paris: UNESCO France.
- RTVSLO. 2008a. Od česa bi neodvisno Kosovo živel. 13. 2. Dostopno prek: http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=164936 (15. 1. 2009).
- RTVSLO. 2008b. Sever Kosova odprt za kriminalce? 12. 11. Dostopno prek: http://www.rtv slo.si/modload.php?&cmod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=164936 (15. 1. 2009).
- RTVSLO. 2008c. Srbi s skrivnim načrtom nad neodvisno državo. 14. 1. Dostopno prek: http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&c_param=&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=162532 (10. 3. 2009).
- RTVSLO. Kosovo dobilo varnostne sile. 21. 1. Dostopno prek: http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=191448&rss=1 (29. 1. 2009).
- Sadiku, Nehat. 2005. Kosovo na razpotju, ujeta v gospodarski brezperspektivnosti. Dostopno prek: <http://www.finance.si/138713> (10. 9. 2008).
- Salačanin, Stanislav. 2006. *Avtonomija kot možni način odpravljanja etničnih napetosti: Primer avtonomije Kosova in Metohija*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Simić, Predrag. 2000. *Put u Rambuje*. Beograd: NEA.
- SIOL. 2008. *Albanija obljublja takojšnje priznanje Kosova*. Dostopno prek: http://www.siol.net/svet/novice/2008/01/albanija_bo_takoj_priznala_kosovo.aspx (15. 3. 2009).
- SIPRI. Dostopno prek: <http://www.sipri.org/> (10. 5. 2009).
- Slatenšek, Boštjan. 2002. *Kosovske stopinje*. Ljubljana: Študentska založba.
- Slovenska vojska. 2008. *Mednarodne vojaške operacije*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
- Solana, Javier. 1999. *Press Conference by NATO Secretary General, Javier Solana and General Wesley Clark, SACEUR*. Dostopno prek: <http://www.Nato.int/kosovo/press/p990401c.htm> (15. 11. 2008).
- Sporočilo za javnost Varnostnega sveta. 2003. *SC/7951*. Dostopno prek: <http://www.un.org/News/Press/docs/2003/sc7951.doc.htm> (18. 10. 2008).
- Sporočilo za javnost Varnostnega sveta. 2005. *SC/8533*. Dostopno prek: <http://www.un.org/News/Press/docs/2005/sc8533.doc.htm> (18. 10. 2008).
- STA. 2007a. *ZDA in Evropa v ZN za neodvisno Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=s&id=1158430> (8. 12. 2008).
- STA. 2007b. *Steinmeier: O Kosovu naj razpravlja trojka EU, ZDA in Rusija*. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=s&id=1178451> (10. 12. 2008).
- STA. 2007c. *Trojka brez novih predlogov, ampak za soglasje glede Kosova*. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=s&id=1183107> (10. 12. 2008).
- STA. 2007d. *Trojka za Kosovo: Brez dogovora, a zaveza odpovedi nasilju*. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=s&id=1183107> (10. 12. 2008).
- STA. 2008e. *Mednarodna priznanja Kosova, tudi s strani ZDA*. Dostopno prek: http://www.planet.si/portal/site/planet/template.MAXIMIZE/?javax.portlet.prp_6d739e1ce36e1c3afd0c011074a038a0_viewID=FULL_VIEW&newsId=8092410 (10. 3. 2009).
- STA. 2008f. *Bush znova podprl neodvisnost Kosova*. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=s&id=1259581> (15. 2. 2009).
- STA. 2008g. *Kosovo priznala tudi Bolgarija*. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?id=1269048> (15. 3. 2009).
- Stanič, Janez in drugi. 1984. *Albanci*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Stanojlović, Seška. 1998. *Kosovo: pravo i politika. Kosovo u normativnim aktima pre i posle 1974 godine*. Beograd: Helsinki Committee for human rights in Serbia.

- Statistični urad Kosova. 2007. *Kosovo u brojkama, 2007*. Priština: Urad za statistiku Kosova.
- Statistični urad Kosova. 2008. *Statistički Atlas Kosova, 2008*. Priština: Urad za statistiku Kosova.
- Statistični urad Kosova. 2008. *Kosovo and its population*. Dostopno prek: http://www.Ks-gov.net/esk/index_english.htm. (1. 6. 2008).
- Subotić, Momčilo. 2004. *Pravo na samoopredeljenje i Jugoslovenski eksperiment*. Beograd: Inštitut za političke študije.
- Švarc, Dominika. 2008. *Odcepitev Kosova vendarle pred Meddržavnim sodiščem*. Dostopno prek: <http://www.ius-software.si/baze/lite/b/p615/2008/lite77727136t475122166.htm> (25. 2. 2009).
- Thomas, James. 2000. *The Military Challenges of Transatlantic Coalitions*. The International Institute for Strategic Studies. New York: Oxford University Press Inc.
- Trockij Davidovič, Lev. 1989. *Kosovsko vprašanje*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Türk, Danilo. 2007. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: GV založba.
- UN. *Standardi za Kosovo (Standards for Kosovo)*. Dostopno prek: <http://www.unimonline.org/standards/priorities.htm> (17. 9. 2008).
- UNMIK. Dostopno prek: <http://www.unmikonline.org>.
- US Department of State. 2009. *The case for Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.state.gov/p/eur/ci/kv/c24701.htm> (10. 3. 2009).
- Ustava Republike Srbije - *Ustav Republike Srbije iz leta 2006*, potrjena na referendumu 30. oktobra 2006. Dostopno prek: http://www.parlament.sr.gov.yu/content/lat/akta/ustav_ceo.asp (17. 9. 2008).
- Ustava SFRJ. *Ustava Socialistične Federativne Republike Jugoslavije z ustavnim Zakonom za izvedbo Ustave SFRJ*. 1974. Beograd: Časopisni zavod Uradni list.
- USUN. 2007. Sporočilo za javnost št. 173 (07), 18. 7. 2007. Dostopno prek: http://www.usunnewyork.usmission.gov/press_releases/20070720_173.html (15. 10. 2008).
- Van Walt van Praag, Michael. 1998. *UNESCO Division of Human Rights Democracy and Peace. The Implementation of the Right to Self-Determination as a Contribution to Conflict Prevention. Report of the International Conference of Experts*. Dostopno prek: <http://www.unpo.org/downloads/THE%20IMPLEMENTATION%20OF%20THE%20RIGHT%20TO%20SELF.pdf> (17. 5. 2008).

- Varnostni svet. 2005. Izjava predsedujočega Varnostnemu svetu. S/PRST/2005/51. *Statement by the president of the Security Council*. Dostopno prek: <http://daccess-ods.un.org/TMP/2961637.html> (1. 11. 2008).
- Vesti RS. 2008. Grčka: Neče biti priznanja Kosova. 20. 11. Dostopno prek: <http://www.vesti.rs/Politika/Grcka-Nece-bit-priznanja-Kosova.html> (16. 3. 2009).
- Vojaško tehnični sporazum - *Military Technical Agreement*, podpisan med Kforjem in vladama Federativne Republike Jugoslavije in Republike Srbije 9. junija 1999. Dostopno prek: <http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm> (18. 10. 2008).
- Voje, Ignacij. 1994. *Nemirni Balkan . Zgodovinski pregled od. 6. do 18. stoletja*. Ljubljana: DZS.
- Vukadinović, Radovan. 2000. *Varnost v jugovzhodni Evropi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Vukomanović, Dijana. 1999. Kosovska kriza: upravljanje etničkim sukobom. *Nova srpska politička misao: Nova edicija* VI (3-4): 35-61.
- Ward, Benjamin. 2000. The failure to protect minorities in Post-war Kosovo. *Helsinki monitor* 11 (1): 37-47.
- Začasni sporazum o miru in samoupravi na Kosovu - *Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo*, sprejet v Rambouilletu 23. februarja 1999, U.N. Doc. S/1999/648). Dostopno prek: http://216.119.99.79/Portals/0/Documents/Interim_Agreement_kosovo.pdf (18. 10. 2008).
- Zbirka Jane s. Dostopna prek: <http://janes.com> (10. 5. 2009).
- Zbirka Periscope. Dostopna prek: <http://militaryperiscope.com> (10. 5. 2009).
- Zbirka Stratfor. Dostopna prek: <http://www.stratfor.com/products/premium.php> (10. 5. 2009).

Priloga A: SEZNAM TABEL, GRAFOV IN SHEM

Tabele	Naslov
Tabela 3.1	Statistika kriminala na Kosovem
Tabela 3.2	Geografske koordinate skrajnih točk Kosova
Tabela 3.3	Število prebivalcev v večjih občinah Kosova
Tabela 7.1	Število pripadnikov EULEX po področjih dela za prvih šest mesecev

Grafi	Naslov
Graf 3.1	Etnična sestava prebivalstva na Kosovu
Graf 3.2	Delež prebivalstva Kosova po starostnih skupinah

Sheme	Naslov
Shema 3.1	Večja mesta na Kosovu
Shema 3.2	Oblika in velikost ozemlja Kosova
Shema 3.3	Planinski vrhovi in geografske celote
Shema 3.4	Administrativna razdelitev Kosova
Shema 3.5	Občine in število naseljenih mest
Shema 3.6	Shematski prikaz razporeditve prebivalstva glede na narodnost.

Priloga B: TABELARNI PREGLED OBDOBIJ VKLJUČEVANJA MEDNARODNE SKUPNOSTI PRI REŠEVANJU KRIZE NA KOSOVU

LETO	DOGODEK NA TERENU	OBDOBJE	FAZA	AKTIVNOST MEDNARODNE SKUPNOSTI	SPREJETI DOKUMENTI
2008 2007 2006	Kosovo razglasi neodvisnost, sledijo priznanja pomembnih zahodnih držav. Začetek vključevanja EU v krizo s civilno misijo EULEX. Posebni pogajalec OZN za Kosovo Martti Ahtisaari predstavi predlog rešitve vprašanja statusa Kosova, in sicer "nadzorovano neodvisnost" s pomembnimi določili zaščite manjšin. Poročilo naj bi bilo podlaga za resolucijo VS ZN, vendar Rusija nasprotuje rešitvi. Poleti sledi nov krog pogajanj, ki pa se decembra zaključijo z ugotovitvijo, da rešitve na pogajanjih ne bo mogoče doseči. Začnejo se pogajanja med Beogradom in Prištino o prihodnjem statusu Kosova. Kosovski Albanci zahtevajo neodvisnost, Srbi želijo ohraniti suverenost nad Kosovom. Pogajanja propadejo.	danes do 2006	V.	1. Delovanje UNMIK in KFOR. 2. UNHCR – humanitarna vprašanja. 3. OSCE – delovanje institucij. 4. EU – rekonstrukcija. 5. OZN – civilna uprava – administracija. 6. Načrt Marttiija Ahtissarija. 7. Ustanovitev in pogajanja za misijo EULEX 8. Predaja UNMIK – EULEX.	Razglasitev neodvisnosti Kosova. Plan 6. točk za Kosovo.
2004 2001	Izbruhnejo hudi etnični nemiri. Zaneti jih manjši incident, v katerem umreta albanska otroka. Razjarjene albanske množice začnejo uničujoč pohod proti Srbom, v katerem je požganih več sto hiš, srbskih pravoslavni cerkva in samostanov, pa tudi objektov ZN. UNMIK uvede prehodne oblasti na Kosovu in prve svobodne volitve kosovskega parlamenta. Kosovo dobi vlado in predsednika. Začne se vzpostavljati multietnična kosovska policija. (KPS).	2006 do 2000	IV.	1. Dokončna namestitev UNMIK. 2. Končana namestitev KFOR. 3. Določeni okvirji - stebri: civilna administracija, humanitarna vprašanja, graditev institucij, rekonstrukcija 4. Standardi za Kosovo.	Podpis mirovnega sporazuma.
10.6.1999 24.3.1999	Varnostni svet ZN sprejme resolucijo 1244, s katero se končajo napadi Nata, uvede civilna misija ZN na Kosovu (UNMIK) in mirovne sile KFOR, srbske varnostne sile se umaknejo s Kosova. Zatem pa Albanci napadejo Srbe na Kosovu, zaradi česar jih večina, po neenotnih ocenah od 65.000 do 250.000, pobegne v Srbijo. Na Kosovu naj bi sicer ostalo okoli 100.000 Srbov, predvsem severno od reke Ibar. Zveza Nato sproži letalske napade na Zvezno Republiko Jugoslavijo. 77-dnevno bombardiranje vključuje vse vrste ciljev - od vojaških objektov do mostov, tovarn, vladnih ustanov in celo stavbo RTV Srbija. S Kosova pobegne ali je pregnanih več kot 1.000.000 albanskih beguncev. Po različnih ocenah je ubitih od 10.000 do 12.000 Albancev in okoli 3.000 Srbov. Do nekaj najhujših pokolov albanskih civilistov pride prav med bombardiranjem Nata. Srbi uničujejo kulturno dediščino kosovskih Albancev - uničenih ali oskrunjenih je preko 200 džamij. Podobno Albanci uničijo več srbskih pravoslavni cerkva in samostanov.	2000 do 1999	III.	1. Umik opazovalcev OSCE iz pokrajine Kosovo. 2. Diplomatski ukrepi. 3. Pogajanja kosovskih in srbskih predstavnikov na francoskem gradu Ramboulette. 4. Intervencija NATO, napadi na civilne in vojaško infrastrukturo po vsej ZRJ. 5. Pobude Joschke Fischerja. 6. Neenotnost v Varnostnem svetu. 7. Vrnitev k pogajanjem	Resolucija 1244. Tehnični sporazum o načinu umika v Makedoniji. Sporazum iz Ramboulettea.
16.1.1999 1998 1995	V vasi Račak odkrijejo trupla 45 albanskih civilistov, ki naj bi jih likvidirali Srbi. To je povod za sklic mirovne konference v Rambouilletu med Beogradom in Prištino, vendar pogajanja po mesecu dni propadejo, ker Beograd zavrne podpis sporazuma. Srbske oblasti zaradi pritiska Zahoda obljubijo prekinitev ognja in delen umik vojske, kar nadzirajo tudi mednarodni opazovalci. Vendar je premirje vedno znova kršeno, tako z albanske kot srbske strani. Po koncu vojne v BiH se začne organizirati Osvobodilna vojska Kosova (OVK), ki začne boj proti srbskim policistom in civilistom na Kosovu. Srbske oblasti začnejo stopnjevat represalije in odgovarjajo z nesorazmerno uporabo sile.	1999 do 1995	II.	1. Obsojanje nasilja in diplomatske akcije. 2. Mednarodna skupina za stike. 3. Načrt Christopherja Hilla. 4. Sporazum Holbrook – Milošević. 5. Organizacija mirovne konference v Rambouilletu. 6. Neenotnost v Varnostnem svetu.	Resolucija 1199 – grožnja konflikta. Resolucija 1203 – potrditev sporazumov Resolucija 1239 – humanitarna katastrofa.
1991 - 95 1992 1990 1989	Srbija naj bi na Kosovo namestila večje število beguncev v vojnih območjih v BiH in na Hrvaškem. Pri tem naj bi srbske oblasti zasegle več hiš albanskim prebivalcem na Kosovu, da bi v njih namestili srbske begunce. Kosovski parlament organizira neuradni referendum o neodvisnosti, ki ga nadzirajo tudi mednarodni opazovalci. Referenduma se udeleži 80 odstotkov volilnih upravičencev, od tega jih 98 odstotkov podpre neodvisnost Kosova, vendar mednarodna skupnost tega ne prizna. Samooklicani kosovski parlament razglasi neodvisnost Kosova, ki jo prizna samo Albanija. Parlament isto leto tajno sprejme tudi ustavo. Srbija s svojo ustavo odvzame Kosovu status avtonomne pokrajine. Začne se organizirano gibanje kosovskih Albancev, ki obsega predvsem civilno nepokorščino, da bi dosegli neodvisnost Kosova. Kosovski Albanci začnejo bojkotirati jugoslovanske državne institucije in hkrati v ilegali vzpostavijo svoje ločene šole in politične ustanove.	1995 do 1989	I.	1. Poziv k pogajanjem, zaskrbljenost MS. 2. Iskanje mirne rešitve, obsojanje nasilja. 3. Diplomatska prizadevanja za srečanje Rugova – Milošević. 4. Ekonomske sankcije OZN. 5. Odločitev za opazovalno misijo OVSE na Kosovu.	Resolucija 1160 – Embargo na uvoz orožja v ZRJ.
1981 1974 1944 1941 1929 1918 1915 1912 1389	Protesti albanskih študentov prerasejo v nasilne izgrede; oblasti jih sicer hitro zatrejo, vendar se začnejo pojavljati vse ostrejša etnična napetosti. Z novo jugoslovansko ustavo postane Kosovo avtonomna pokrajina v okviru Srbije z obsežno avtonomijo in samoupravo, lastnim predsednikom in premierom ter sedežem v predsedstvu federacije. Kosovo ima skoraj status republike, kar se odraža tudi z zastopanostjo v zvezni skupščini, kjer ima (tako kot tudi Vojvodina) le tretjino manj poslancev kot jih imajo posamezne republike. V 70. letih se začnejo prizadevanja, da bi Kosovo dobilo status republike v okviru SFRJ. Razmerje med številom Albancev in Srbov na Kosovu se drastično povečuje v korist prvih. S 75 odstotkov se delež Albancev povzpne na 90 odstotkov; populacija Srbov se zmanjša na 8 odstotkov. Osvoboditev Kosova in priključitev k Federativni ljudski republiki Jugoslaviji v okviru republike Srbije. Z okupacijo Jugoslavije med 2. svetovno vojno Kosovo postane del fašistične Albanije, ki jo nadzira Italija, manjša dela pa si pripojita Nemčija in Bolgarija. Albanci iz pokrajine preženejo okoli 80.000 Srbov, okoli 10.000 Srbov naj bi bilo pobitih. Po kapitulaciji Italije leta 1943 nadzor nad pokrajino prevzamejo Nemci. S preimenovanjem Kraljevine SHS v Kraljevino Jugoslavijo je Kosovo razdeljeno med tri banovine - Zeto, Moravsko in Vardarsko. Vmes se pojavljajo poročila o nasilju nad albanskim prebivalstvom - od leta 1918 naj bi bilo ubitih preko 12.000 Albancev in preko 20.000 zaprtih. Začne se oborožen upor in boj za priključitev albanskega prebivalstva k Albaniji. Po koncu 1. svetovne vojne postane Kosovo del Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS). Kosovo med 1. svetovno vojno okupirata Avstro-Ogrska in Bolgarija. Po balkanskih vojnah Kosovo postane del Kraljevine Srbije. Del otomanske province Kosovo pripade Črni gori. Poraz Srbov v "kosovski bitki" proti Turkom pri Gazimestanu v bližini Prištine, po katerem Srbija in današnje območje Kosova prideta pod vladavino Otomanskega cesarstva.	1389 do 1989	Dogodki v zgodovini	LEGENDA: DOGODKI V ZGODOVINI I. faza – ISKANJE DEJSTEV IN ZGODNJE OPOZARJANJE II. faza – PREPREČEVANJE ESKALACIJE KONFLIKTA III. faza – DEESKALACIJA KONFLIKTA IV. faza – OHRANJANJE MIRU V. faza – DOLGOROČNA KREPITEV MIRU IN VZPOSTAVLJANJE DEMOKRATIČNIH INSTITUCIJ	